

PANORMIA II

[Incipiunt capitula secundi]

Secunda pars continet: De constitutione ecclesie. De oblationibus fidelium. De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium. De sepultura. De presbiteris et¹ eorum ecclesiis. De decimis. De legitima possessione. De confugientibus ad ecclesiam. De sacrilegio. De libertorum tutela. De alienatione et commutatione rerum ecclesiasticarum. De scriptis et conciliis autenticis et non autenticis². De consuetudinibus. De ieiunio et elemosina.³

¹ de *add.* Ph

² et non aut. *om* Pr

³ Incipiunt cap. sec. Secunda - elem. Tb; Liber secundus incipit. PhQe; Secunda - elem. EbLaPhPrQeVm; Incipiunt capitula libri secundi (secunde partis Le) LePaVo, *where VoLe have an unnumbered capitulatio of rubrics for each canon, Vo ending Expliciunt capitula, Le continuing Secunda pars: De constitutione – et elemosina, while Pa begins to number the rubrics, but gives up in mid-book; om.*
AdBbBdBeCaCbCeDaDbEaEgFbGcHaLcLdLgLkLoMfMgMhMkMmMoMpMqOaObOdOeOfPaPcPfPqPrPtPwQaRaRbSbSeSgSITcTdTfVaVpVqWc

Incipit secundus¹

¹ secundus AdBdCaLcLdLeMhMkMmMoMqOaOemgOfPcPfPhQeSbSITbTc; secunda pars CeGcHa(*mg.*)MfMgMjOd(*mg.*)PrRbVmWcWd; liber secundus DbFb(*mg.*)EaLgVoBrant; pars secunda FbMpRa; secunda Mp; tertius ObPwSg; *an erasure here Pk, but large initial 'Æ' follows; Sequitur secunda pars libri Pq; Hic incipit secundus liber Pt² in mg; Hic incipit secunda pars Vp; Inc. sec. om.* BdBeDaPtSeTf

1

[*Quid est¹ ecclesia, quid est² catholica*]³. *Ex decretis Iulii pape, cap. v*

Ecclesia Grecum est⁴ quod in Latinum vertitur convocatio, propter quod omnes ad se vocet⁵. Catholica, id est universalis, ideo dicitur, quia per universum mundum est constituta, vel quoniam catholica, hoc⁶ est generalis in eadem doctrina est ad instructionem⁷.

ID 3.3]

¹ est AdCaMgTcVm; sit Pf

² est AdCaMgRaTcVm; sit Pf; nomen est Ra²; *om.* QeSb

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrPt²QeRb²SbTcWc, *in text* Tf; De constitutione ecclesie DbEg(*mg.*)Of(*after insc.*)Vp; Quid est ecclesia catholica Ea(*no insc.*)Vo; Quid est – catholica, quid basilica *in text* Pa; *om.* FbOaPcPhSfTb. ix. De constitutione ecclesie *in mg.* Bd²; i *add.* *in mg.* Be². Hic incipit secundus liber. Quod est eccl. quod est cath. *in mg.* Pt³

⁴ Grec. est CeDbGcMqPhPkPrPtRbSbTbVmWc; Grec. nomen est AdBd(*ss*)BeEaPfSI²TcTfVo²; Grec. est nom. CaDaFbMgOaVo; nomen est SI

⁵ -et *CaDbFbMgPfTc²Vm; -at PhTbTc

⁶ *hoc CaFbMgPfTb; id Tc

⁷ Dei *add.* GcPcSITcWd, *om.* *AdCaDbFbMgPfPhPqPrRbQaTb

2

[Quod beneficiis regum et presulum¹ fabricate² sunt ecclesie]³. Ex decretis⁴

Melchiadis pape, cap. xii

Denique reges et presides ac magistratus non solum adiacentia tribuere, sed etiam ipsi⁵ propria largiti⁶ sunt per universa regna terrarum, unde alerentur egentes qui in mundo nihil possidebant, ecclesieque⁷ fabricarentur, atque⁸ restaurarentur⁹, Deoque et ecclesie eius rite¹⁰ famulantium servorumque illius¹¹ supplementa absque necessitate tribuerunt.

ID 3.6b]

¹ presulum AdCaMgPfTcWc; presidum Vm

² fabricate CaMgPfTcVmWc; facte Sf

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text TfVmVo(adding ii); om. FbOaPcPtTbVp

⁴ decretis *CaMgPfTb; dictis Tc

⁵ et. ipsi *AdCaMgPf; et. ips... Tb; ipse et. Tc

⁶ largiti *CaMgPfTb; largitione Tc

⁷ -que *CaMgPfTcVm; om. Tb

⁸ atque *CaMgPfTb; et Tc

⁹ rest- *CaMgPfTb; inst- Tc

¹⁰ et eccl. eius rite CaPfTbTc; rite et eccl. eius Mg

¹¹ fam. serv. illius (eius Vo) AdBeCaDbMgPfRbTbVo; famulantibus Tc; famulantur servorumque illius Brant; famularentur servis illius Vosm.

3

[Quod¹ auctoritate Constantini Romana ecclesia primatum teneat² totius mundi]³. Ex

decretis eiusdem, cap. x⁴

E⁵ quibus⁶ vir religiosissimus⁷ Constantinus primus fidem veritatis patenter⁸ adeptus⁹, licentiam dedit¹⁰ per universum orbem¹¹ in suo degentes imperio, non solum¹² fieri Christianos, sed etiam fabricandas¹³ ecclesias et predia tribuenda

¹ Quod AdBeCaPfMgTc; om. Sf

² teneat CaMgPfRbTcVo(after mundi RbVo)); tenet Sf

³ Quod - mundi in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²Sb, in text TfVmVo(adding cap. iii); against Denique below Lg; Quod auct. Const. primatum tenuit totius mundi Romana ecclesia Tc mg.; om. FbPcPtRaTbVp

⁴ cap. x *BeCaMgMpPfTb; om. LgTc

⁵ E AdBeCaDaGcMgMpMqPaPcPfPrSbTc; A MjOaPhPqQeSfTb; Ex Vo; om. CeMoPkPyRb

⁶ E quibus om. Tf

⁷ religiosissimus *CaMgMpPcPfTbVo; reliogissimus Ad; religiosimus Be; religiosus Tc

⁸ patenter *BeCaMgPfTb; om. Tc

⁹ ad. pat. later reversed Ca

¹⁰ pauperibus add. and canc. Mm

¹¹ orbem *CeGcMfMjMoPcPhPrRaRaRbTbTcVm; mundum AdBeCaDa(vel orbem add. ss)DbFbLgMgMhMkMmMoMqObOdOePaPfPqPtSbVoVpWcBrant

¹² modo add. Ca, om. *BeFbMgMpPfTcTb

constituit. Denique idem prefatus princeps donaria immensa et fabricam templi prime sedis¹⁴ beati Petri¹⁵ principis¹⁶ Apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem cui quique Romani principes presidebant, relinqueret et beato Petro suisque successoribus profutura¹⁷ concederet.

ID 3.7] cf +C 12 q 1 c 15 med.

¹³ -andas *BeCaMgPfTb; ad fabricandas Mp; -are Tc

¹⁴ prime sedis *BeCaFbMgPfTb; prima sedis Mp; om. Tc

¹⁵ beati Petri *GcLgMfMhMjMkMmMoMpMqOePhRaTbTcVm; beati

AdBeCaDbFbMgMpOdOfPfPt; om. ObVo

¹⁶ apostolice and lacuna Vo

¹⁷ -ura *AdBeCaDbFbMgPfPhVm; -uram TbTc

4¹

[*Quod conditores basilicarum² nullam habeant potestatem³ in rebus quas ecclesiis contulerunt*]⁴. *Ex concilio Toletano, cap. xxxiii⁵*

Noverint⁶ autem conditores basilicarum, in rebus quas eisdem ecclesiis⁷ conferunt⁸, nullam potestatem habere, sed iuxta canonum instituta sicut ecclesiam ita dotem eius ad ordinationem episcopi pertinere.

ID 3.255b] +C 10 q 1 c 6

¹ OaRb insert c 6 below before c 4

² ecclesiarum Tf

³ after contulerunt Be³; pot. hab. Ce

⁴ Quod - contulerunt (-erint Ca, traderunt Tc) in mg AdBeCaCeDaGcMgPf(corr. to here from c 5)PrRb²SbTc, in text TfVmVo(adding cap. iii); De oblationibus fidelium Ea (no insc.); Quod cond. nullam pot. habeant in rebus quas eccl. contulerunt in text Sf; om. FbOaPcPtTbVp

⁵ Ex - xxxiii] Ex - IIII cp. xxxiii (xxx<iiii> Sb) DaSb, cf XP 2,4,1(2); Ex eodem conc. Rb

⁶ -erint *FbMgPfTbTc; -erunt CaWc; Foverunt Ha; Non erunt Py

⁷ ecclesiis CaMgPfTb; om. Tc

⁸ conferunt *BeMgPfTbTc; confertur FbCa; contulerunt Vo

5

¹*Ex concilio apud Valentiam, cap. iii²*

Clerici etiam vel seculares qui oblationes parentum aut donatas, aut testamentis³ relictas retinere perstiterint⁴, aut id quod ipsi donaverint ecclesiis vel

¹ Non aufertur laicis ecclesiarum advocatio, set dotis et possessionis earum donatio que ad episcopos pertinet. Dos autem ecclesie est quod ei in dedicatione confertur add. Ca mg., x. (om. Mg) De oblationibus fidelium add. in mg. BdMg (Mg against c 4 before corr.), Ut nullus (omnino add. Da)oblationes parentum retinere presumat. add. in mg. DaTc, De eodem add. in text Vo, om. AdBeFbOaOePfPrPtRbSbSfTbVmVpWc

² iii CaMgPfTb; iiii Tc; iii. v Vo. cap. iii om. Gc. Ex - iii] Ex concil' Agathensi cp. iiii DaSb, cf XP 2.6.3 (2), Ps. Isid.; Ex conc. Agatensi in mg. Ha²

³ testamentis *CaPfTbTc; testimoniis Mg

monasteriis, crediderint⁵ auferendum, sicut sinodus sancta⁶ constituit velut necatores pauperum, quousque reddant ab ecclesiis excludantur.

ID 3.206] +C 13 q 2 c 11 with added sentence

⁴ perstiterint *CeOaPtRbTb; presumpserunt AdBeDaMgPfPhSb; prescripserunt Bd; presumpserint Be²CaFbLkPcPhPk²PwRaTcTfVo; perstiterunt GcPrVm; presumperunt Ha; prestiterunt Mq; presumserit Pk; sumpserint Pq

⁵ -erint *AdCaPfTb; -erunt MgTc

⁶ sin. san. *CaMgPfTb; san. syn. Tc

6¹

[*Quod nemo debeat² edificare ecclesiam³, inconsulto⁴ episcopo⁵*. Ex concilio

Aurelianensi, cap. iii⁶

Nemo ecclesiam edificet⁷ antequam civitatis episcopus veniat, et ibidem crucem figat publice, et atrium designet, et ante prefiniat⁸ qui edificare vult que ad luminaria et ad⁹ custodiam et¹⁰ stipendia custodum sufficiant, et ostensa donatione sic domum¹¹ edificet. Et postquam consecrata fuerit atrium eiusdem¹² ecclesie sancta¹³ aqua conspergat¹⁴.

ID 3.8] De cons. D 1 c 9

¹ before c 4 OaRb

² -eat CaPfTcVm; -et AdMg

³ ed. eccl. AdCaMgPfSbVm; eccl. ed. DaGcSITc

⁴ suo add. Sb

⁵ Quod - ep. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text VmVo(adding vi); Nemo instruatur ecclesia incons. ep. Sf; De eodem Pa; om. OaPcPtTbVp

⁶ Tf rubrics and inscs end here, reappearing briefly in 2.66-73

⁷ eccl. ed. *CaMgPfTb; etiam ed. eccl. Tc

⁸ prefiniat *BeMgPfTbTcVo; prefiniet Fb; presumat Ca

⁹ ad *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ ad add. Ca, om. *FbMgPfTbTc

¹¹ domum *CaMgPfTb; demum Tc

¹² -dem *CaMgPfPhTc; om. Tb

¹³ sancta *CaPfPhTb²Tc; om. MgTb

¹⁴ conspergat *AdDa(vel a ss)FbGcMgMqPfPhPrTb; aspergat (vel con. add. ss Ca¹) CaCeRaSb; aspergatur Tc

7

[*Quot¹ partes de decimis et de oblatione² fidelium debeant fieri et quibus³ debeant fieri⁴*. In decretis Gelasii pape⁵, cap. xxxix⁶

¹ Quot AdBePfTcVmVo; Quod CaMg

² -ione AdBeMgPfVm; -ionibus CaTcVo

³ debeant fieri et quibus AdBeCaMgVmVo; debeant et quibus Pf; debeant fieri and ends rubr. CeRb²; om. Tc

Gelasius Romane ecclesie presul universis episcopis. Quatuor tam de redditu quam de⁷ oblatione fidelium, prout cuiuslibet⁸ ecclesie facultas admittit⁹, convenit fieri portiones¹⁰. Quarum sit una pontificis, alia clericorum, tertia pauperum, quarta fabrice¹¹ applicanda.¹²

ID 3.203a] C 12 q 2 c 27a

⁴ in mg. here AdBeCaCeDaGcMgPfPoPrRb²Sb, against c 8 Tc, in text VmVo(adding vii); om. FbOaPcPtSfTb; De oblationibus fidelium in text and mg. Db, before insc. Ph, after insc. Vp. ii add. Be²

⁵ pape BeMgPfTcVmVo; episcopi Ad; om. CaOaPhSfTb

⁶ cap. xxxix CaMgPfTb; om PcTc

⁷ de *CaMgTbTc; om. Pf

⁸ cuiuslibet *CaMgPfTb; cuilibet Tc

⁹ adm- *CaMgPfTb; perm- Tc

¹⁰ portiones *CaMgPfTb; partitiones Tc

¹¹ -ice AdBeCaMgPfPqTc; -icis GcMqPaRbTbVmVoWc

¹² De quibus sicut sacerdotis intererit integram ministris ecclesie memoratam rependere quantitatem, sic clerus non ultra delegatam sibi summam insolenter noverit expetendum add. Vp (cf Gratian)

8

¹In decretis Gregorii pape², cap. i³

Gregorius papa Romanus Augustino Cantuariorum episcopo. Mos⁴ apostolice sedis est⁵ ordinatis episcopis precepta tradere. De stipendiis ecclesie, vel de his que⁶ fidelium oblationibus accedunt altario⁷, quatuor debent fieri portiones⁸, una videlicet episcopo et familie propter hospitalitatem⁹ et¹⁰ susceptionem, alia clero, tertia pauperibus, quarta in¹¹ ecclesiis reparandis¹².

4L 2.127a] +C 12 q 2 c 30

¹ For Tc see above, c 7; De eadem re add. CaDa mg.; De eodem add. Vo

² pape CaEaMgOaTbTc; om. BeDaGcPfSf

³ cap. i CaMgPfTbTcVmVo(adding viii); cap. ix Ad; om. Ea

⁴ est add. Tc, om. CaEaMgPfTb

⁵ est EaFbMgPfTb; om. CaTc

⁶ que AdCaMgTbTcVm; qui Pf

⁷ -ario CaMgPfTb; -ari Tc

⁸ quat. debent fieri port. FbGcMqOaPaPcPfPrRbTcVm; quat.debent port. fieri AdBeMg; quat. fieri port. Ca; deb. quat. port. fieri Ea; quat. fieri port. debent PhQeSfTb

⁹ hosp. FbMgPfTbTc; humilitatem Ca

¹⁰ et CaMgTc; atque BePfPhPrSfTb²Vm; om. Tb

¹¹ in BeCaMgPhPrTcVm; om. PfRbTb

¹² repandis Ca; Ea adds end of c 9 from Nullus vero laicus without break

9¹

²*In decretis Nicolai*³, *cap. ix*⁴

Nicholaus episcopus episcopis omnibus. De redditibus primitiarum vel⁵ decimarum seu oblationum, quatuor partes episcopus faciat, quarum sibi unam⁶ retineat, secundam clero, tertiam fabricis vel ornamentis ecclesie, quartam pauperibus distribuat⁷. Nullus vero laicorum sine consensu episcoporum de⁸ talibus habere vel possidere presumat. Quod si fecerint⁹, communione priventur¹⁰.

cf [Simplicius] JK 570, Coll. Turin 4. 88] + C 12 q 2 c 28 is very remote

¹ Ea has end only, see prev. canon.

² De eodem *add. in mg.* CaDa, *in text* PaVo

³ pape *add.* Tc, *om.* AdBeCaMgPfSeTb

⁴ ix BeCaMgPfPhRbTbTc; xi Ad; ix. viiii Vo; x Vp

⁵ vel BeCaMgPfTb; et Tc

⁶ sibi unam BeCaMgPfTb; unam sibi Tc

⁷ distribuat BeFbMgTbTcVm; tribuat CaPf. *In Ce* faciat quarum sibi – distribuat *is in a much larger script.*

⁸ de BeCaMgPfTb; ne Tc

⁹ -erint BeCaMgPf; -erit PhTbTc

¹⁰ -entur AdBeCaCeDaGcFbMgPcPfPkVo; -etur EaOaPhRbTbTcWc. saltem in fine vite. Ubi enim multitudo est in culpa dormiat severitas discipline *add.* Ca

10

[*Quod divina auctoritate dedicationes ecclesiarum per octo dies*¹ *sint*² *celebrande*]³.

*Dedicationes ecclesiarum*⁴ *per octo dies celebrandas*⁵. *Ex decretis Felicis pape*⁶

Solempnitates vero dedicationum ecclesiarum et sacerdotum⁷ per singulos annos solempniter sunt⁸ celebrande, ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eamdem

¹ octo dies BePfVmVo; dies octo AdCaDaTc; dies septem Mg; septem dies Sf

² sint BeCaPfTc; sunt MgVm

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbSeTc; *in text* VmVo(*adding* cp. x); *om.* FbOaPaPcPqPtPkTb; De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium *add. in mg.* BdMg, *in text with no insc.* EaPhVp; De dedicatione *in mg.* Db; Quod auct. div. dedic. eccl. per septem dies sint cel. Sf. iii *add. in mg.* Be²

⁴ -esiarum FbMgPfTb; -esie Ca

⁵ Ded. - octo (vii Pc) dies celebrandas *in text* CaCeGcMgOaPcPfPkPrRbVm(*before insc.*); De dedicatione eccl. per viii (septem Sf) dies celebranda MqSf; Ded. - septem dies celebrentur *in text after insc.* Tb; Quod divina auctoritate ded. ecclesiarum per dies octo sint celebrande Tc *mg; om.* AdBeDaPaPqPtSbVoVp

⁶ Felicis pape BdBeCeDaGcLkMqOaOePfPhPkPrSbSeVmVo; pape AdTd; Ex decr. pape Bd; Gregorii pape Ca; Ex - pape *om.* EaHaMgPqPw; Gr' Fb; Ex decretis Gr' pape *in mg.* Ha²; n. pape Pc; Felicis RbTb; Nicholai pape Tc. Ex - pape] Iginus Pa

⁷ et sacerdotum *AdBdBeCeFbGcHaLdMgOePfPhPkPqPrPwSbVmVo; cancellarum Ca; vel sacellorum *add. ss* FbLd; *om.* Rb; a sacerdotibus Tb; et sacellorum Tc; sacerdotum *subs. canc.* Td

⁸ sol. sunt CaMgPfTb; sunt sol. Tc

festivitatem celebraturus venit⁹, sicut scriptum est, Facta¹⁰ sunt encenia in Hierosolimis et hiemps erat, et ambulabat Iesus in templo¹¹ in porticu Salomonis. Quod autem octo¹² dierum sint¹³ encenia celebranda, in libro Regum peracta dedicatione templi reperietis¹⁴.

ID 3.24 a] De cons. D 1 c 16 to celebrande; De cons. D 1 c 17 from ipso Domino

⁹ venit *CaMgTbTc; om. Pf

¹⁰ Facta *CaPfTbTc; Festa Mg

¹¹ in templo ss Da

¹² octo *CaMgPfPrTcTf; septem PhTb

¹³ dierum sint *AdFbMgPfPhTc; dierum sunt Ca; diebus sint Tb

¹⁴ -erietis *BeCaMgPfTb; -erens FbRb; -eries Tc

11

[Quod iteranda sit ecclesiarum dedicatio, si earum nescitur consecratio¹. Item²]

De³ ecclesiarum vero dedicatione quotiens dubitatur, nec certa scriptura nec certi testes existunt a quibus consecratio sciatur, absque ulla⁴ dubitatione scitote eas esse sacrandas⁵, nec talis trepidatio iterationem⁶ incurrit, quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum.

ID 3.24b] De cons. D 1 c 16b

¹ Quod – cons. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²TcWc, in text Vm; Quod sit iteranda – cons. in text Rb; Quod ecclesie de quibus dubitatur sacrande sint cp. xi Vo; om. OaPcPhPkPtQeSbTbVp, SbPkPq with no break

² Item QeTb; om. AdBdBeDaGcOaPfPhPkPqPrPtRbVmVo; Ex concilio Toletano IIII cap. xix CaFbMgRa; Ex conc. Tol. cap. xix Oe (but later moved to c 12 below); Ex conc. Tol. tertio cap. xxviii Vp; Item de eod. Tc

³ He Rb

⁴ ulla *CaMgPfTb; om. Tc

⁵ esse sacr- *CaMgPf; sacr- Tb; esse consec- Tc

⁶ trep. iter. *CaMgPfTb; iteratio trepidationem Tc

12¹

²*Ex concilio Toletano IIII³, cap. xix⁴*

Multi contra canonum constituta⁵ sic ecclesias quas edificaverunt postulant consecrari, ut dotem quam ecclesie contulerunt⁶ censeant ad episcopi ordinationem⁷

¹ Written in smaller script over erasure Sf

² Quod nullus dotem quam ecclesie contulit debeat retinere add. in mg. CaDaMg; De consecratione ecclesiarum add. in text after xix and in marg. Db. Dotem ecclesie ad episcopum tantum pertinere add. Vo

³ IIII CaMgPhPrRbSfTbVm; III DaPfRaSb; om. AdBePcTcVo

⁴ xix AdCaMgPfSfTb; viiii Tc

⁵ const- *CaMgOaSfPfPhVmVo; inst- AdBdBeGcTbTcVp

⁶ -erunt BdCaMgPfSfTb; -erint Tc

non pertinere. Quod factum et preteritum⁸ displicet et in futuro prohibetur, sed omnia⁹ secundum consuetudinem antiquam¹⁰ ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant¹¹.

ID 3.23] C 10 q 1 c 2, but widely var.

⁷ et potestatem *add.* Tc, *om.* *CaMgPfSfTbVm

⁸ preteritum *AdBeFbGcOaPfPhPqSfVmVo; perititum Ca; in preteritum Mg; in preterito Tb

⁹ omnia *FbMgPfSfTb; sola Ca

¹⁰ post rite disponant *add.* ss Gc

¹¹ quod factum - pot. pertineant *AdCaMgPfSfTb; *om.* Tc

13

¹Ex decretis Evaristi² pape, cap. iiii³

Omnes basilice⁴ cum missa debent semper consecrari.

ID 3.32] De cons. D 1 c 3a

¹ Quod omnis basilica cum missa debeat consecrari *add.* in mg. CaDa

² Evaristi *MgRaVp²; Eucharistii AdMqPcSbTc; Eucharisti BdBeCaDaGcOePfPhPrRbSfTbVp;

Euvaristi Oa; Euristi Vo

³ cap. iiii *CaDaMgPcPfPhTc; iiii BeRb; cap. iii Gc; *om.* MqTb; Ecclesias non sine misse sacrandas xiii Vo

⁴ Dei *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

14

¹In² decretis Vigili³ pape³, cap. iiii⁴

Vigilius⁵ papa Romanus⁶ Eleutherio episcopo. De fabrica cuiuslibet ecclesie si diruta⁷ fuerit instauranda, et si in eo loco consecrationis solempnitas debeat iterari, in qua⁸ sanctuaria non fuerint⁹ diruta, nihil iudicamus¹⁰ officere, si¹¹ per eam minime aqua exorcizata iactetur, quia consecrationem cuiuslibet ecclesie in qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tantum scimus esse missarum. Et ideo, si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam fuerit innovata¹², sine aliqua dubitatione cum in ea

¹ Qualiter ecclesia dirupta et iterum instaurata consecranda sit *add.* Vo

² In AdCaGcMgMqPhRbSfTbVm; Ex DaPfRaSbTcVo; De eodem *add.* in mg. CaDa

³ pape AdCaGcOaPfRbTcVo; *om.* BeMgMqPhSfTb

⁴ cap. iiii *AdBeCaMgPhSfTcVo(*adding* xiiii); ? Pf; cap. iii MqRb; *whole insc.* in mg. Ha²; *om.* HaTb; *no insc.* Vp

⁵ Iulius Tf

⁶ Romanus AdCaCeDaMgMqPcPfPhSbTbVoWc; *om.* GcPrRaRbTcVm

⁷ diruta *AdBd²CaDaLkMgPcPqSbTc; dirupta BeCe²GcMqPaPfPhPkPrPwTbVmVo

⁸ qua *GcPfPhTcVo; quo BeCaMgTb

⁹ -erint *GcTc; -erunt AdCaMgPfTbVmVo

¹⁰ iudicamus *FbMgPfTbTc; videamus Ca

¹¹ si *CaMgPfTb; sed Tc

¹² fuerit inn. *CaMgTbTc; inn. est Pf

missarum solempnitas¹³ fuerit celebrata, totius sanctificatio consecrationis¹⁴ implebitur. Si vero sanctuaria que habebat ablata sunt, rursus eorum¹⁵ dispositione¹⁶ et missarum solempnitate reverentiam sanctificationis accipiet.¹⁷

ID 3.25] De cons. D 1 c 24

¹³ solempnitas *CaMgPfTb; celebritas Tc

¹⁴ sanct. cons. *CaMgPfPhTc; cons. sanct. Tb

¹⁵ eorum CaDbMgPf²Tc; earum PfPhTb

¹⁶ dispos- MgPfTbTc; pos- (vel dis id est disposita ss) Ca; repos- Db

¹⁷ Si vero sanctuaria – accipiet in lower mg. Ld

15

[Quod loca Deo dicata non debent amplius fieri¹ in alios usus nisi ad aliam² ecclesiam construendam]³. Ex concilio apud Aquisgrani, cap. iii⁴

Ut⁵ loca que semel⁶ Deo dicata⁷ sunt aut monasteria fuerunt⁸, maneant perpetuo sic, nec⁹ possunt ultra fieri secularia habitacula.

ID 3.17] C 19 q 3 c 4, but widely var.

¹ ampl. fieri EaGcPfVm; fieri ampl. AdCaDaMgTc; fieri Wc

² om. Ce

³ Quod - in alios usus nisi ad aliam ecclesiam construendam in mg AdCaCeDaMgMpTc; Quod – fieri secularia habitacula (hab. sec. Wc) in mg. BeCeGcPfPrRb²SbWc, in text Ea(no insc.)SfVmVo(adding xv); om. OaPcPtTbVp

⁴ cap. iii AdBeMgMpOaPfSeTbTcVo; om. Mj; cap. iii Mm; cap. v Sf

⁵ Et CeOaRa; Est Pq

⁶ semel *CaMgPfPhTc; semper Tb

⁷ dicata OePcPfPqRbTcVp; dicata AdBdBcCaCeDaGcLkMgMpMqOaPaPhPkPrPwQeSbTbTfVm; sanctificata (vel dicata ss) Db

⁸ fuerunt *CaDbMgMpPfTb; fuerint Tc

⁹ nec *CaMgPfTc; ne Tb

16

[Quod ligna ecclesie non debent mitti in alios usus¹ nisi ad aliam ecclesiam² construendam]³. Ex decretis⁴ Igini pape, cap. iii⁵

Ligna⁶ ecclesie dedicate non debent ad aliud opus iungi nisi ad aliam ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in monasterium⁷ fratribus. In laicorum⁸ vero⁹ non debent admitti¹⁰.

¹ alio usu Ce

² eccl. BeCaGcEaPf; om. DaGcPrVm

³ Quod – construendam (constituendam Vo) in mg. CaCeDaGcPfPr Rb²Sb(Ca runs into rubr. for c 17), in text Ea (no insc.)VmVo(adding xvi), om. AdBeMgMpOaPcPfTbTcVp

⁴ -tis MgPf; -to PhTb; decr' CaTc

⁵ iii *AdCaGcMgPfRbVmVo; iiiii BePhSfTbTc. No insc. Pc

⁶ Signa CcOaPySl

ID 3.44] *De cons. D 1 c 38*

⁷ -erium *CaDbMgPfTb; -erio Tc

⁸ opera *add.* Be; profectum *add.* MgRa², usum *add.* CaDa, *om.*

AdBbDbEaFbGcMfMhMjMkMmMnMoMpPdPhPtObOdOeOfPfRaTbVmVoVp(in mon. ad prof. Ob)

⁹ usum (usu *Migne*) *add.* Ad(after debent)FbBrant

¹⁰ In laicorum – admitti (habacula *add.* Ra) *AdBeCaDbEaFbGcLgMgPfPhRaTbVmVoBrant; *om.* Tc

17

[*Quod presbiter non erigat¹ aliud² altare nisi quod episcopus loci³ consecravat⁴. Ex decretis⁵ Ormisde pape, cap. x⁶*

Ut nullus presbiter in⁷ ecclesia consecrata⁸ aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo loci vel eius misso⁹ sanctificatum¹⁰ est, ut sit discretio inter sacrum et non sacrum. Nec dedicationem fingat nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est degradetur, si laicus anathematizetur¹¹.

ID 3.20] *De cons. D 1 c 25*

¹ non erig. *om.* Da

² aliud AdBeCaMgPf; *om.* Tc

³ ep. loci] ipsius loci ep. Rb. loci *om.* Vo

⁴ -averit Da. *Rubric in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, *in text* VmVo(*adding xvii*); *om.*

DbOaPcPtTbVp; Et altarium *in mg.* Db²

⁵ -tis MgPf; concil' Be; decr' CaPh; -to Tb; dec' Tc

⁶ Et altarium xvi *add. in text*, Et altarium *add in marg.* Db

⁷ alia *add.* Tb, *om.* *CaMgPfPhTc

⁸ consecrata *CaMgPfTc; sacrata PhTb

⁹ misso *CaOePfRbTb; permissu MgTc

¹⁰ sanct. *CaMgPfTc; significatum PhTb

¹¹ Quod si fecerit - anathem. *AdCaGcMgOePcPfTb; Quod si fecerit si (*canc.*) Rb; *om.* Tc. Rb *places* Clericus – anathemat. *after rubr.* Ex cc Mendensi cap. viii *for which cf c 18*

18

Ex concilio Meldensi, cap. viii¹

Ut² ecclesie vel altaria que ambigua³ sunt de consecratione consecrentur, et superflua altaria destruantur.

ID 3.11] *De cons. D 1 c 18*

¹ viii AdBeCaMgOaPfRbTb; x Tc; Quod iteranda sit consecratio altaris et ecclesie si nescitur *add.*

Be(mg.)SfVm; Ut ecclesie quarum consecratio nescitur (non scitur Da) et altaria consecrari debeant *add. in mg.* CaDa; Ut ecclesie vel altaria ambigua consecrentur. De eodem xviii Vo. Gc *has here the rubric to c 20 below*; Rb *has the rubric as here, as well as a variant earlier (cf. c 17). In Ad the inscrr. are at the end of cc 18-22*

² Et Oa

³ ambigua *CaGcMgPaPcPfPrTcVm; dubia Ph(vel ambigua ss)Tb; ambigua Pq

¹20

[Quod moto altari tota consecratur² ecclesia]³. Ex decretis⁴ Igini pape⁵, cap. iiii

Si motum fuerit altare denuo consecratur⁶ ecclesia⁷. Si parietes mutantur et non altare, salibus tantum exorcizetur⁸.

ID 3.13] De cons. D 1 c 19a

¹ For c 19 see after c 24 below

² tota -etur AdBeCaMgObPf; -etur tota Sf; tota -atur TcVm

³ in mg. AdBeCaCeDaMgObPfPrSbTc, in text Ea (no insc.)SfVmVo(adding xxi); Quod si mota fuerit altare tota consecratur in mg. Rb²; om. OaPcTbVp

⁴ -tis MgObPfVm; decr' BeCa; -to Tb; dec' Tc

⁵ Ig. pp] Ignei pape Pc; eiusdem Rb

⁶ tota add. PhTb, om. *CaGcMgObPfPrTc

⁷ Rb continues directly fuerit violata – denuo consecratur cf end of c 21

⁸ -etur Ad²BeDbEaGcOaObPhTbTcVm; -entur Ad?CaDaMgPfRa

21¹

[Quod propter homicidium vel adulterium tota debeat consecrari ecclesia]². Ex decretis³ eiusdem, cap. vi⁴

Si homicidio vel adulterio⁵ ecclesia⁶ fuerit violata⁷ diligentissime expurgetur⁸, et denuo consecratur⁹.

ID 3.14] De cons. D 1 c 19b

¹ hic deest decretum in mg Bb² – see under c 19; cc 21-22 reversed Cc; after c 19 Lf

² Quod - deb. cons. eccl. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc, in text Ea (no insc.)VmVo(adding xxi); Quod - consecratur eccl. Sf; om. BbOaPcPtTbVp

³ Ex decr. *AdCaMgPfTb; Item Tc; om. Pc

⁴ cap. vi BeCaMgPfTcVo; cap. vii OaVp; pape Tb

⁵ Rb om. insc. and all to adulterio – see n. to c 20

⁶ ecclesia *CaMgPfTb; after violata Pc; om. Tc

⁷ fuerit viol. GcMqRaTbTcVm; viol. fuerit AdBeCaMgOaPfVo

⁸ expur- *FbMgPfTbTc; purg- Ca

⁹ reconcilietur add. ss Ld²

22¹

[Quod ecclesia in² qua paganus sepultus³ est non debeat consecrari nec missa in ea⁴ cantari]⁵. Ex concilio Aurelianensi, cap. vii⁶

¹ here BdBeCaCcCeDaDbGcLcLgLhLkMgMhMkMmMnMoMpMq(after add. cap.)OaPaPcPdPfPhPkPqPrPtPwQeRaRbSbSfSITbTcTfVoVpWc; after c 23 Fb; after c 24 MfMj

² eccl. in CaMgPfTc; in eccl. Ad

³ sep. est pag. Sb

⁴ in ea missa Sb

⁵ Quod - in ea cantari (cant. in ea AdTc) in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTcWc, in text VmVo(adding xxii); Quod ecclesia – sp. est nec missa debet cantare in mg. Rb²; Ecclesia in qua pag. sep. est non liceat consecrari (liceat consecratur Sf; consecratur Sf²) nec missa in ea cantetur Sf; Ecclesia in qua pag. – in ea celebrare set instare foras et mundare oportet Vo; om. MqOaPcPtTbVp

Ecclesiam ubi paganus sepultus est non liceat⁷ consecrari neque missas in ea celebrari⁸, sed iactari⁹ foras, et mundari oportet.

ID 3.15] *De cons. D 1 c 27*

⁶ viii Vo. Ex – vii] Ex concil' Agripinensi cap. iii (vi Vp) FbVpWc (*cf c 23*); *om.* Mq

⁷ -eat *CaDbMgPfTb; -et Tc

⁸ -ari *DbGcTbTc; -are BeCaMgPfRaWc

⁹ -ari *DbGcTc; -are BeCaMgPfTbWc; -uri Ra

23

¹[*Si in ecclesia iam² consecrata³ sepeliantur mortui, licet in ea⁴ missas⁵ cantare si tamen⁶ fideles fuerint⁷ qui sepulti sunt*]⁸. *Ex concilio Agripinensi⁹, cap. iii¹⁰*

Ecclesiam in qua mortuorum cadavera infidelium¹¹ sepeliuntur sanctificare¹² non licet, sed si apta videtur¹³ ad consecrandum, inde evulsis corporibus et rasis parietibus vel lignis eius loci¹⁴, reedificetur¹⁵. [24]¹⁶. Si¹⁷ hec consecrata prius fuit¹⁸ missas in ea celebrare¹⁹ licet, si tamen²⁰ fideles fuerint²¹ qui in ea sepulti sunt.

ID 3.43, in IDpvm only] *De cons. D 1 c 28*

¹ iiii in mg. Be²

² iam AdBeCaMgPfTcVm; *om.* Sf

³ sacrata Ad

⁴ ea AdBeCaLdMgSfTcVa; eis PfLj

⁵ missam Ce

⁶ missas cant. si tamen BeCaMgPfTcVm; cant. missas si Sf

⁷ fuerint BeCaPfTcVm; fuerunt AdMg

⁸ in mg. AdBeCaCeDaGcLjMgPfPrRb²SbTcWc, in text SfVm; as rubr. to c 19 in mg. LdWc, in text Mo; De eodem. R'. Si in ecclesias iam consecratas sepeliantur mortui, licet in eis missas cantare, si tamen fideles sint qui sepeliuntur. cap. xxiii Vo; *om.* BdDbLcOaPcPtTbVp; De sepultura *add. in mg.* Lj

⁹ *corr. fr.* Aurelianensi Be

¹⁰ Ex – iii] Ex concil' Aurelianensi c. vii (vi Pc, viii Wc) FbPcWc (*cf c 22*); ex concil. Aurelianensi *add. in mg.* Gc; *om.* Lc

¹¹ mort. cad. inf. *CaLdLjOePfPtTbVo; inf. mort. cad. Be; cad. mort. inf. MgTc

¹² -are *BeCaLdLjMgPfPtTb; -ari Tc

¹³ videtur *BeCaDbLdMgPfPtTbTc; fuerit AdBdLj

¹⁴ loci *BeCaLdLjPfTbTc; lotis Mg

¹⁵ -etur *Ad²BeCaDbMgPtTbTc; -entur AdLdLjPf

¹⁶ *no break* *AdCaDbLdLjMgPfTbTcWc

¹⁷ Si *AdDbGcLdLjOePfPrPtRaTbTc; Sed si CaMgPcRa²; Si vero Be

¹⁸ prius (*ss* Be) fuit *BeDbLdTc; prius fuerit AdCaGcPaPfPtMg; fuit prius Ph; fuit Pk; fuerit prius Tb

¹⁹ -are *CaDbGcLdLjPfPtTb; -are enim Be; -ari MgTc

²⁰ si tamen *AdBeGcLdLjPfTb; si tamen non (apta videtur ad consecrandum *add. and canc.*) Bb; si tantum PfTc; tamen si CaMg

²¹ -int *BeCaLdMgPfPtTc; -unt Tb

19¹²*Ex concilio Aurelianensi³, cap. vi⁴*

In ecclesia⁵ in qua⁶ cadavera mortuorum⁷ sepeliuntur, sanctificari⁸ altare⁹ non liceat¹⁰. Si autem consecratum¹¹ prius fuit¹² missas licet celebrari in ea¹³.

ID 3.16]

¹ c 19 here

AaAbAdBdBdBeCaCbCcCeDaDbEaEbEcFcGcHaLbLdLeLfLgLhLjLkLmMgMjMkMmMnMpMqOaObOdOeOfPaPcPdPfPhPkPoPqPrPtPwPyQaQeRaRbSbSdSeSgTbTcTdTfVaVmVpVtWaWbWcWdZa, om. BbLcKa, after c 23, but before c 22 (qv) Fb; after c 18 SIVoBrant

² Quod in ecclesia in qua sepulti sunt cadavera non liceat altare consecrari *add. in mg.* CaDa; Quod in ecclesiis in quibus mortuorum corpora sepeliuntur sanctificari altare non sanctificetur xviii *add. Vo.* For LdWc see *prec. cap.*

³ -ianensi BdGcLdMfMgMhMkMmMjObOePfQaTcVmVoWc; Agripinensi CaFd; Aureliano PhQeTb

⁴ vi *BdCbCeLdLfLjMfMgMjMkMmOaObOePhTbTcVmVoWc; vii Ad; x BeCaPt; xi Pf; Ex - vi *om.* CcMo; cap. vi *om.* EaPcQa; Ex concilio Agripinensi cap. iii Fb (*cf c 23*)

⁵ In ecclesia *AdBdBdBeCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpOePfPtTb; Ecclesiam Gc; In ecclesiis Tc

⁶ qua *AdBdBdBeCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMkMMMoMpObOePfPtTbWc; quibus Tc

⁷ sunt *add. and canc.* Oe

⁸ -ari AdBdBdBeCbDbGcLdLfLjMfMhMjMkMmMoMpOaObPhPtQeTbTcVmVo; -are CaCcLmMgOePfVpWc

⁹ altare *AdBdBdBeCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; altaria Tc

¹⁰ -eat *AdBdBdBeCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMkMmMoMpObOePfPtTbWc; -et MjTc

¹¹ -atum *AdBdBdBeCaCbCcLdLfLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; -ata FbTc; -eat Pt

¹² prius fuit *BeCeEaGcLmMfMhMjMkMmOaObOePfPhQeVoWc; prius fuerit

AdBdBdLdLjMoPtRaVm; fuit prius CaCcFbLfMgTb; fuerit prius MpVp; prius fuerint Tc

¹³ lic. celebrari in ea (eis Tc) BdBeCaCbGcLdLfLjMhObOePcPfPhPrPtQeTbTcVmVoWc; celebrare licet in ea Ad; celebrari liceat in ea CcOa; licet celebrare in ea Ea; celebrare in ea LmMg; celebrari in ea licet Mf; si tamen fideles fuerunt qui in ea sepulti sunt *add Mn (cf c 23)*

25

¹*Ex concilio Meldensi, cap. x²*

Ut³ nemo quemlibet mortuum⁴ in ecclesia quasi hereditario iure, nisi quem episcopus aut presbiter pro qualitate conversationis et⁵ vite dignum duxerit, sepelire presumat, nec quisquam ossa cuiuslibet mortui de sepulcro suo eicere, aut sepulturam

¹ De sepultura *add. in mg.* DbMg, and in text Db, in text only Ph; Ut nemo quemlibet in ecclesia hereditario iure sepeliat aut ossa cuiuslibet de sepulcro suo eiciat *add. in mg.* CaDa; Quod nullus debeat sepulturam alterius violare aut ossa abicere *add. in mg.* Sb; Quod nullus in ecclesia sine iussu episcopi vel presbiteri sepeliendus sit, nec ossa de sepulcro suo eicienda xxiii *add. Vo*

² x AdBeCaGcMgPfTcVmVo²VpWc; vi PhQeSfTb; viii Vo. Ex - x *om here, but as insc. to c 26* MoPc

³ Et OaPcPy

⁴ mortuum *AdBeDaGcLkPcPfPhPrQeTbTf; mortuorum CaFbMgPh²TcVp

⁵ conv. et (et *add.* Oa²) *AdCaMgOaPcPfPhQeVp; conv. aut GcTc; conversionis et conversationis et Tb

cuiusquam⁶ temerario ausu⁷ quoquomodo⁸ violare⁹, sed unumquemque in loco sibi a Deo¹⁰ parato atque concesso adventum sui iudicis prestolari concedat.

ID 3.221]

⁶ cuiusquam *CaMgPfTb; cuiuslibet Tc

⁷ tem. ausu *CaMgPfTb; ausu tem. Pf

⁸ quoquomodo *AdFbMgPfTb; quolibet modo Tc; que quomodo Ca

⁹ aut sepul. – violare *add.* Bb²

¹⁰ sibi a Deo *CaMgPfTb; a Deo sibi Tc

26

¹*Quod non sit exigenda sepultura*²

Postquam³ pretio victus est Ephron ut sepulcrum⁴ venderet et acciperet argentum, licet cogente Abraham, vau littera, que apud illos pro o legitur, ablata de eius nomine est, et pro eo⁵ Ephron appellatus est Ephran, significante scriptura⁶, non eum fuisse⁷ consummate perfecteque virtutis qui potuerit⁸ memoriam vendere⁹ mortuorum. Sciant igitur qui sepulcra vendunt ante¹⁰, et non¹¹ coguntur ut accipiant pretium, sed a nolentibus quicquam¹² extorquent, immutare¹³ nomen suum, et perire quid¹⁴ de merito eorum¹⁵, cum etiam ille¹⁶ reprehendatur occulte qui invitus acceperit¹⁷.

+C 13 q 2 c 13

¹ Ut nullus aliquid pro sepultura exigit *add.* in mg. CaDa

² Quod - sep. AdBdBeCaCe(mg.)GcHaLdMgMqOaOePfPrQaRbSb(mg.)SeTdVmVo(*adding* xxv)Vp; xii. De sepultura in mg. Bd²; Ieronimus DaRaSb; Quod - sep. Ex eodem Sf?; Ex eodem Tb; Ex concilio Meldensi, cap. x. Ieronimus Tc; *om.* PcPhPt

³ Posquam PFTb

⁴ sepulcrum CaMgPfTb; sepulturam Tc

⁵ eo CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ scriptura CaMgPfTb; scriptum Tc

⁷ fuisse Ca³FbMgPfTbTc; fecisse Ca

⁸ potuerit Pf²TbTc; poterit CaMgPf

⁹ mem. vend. CaMgPfTb; vend. mem.Tc

¹⁰ ante MgPf; *om.* CaTbTc

¹¹ non CaPfTbTc; si Mg

¹² quicquam CaMgPf; quoque TbTc

¹³ immutare AdBeCaMgPfPr; mutare Gc²; mutari PhTb; immutari Tc

¹⁴ quid AdCaMgPf; quidem TbTc

¹⁵ est *add.* Ca, *om.* FbMgPfTbTc

¹⁶ ss Gc²

¹⁷ acceperit CaMgPfTb; accepit Tc

27

¹Gregorius papa²

Peti³ vero aut aliquid exigi omnimodo⁴ prohibemus, ne, quod irreligiosum valde est, aut venalis dicatur ecclesia, aut vos videamini de humanis mortibus gratulari, si ex⁵ eorum cadaveribus studeatis querere quolibet modo compendium⁶.

ID 3.101 end] C 13 q 2 c 12 end

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa, *in text* Vo

² Greg. papa AdBeCaEaGcMgOePfPkQaTbVmVo(*adding* xxvi); Greg. (Gelasius Tc) papa Ianuario episcopo Sard' RaTc; *om.* Pc

³ Peti *AdCaEaMgPfPwSeTbTc; Leti Pk; Beti Py

⁴ omnimodo CaEaGcMgPfVm; omnino AdBeTbTcVp; omnimodis OaRb

⁵ ex *CaMgPfTb; de *supersc.* Tc²

⁶ compendium *CaMgPfRaTb; commodum Tc

28

[*Quod¹ altaria per revelationes vel per somnia hominum adinventata, reprobentur*]².

Ex concilio Africano³, cap. l⁴

Item placuit ut altaria que passim per agros et⁵ per vias⁶ tanquam memorie martirum constituuntur⁷, in quibus nullum corpus aut⁸ reliquie martiris⁹ condite probantur ab episcopis qui eisdem locis presunt, si fieri potest evertantur¹⁰. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes¹¹ tamen admoneantur ne illa loca frequentent¹² ut qui recte sapiunt nulla ibi superstitione¹³ devicti¹⁴ teneantur, et omnino nulla¹⁵ memoria martirum probabiliter accipiatur¹⁶, nisi aut ubi corpus¹⁷ aut

¹ Quod CaEaMgPfTcVm; *om.* Sf

² *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc; *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding* xxvii); xiii. De ecclesiis et presbiteris *in mg.* Bd²; *om.* OaPfTb

³ *corr. fr.* meldensi Pc

⁴ cap. l *AdBeOePfPkSeTbTc; cap. i CaMg; V cp. xiiii Da; ?Sb; cap. Vm

⁵ et *AdCaMgPfTb; aut Tc

⁶ vias *BdCeGcLdLkMqOaOePcPhPkPqPrRaSbTbTcVmVo; villas AdBeCaDaEaFbHaMgPfPwTdTf; vineas Fb²Rb; id est per vias *add. ss.* Ad²

⁷ constituuntur *CaMgPfPhTc; construuntur RaTb

⁸ aut *CaPfTbTc; vel Mg

⁹ martiris *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁰ evert- *CaMgTbTc; convert- Pf

¹¹ plebes *FbMgPfTbTc; plebs Ca

¹² loca freq. *CaMgPfTc; freq. loca Tb

¹³ superst- Mg

¹⁴ sup. dev. *CaMgPfTb; dev. sup. Tc

¹⁵ ibi *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁶ probabiliter accipiatur *BeEaFbMgRa²TbVp; probabiliter AdCeGcPf(*obsc. corr.*)PkPrRaSbTfVm; probabitur CaDaTc

¹⁷ aut ubi corpus *BeCaEaMgOeTb; ubi corpus aut Gc; aut corpus ibi Pf; ubi corpus Tc

reliquie certe sunt, aut¹⁸ origo alicuius habitationis vel possessionis¹⁹ vel passionis fidelissima origine²⁰ traditur²¹. Nam que per somnia et per inanes quasi²² revelationes quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria omnimodo reprobentur.

ID 3.57] De cons. D 1 c 26

¹⁸ ubi add. Mg, om. *CaPfTbTc

¹⁹ vel. poss. in mg. Ra²

²⁰ origine *CaMgPfTb; relatione Tc

²¹ -aditur *CaMgPfTb; -adatur Tc. Ne quis convertatur add in mg Bb (cf rubr. to c 29)

²² quasi *CaMgTbTc; om. Pf

29

[Quod¹ omnis² qui converti voluerit, in monasterium³ ecclesie cuius parochianus est, medietatem substantie sue relinquat, aliter non convertatur]⁴. Decreta⁵ Leonis pape IX⁶. De rapacitate monachorum⁷

Relatum⁸ est⁹ auribus nostris esse quosdam perverse agentes, qui subvertere atque dividere conantur ecclesie unitatem, videlicet abbates et¹⁰ monachi¹¹, qui non studio caritatis sed zelo rapacitatis invigilant, et docent atque seducere non cessant seculares homines quos illaqueare possunt ut res suas atque possessiones¹² in vita sive in morte in monasteriis illorum tradant¹³, et ecclesiis quibus¹⁴ subiecti¹⁵ esse videntur¹⁶ et a quibus baptismum¹⁷, penitentiam¹⁸, eucharistiam, nec non¹⁹ pabulum²⁰

¹ Ut Rb²

² monachus add. Sf, om. AdCaEaMgPfTcVm

³ -erium AdBeCaGcMgPfTcVm; -erio EaRbSf

⁴ in mg. AdBeCaDaGcMgMkMoPfPrRb²SbTc, in text Ea(no insc.)SfVmVo(adding xxviii); Quod omnis qui – ecclesie cum parochianis med. subst. sue relinquat in mg. Ce; monachorum in mg. Db; Ne quis convertatur nisi medietatem substantie sue ecclesie cuius parochianus fuit vel est relinquat in mg. Bb²; om. OaPcPtTbVp

⁵ Decreta AdCaPcPfTb; Ex decretis GcMgPrRaVm; Decretum Rb; Dec' Tc

⁶ IX *CaLdMgMkMmOePfPrTdVm; X Be; om. AdDaOaPhTbTcVo

⁷ De rap. mon. om. DaVp; cap. x add. Ph

⁸ Relatum Be?FbGcMgMqPfPtTfVoWc; Delatum CeLcLdMjMoPcPyRb

⁹ autem add. Tb, om. *CaMgPfPhTc; erasure here Bb

¹⁰ et CaPfTbTc; aut Mg

¹¹ corr. to -achos Pf¹

¹² suas add. Tc, om. CaMgPfTb

¹³ ill. trad. Ca³FbMgOePfTb; trad. Tc; trad. ill. Ca

¹⁴ eccl. quibus] quibus eccl. Db

¹⁵ subiecti *BeDbMhMkMmMnMoMqPfPhPrPfTbVo; subditi CaDaFb²GcMfMgMjMpRaTc

¹⁶ videntur *CaDbMgPfRaTb; videbantur Tc

¹⁷ et add. RaTc, om. *CaMgPfTb

¹⁸ et add. Tc, om. *CaMgPfRaTb

¹⁹ et add. Tc, om. *CaMgPfRaTb

²⁰ -ulum *CaMgPhTbTc; -ula Pf

vite cum lacte carnis acceperunt vel accipiunt, nihil de bonis suis relinquant²¹. Hanc denique famam²² discordie nos animadvertentes²³ omnibus modis inhibere²⁴ volumus, et ne amplius fiat omnino²⁵ prohibemus, considerantes non esse bonum ut illi qui olim fuerunt²⁶ socii passionum secundum apostolum sint immunes a societate consolationum, et quia operarius dignus est²⁷ mercede sua. Ideoque precipimus atque iubemus²⁸ ut quicumque amodo in monasterio converti voluerit, sive in vita sive in morte, ut omnium rerum et possessionum quas pro salute anime sue disponi²⁹ decreverit, medietatem ecclesie cui ipse pertinere dinoscitur relinquat, et sic demum in monasterium prout sibi libitum fuerit³⁰ eundi convertendique licentiam habeat. Quicumque autem huius nostri decreti contradictor³¹, convulsor³² ac³³ temerator exstiterit gladio anathematis subiaceat³⁴.

ID 7.150]

²¹ suis relinquant *GcOaPhRaTb; relinquant suis AdCaEaTcVo; suis relinquant Be; relinquant suis FbMgPf

²² denique famam *BeMqPhPrTbVm; denique fidem AdBdCaCeDaFbGcHaLdMgPaPcPfPkPqPwRaSbTfVoWc; denique fraudem (*over erasure* Lk)EaLkTd; denique formam Oa; fraudem Tc

²³ -vertes Ca

²⁴ inhib- FbMgPfTbTc; prohib- Ca

²⁵ omnino MgPfTbTc; *om.* Ca

²⁶ -erunt *CaMgPfTb; -erint Tc

²⁷ op. dignus est AdCaEaGcMgMqPfRaTbVmVoVp; op. est dignus Oa; dignus est op. *Tc

²⁸ atque iub. *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁹ disponi *CaMgPfTb; disponere Tc

³⁰ fuerit *DbGcLgMfMhMjMkMmMnMqPtRaTbTcVmVo; est

AdBeCaDaFbMgMoMpObOdOe²OfPfVpBrant; *om.* Oe

³¹ vel *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³² conv- *CaMgPfTb; ev-Tc

³³ ac *CaMgPfTb; et Tc

³⁴ -aceat *AdCaDbGcMgTbTc; -acebit Pf; -iceat Rb

30

[*Quibus in locis debeat missa cantari*¹ *quibus non*]². *Ex concilio Triburiensi, cap. iiii*³

Missarum solempnia non ubicumque sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censem⁴.

¹ in *add.* Sf, *om.* AdCaMgPfTcVm

² in *mg.* AdBeCaCeDaGcMgMpPfPrSbTc, in *text* SfVmVo(*adding* xxviii); De missa in *mg.* Sg; Quibus in locis liceat missam cantari in *mg* against end of c 29 Bb; In quibus locis deb. – non in *mg.* Rb²; *om.* CbOaPtTbTd

³ No *insc.* Pt; Relatum est auribus nostris *add.* in *mg.* Sg²

⁴ Concedimus etiam - peccatis nostris (*beg. of c 31*) *added here* Cb; *whole cap. in mush larger script* Ce

ID 3.59a] *De cons. D 1 c 12*

31¹

Ex concilio Triburiensi cap. iiii²

Concedimus etiam et³ sicubi quod⁴, peccatis nostris⁵ exigentibus, plurimum est factum a Normannis et⁶ Flavis⁷, et a⁸ Bulgaris⁹, et a malis Christianis seu alio qualicumque¹⁰ modo¹¹ ecclesie fuerint¹² incense et combuste, in capellis cum tabula consecrata¹³ missas¹⁴ interim¹⁵ celebrare permittimus¹⁶, donec ipse ecclesie restaurari queant¹⁷. In itinere vero positus¹⁸, si ecclesia defuerit ut¹⁹ sub divo seu in tentoriis²⁰. Item.²¹ Si tabula altaris consecrata ceteraque sacra misteria²² ad id²³ officium pertinentia ibi adfuerint, missarum solempnia celebrare concedimus²⁴. Aliter omnino interdicimus.²⁵

ID 3.59b] *De cons. D 1 c 30, there with added sentence*

¹ Mm lacks beginning

² Ex concilio Triburiensi (Triburiensi Pt) cap. iiii DaGcLdPt; Item (Idem Pr) in eodem BeCaCbCeFbLjMgPrRaVo(adding cp. xxx); om. CcLmOaRbTdVm (CcRb running c 31 into c 30); Quibus in locis debeat missa cantari, quibus non Ea (cf c 30); Idem in eodem Ad(mg.)GcLfPfSbVp; Idem (Item Tc) Leo in eodem concilio Triburiensi PcTc (cf Conspectus); In eodem PfPhQeSfTb; Idem Leo in eodem Sb². De eodem add. in mg. CaDa

³ et AdCaCcGcLdLmPf; ut BeTbTc; om. MgPt

⁴ pro add. CbLj, om. *AdBeCaEaFbGcLdLfMgPfTbTc

⁵ Cb begins c 31 here, with blue initial O in mg.

⁶ a add. CaCbCcFbLfLjMg, om. *AdBeGcLdLmOaPfTbTcVo

⁷ Flavis *AdBdBeCaCcCeDaGcLdLmOaPcPfPhPkPrPtPqPwQeRaSbTbVmVo; Sclavis EaLjLkMgTcTfVp; Sclavis, ab Ungaris Fb; Clavis Lf; Flavis Mq; vel a Sclavis in mg. Ra²; Mm begins cap. here.

⁸ a *AdBeFbGcLdLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpOaPfPtPwTbVo; om. CaCbTc; aut Cc; ab EaLf

⁹ Bulg- *Ad²BeCaCbCcFbGcLdLfLjLmMkMmPfPhPtQeTbTcVo; Bug- Ad; Ung- Ea; Bung- MgMj; Hungaris Mo²

¹⁰ qualicumque *CbCcFbLdLfLjLmMgPfTbTc; quocumque (vel quali ss) Ca

¹¹ modo *CaLdMgPfTbTc; om. Cc

¹² in mg. Ld²

¹³ cum tabula consecrata *AdBeCaCbCcLdLfLmLjMgPfPhPtQe; consecratis Gc; (et add. Tc) cum tabulis consecratis PrRaTcVm; cum tabella consecrata Tb

¹⁴ missas *CaLdMgPfTbTc; missa Lf

¹⁵ interim *MgPrRaTcVo; iterum AdBeCaCbCcLdLfLjLmMqPfPhPtPwTb; tantum Gc²

¹⁶ permittimus *CaLdMgPfPhPtTc; om. Tb

¹⁷ queant *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTbTc; valeant Tc

¹⁸ -itis *CaLdMgPfTbTc; -itus Cc

¹⁹ ut *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTbTc; a' Pt; om. Pf²Tc

²⁰ In itinere - tentoriis (temptoriis Cc) *CaCbCcLdLfLjLmMgObPfPtTbTc; om. Od

²¹ Item *CaCcLdLfLjLmMgPfTbTc; om. Tc

²² sacra misteria CaCcFbLdLfLjLmPfPtTb; misteria sacra CbMg; sacra ministeria Tc

²³ id *CaCbCcLdLfLjLmMgPfTbTc; om. Tc

²⁴ cel. conc. *CaCbCcLdLfLjLmPfTbTc; conc. cel. Mg

²⁵ Tc² here inserts two leaves of canons from elsewhere, for which see Conspectus

32

[Qualia debeant esse altaria¹]². Ex concilio Epaonensi³, cap. vi⁴

⁵Altaria si non sint⁶ lapidea chrismatis unctione non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia⁷ ordinem quem metropolitani⁸ tenent comprovinciales eorum observare debebunt⁹.

ID 3.30] De cons. D 1 c 31

¹ alt. esse Sb

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgMpPfPrRb²SbTc, in text Ea(no inscr.)VmVo(adding cap. xxxi); Ne consecrentur altaria nisi lapidea in mg. Bb; om. OaPcPtTbVp

³ Epaon- Be?CaDaGcPfVm; Epan- AdPcTc; Apon- MgSfTb; Apaon- Ph; Epon- Vo; Epen- Vp

⁴ cap. vi AdBeCaGcPfPhRaSfTcVmVp; cap. Da; cap. x *Mg; cap. vii Oa; om. TbVo

⁵ Ut add. Ra

⁶ sint *AdCaEaMnMpPfVmVo; sunt MgPhTb; fuerint Tc

⁷ divina officia *AdCcEaFbMgMpPfTb; divina misteria Tc; officia Ca

⁸ metropolitani *AdCaEaMgPfPhTcVm; in metropoli Tb

⁹ observare debebunt *AdBeCaFbGcMgMoMpOaPfVm; observare debent CcEaPhTbVpWc; observabunt Tc

33

[Quod unctionem altaris habemus¹ a veteri² lege]³. Ex decretis Felicis pape omnibus episcopis directis⁴

De ecclesiarum enim⁵ consecratione et de missarum celebrationibus non alicubi quam in sacratis Domino locis absque magna⁶ necessitate fieri debere liquet omnibus⁷ quibus sunt nota Novi⁸ et Veteris Testamenti precepta. Tabernaculum vero Moisen⁹, Domino precipiente, fecisse et sacrasse¹⁰ cum mensa et altari eius, et certis¹¹ vasis et utensilibus¹² ad divinum cultum explendum¹³ legimus, et non solum divinis precibus eas sacrasse¹⁴, sed etiam sancti olei unctione¹⁵ Domino iubente perlinisse novimus.

¹ altaris hab. AdBeCa²PfVm; hab. Tc; hab. alt. CaMg

² ventura Sb

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTcWc(against prec. cap.), in text VmVo(adding x); om. OaPtTbVp

⁴ omn. epis. dir. (direptis Ad, dilectis Pa) *AdCaMgOaPaPfTbVm; ad omnes episcopos Pt; om. Sf; omn. dilectis epis. Tc

⁵ enim *CaGcMgPaPfPhPrRa²Tc; om. PqRaRbTb

⁶ magna *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ in sacratis – omnibus at foot of leaf Mo²

⁸ Novi *CaMgTbTc; Novis Pf

⁹ Moisen *CaMgPfPhTc; Moisi Tb

¹⁰ sacr- *BdCeOaPhPkPqPrTbVm; consec- AdBeCaGcMgPaPcPfPwSbTc

¹¹ vel ceteris add. ss Ca²

¹² utensibus Ca

¹³ explendum *Ca³FbMgPfTb; om. Ca

¹⁴ cum mensa et altari - sacrasse *AdCaMgPfTb; om. Tc

ID 3.60 med.] De cons. D 1 cc 1-2a var.

¹⁵ et add. PhTb, om. *CaMgPfTc

34

[*Quod non debeant¹ consecrari altaria², nisi reliquie apponantur*]³. Ex concilio Africano, cap. i⁴

Altaria in quibus sacra corpora vel reliquie martirum non⁵ esse probantur, ab episcopo eiusdem loci⁶ destruantur.

ID 3.270a]

¹ -eant AdCaMgPfTcVm; -eat Pt; -ent Sf.

² altare Pt

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text PtVmVo(adding xxxiii cap.); om. EaOaTbVp

⁴ Ex – i om. EaPtRb

⁵ non *CaMg Pf²TbTc; om. Pf

⁶ loci CaMgTbTc; om. Pf

35

Ex concilio Urbico¹

Nec² in altari³ quo missam episcopus⁴ cantavit⁵, presbiter eo die⁶ missam celebrare presumat.

ID 3.270b] De cons. D 2 c 97 var.

¹ Ex conc. Urbico *AdBeCaDaGcMgPcPfPrVo; Ex Urbico conc. PhSfTb; Ex conc. urbis Tc; om. EaPtRb. Ut presbiter non cantet missam eo die in altari in quo episcopus cantavit add. in mg. CaDa; Non debere presumere presbiterum post episcopum in eodem altari cantare cap. xxxiiii add. Vo

² Ut CePk; Hec Pc

³ in add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁴ missam ep. *CaMgPfPhTc; ep. missam Tb

⁵ -avit *CaPfTbTc; -averit Mg

⁶ ss Be

36

¹Ex concilio Magontiensi, cap. li²

Deinceps vero corpora sanctorum de loco ad locum nullus transferre presumat sine consilio principis vel episcoporum sancteque sinodi licentia.

ID 3.273] De cons. D 1 c 37 var.

¹ De translatione reliquiarum add. in mg. BePrVm²; Ut corpora sanctorum nullus transferat sine episcoporum consilio add. in mg. CaDa; De non transferendis irrationabiliter sanctorum corporibus cap. xxxv add. Vo

² li *AdFbGcMgPfRbTb²Tc; iii Be; ii Ca. Ex – li om. Pt

37

¹*Ex registro Gregorii pape² ad Iohannem Bellitranensem episcopum³*

Temporum qualitas admonet episcoporum sedes antiquitus certis civitatibus constitutas ad alia que securiora putamus eiusdem⁴ dioceseos loca transponere, quo et habitatores securius degere⁵, et barbaricum⁶ possit⁷ periculum facilius declinari⁸. Propterea te Iohannem fratrem coepiscopumque⁹ nostrum Bellitranensis civitatis sedem tuam in loco qui¹⁰ appellatur Renati, ad Sanctum Andream apostolum precipimus exinde transmigrare, quatenus ab hostilitatis¹¹ incursu liberior existere valeas, et illic consuetudinem solempnium festorum¹² disponas.¹³

ID 3.79] C 7 q 1 c 44 var.

¹ Quod episcopales sedes de loco ad locum quo securius maneant possunt mutari *add. in mg.* CaDa; De translatione *add. in mg.* Mg

² Gregorii pape *BeCaOaRbVoVp; Gregorius papa MgPfTb; Gregorius Tc; Gg pp Vm

³ *no inscr. but ploughed instruction to rubricator in mg.* Ad; Greg. Iohanni ep. Bellitranensi Pt; Quod pro necessitate sedes episcopales mutari possint cap. xxxvi *add. Vo*

⁴ eiusdem *FbMgPfTbTc; *om.* Ca

⁵ sec. deg. *AdTbTcVm; deg. sec. CaMgPf

⁶ -aricum *CaMgPfPhTc; -arum Tb

⁷ possit *CaMgPfTb; possint Tc

⁸ -ari *CaMgPfTb; -are Tc

⁹ fratrem coepiscopumque *AdBeGcMgOaPhVmVoVp; coepiscopum fratremque Ca; fratrem coepiscopum Pf; fratrem et coepiscopum Tb

¹⁰ qui *MgTbVo; que CaFbPf

¹¹ hostilitatis *CaFbPfTb; hospitalitatis Mg

¹² dierum Vo

¹³ Propterea a te Iohannem - disponas *AdCaFbMgPfTb; *om.* Tc

38

[Quibus de¹ causis debeat fieri translatio²]³. De mutandis sanctis⁴ locis Augustinus dicit⁵

Tribus⁶ causis loca sanctorum transmutanda sunt. Primo⁷ cum necessitas persecutorum⁸ loca eorum⁹ gravaverit; secundo¹⁰ cum difficultas locorum fuerit; tertio¹¹ cum malorum societate gravantur.

¹ de AdCaEaGcMgTcVm; *om.* PfSfTb

² sanctorum *add. Sb*

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcHaMgPfPrRb²SbTcWc, *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding xxxvii*); *om.* LcOaPcPtTbVp

⁴ sanctis CaMgPfTb; *om.* Oa; sacris Tc; sanctorum Wc

⁵ dicit CaMgPfTbTcVm; ait Sf; *om.* AdWc. De mut. – dicit] *om.* Lc; Augustinus Pt

⁶ Tribus *AdBeCeDaEaEgGcHaOaPcPkPrPtPwQaRaSbSeTdTfVmVoVpWc; Pluribus BdLdMgMqPfVq; []ribus Ca; Quibus La; Pluribus de Lc; Tribus ex Pa; Quibus PhQeTb; Tribus de RbSe²Tc

⁷ Primo *AdBeCeEaFbGcMgMqPaPfPhPkPqVmVo; Prima CaOaQeRaRbTb; Prima' Pc; Prima est Tc

⁸ persecutorum *CaMgPfTb; persecutionum Tc

ID 3.80] *De cons. D 1 c 36*

⁹ eorum *CaMgPfTb; sanctorum Tc

¹⁰ -undo *MgVo; -unda AdBeCaGcPfPhPrTbTcVm

¹¹ tertio *MgVo; tertia AdBeCaPfTbTcVm

39

¹*Ex concilio Aurelianensi, cap. iii*²

Unicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, et ibi orare; missas autem ibi³ celebrare non licet.

ID 3.76] *De cons. D 1 c 33*

¹ Quod unusquisque in domo sua oratorium habere sed non missas celebrare potest (*after* oratorium Da) *add. in mg* CaDa; Quod licitum sit oratorium fieri in domibus, sed non sacrificare cp. xxxviii *add. Vo*

² cap. iii *AdCaMgPfPhTcVm; lib. iii Sf; *om. EaTb*

³ ibi *CaEaMgPfPhTc; *om. Tb*

40

[*Qua hora celebranda sit missa*]¹. *Ex epistola Thelesphori*² pape, cap. vi³

Missarum celebrationes ante horam⁴ diei⁵ tertiam minime sunt celebrande, quia eadem hora et⁶ Dominus crucifixus est et super apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur, excepta nocte Nativitatis.

ID 3.65] *De cons. D 1 c 48b var.*

¹ *in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cp. xxxviii); Qua hora debeat missa celebrari in mg. Rb*²; *om. OaPcPfTbVp*

² Theophili Ad

³ cap. vi *CaMgPfTc; *om. PhTb*

⁴ horam *FbMgPfTbTc; *om. Ca*

⁵ diei *CaMgPfTb; die Tc

⁶ et *CaMgPfTb; *om. Tc*

41¹

²*Ex concilio apud Valentiam, cap. xvi*³

Ut nullum episcopus prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive gentilem, sive hereticum, sive Iudeum⁴, usque ad missam⁵ catechumenorum.

¹ cc 41-2 reversed CcTf

² Nulli esse prohibendam ecclesiam <ad> audiendum verbum Dei usque ad missam Cathecuminorum *add. Vo*

³ cap. xvi BeCaGcMgPfRbTbTcTd; cap. vix AdOa; cap. xli Ld; cp. xl Vo; *om. Ea. Ex – xvi] Ex conc. Carth. III cp. lxxxiii DaSb as XP 2.21.2*

⁴ sive her. sive Iud. *CaMgPfPhTc; sive Iud., sive her. Tb

⁵ secreta *add. supersc. Tc*

ID 3.33] *De cons. D 1 c 67 var.*

42

[¹ *Quod*² *unusquisque presbiter una contentus sit ecclesia*³]⁴. *Ex concilio*⁵ *Dionisii pape, cap. iiii*⁶

Ecclesias singulas singulis presbiteris dedimus, et unicuique ius⁷ proprium habere statuimus, ita videlicet ut nullus alterius parochie terminos aut ius invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, et taliter ecclesiam et plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal eterni iudicis ex⁸ omnibus sibi commissis rationem reddat, et non iudicium sed gloriam pro suis actibus⁹ accipiat¹⁰.

ID 3.47 med.] C 13 q 1 c 1

¹ De presbiteris et eorum ecclesiis *add. in mg.* CaDbQa, *and in text* Db

² Quod EaMgPfTbTcVm; *om.* Sf

³ cont. sit eccl. CaPfTc; cont. eccl. sit AdDaMg; cont. sit missa Rb²; sit cont. eccl. Sb

⁴ *in mg. here* AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²Sb, *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding xxxix*); *om.* PcPtQaTbVp; *before c 43* Tc mg; *v add. in mg.* Be²

⁵ decretis DaSb; consilio Td

⁶ iiii AdBeFbGcMgTbTcTdVmVo; iii CaLdPf; vi OaRb; Severi episcopo missis DaSb; *no insc.* Pc

⁷ ss Pr

⁸ ex *CaMgPfTb; de Tc

⁹ actibus *MgPfTbTc; auctibus Ca

¹⁰ accipiat *CaPfTbTc; recipiat Mg

43

*De eadem re*¹. *Ex concilio Remensi, cap. iiii*²

Unusquisque presbiter ecclesia una ad quam ordinatus est contentus sit, et nullus in duabus ecclesiis ministrare presumat.³

ID 3.48]

¹ De ead. re AdBeCeDaEaGcOaPcPfPhPrRbTbTcVmVoVp; De eodem. Item Ca; De eodem *add. in mg.* CaDa; Item FdMg; *om.* Pt. Quod unusquisque sua sit contentus ecclesia *add. in mg.* Tc

² iiii AdBeCaGcPfTbTc; iiii MgVp; ii OaPrRbVm; viii Pc; *no insc.* EaPt; Non licet presbiterum ministrare in duabus ecclesiis cp. xxxii *add.* Vo

³ que pena maneat presbiterum—ambitione *add.* Pq (*see c 45*)

44

¹ *Item ex eodem*². *Ex concilio Remensi*³, *cap. viii*⁴

¹ De eadem re *add. in mg.* CaDa

² Item ex eodem OaRb; Item AdBeCaCeDaEaMgPcPhTbTcVo; Idem Pf; Que pena maneat presbiter... qui suam reliquit ecclesiam melioris ambitionis Pq; *om.* GcPrPt

³ Ex conc. Rem. AdBe²CaMgPfPhTbVo; Ex conc. Meldensi Be; Ex (In GcPrVm) eodem conc. EgGcPcTcVm; Ex concilio quo supra Oa; Conc. ex quo supra Rb

Sicut in unaquaque ecclesia presbiter debet esse, ita ipsa que sponsalis⁵ eius dicitur, non potest dividi inter plures⁶ presbiteros, sed unum tantummodo habebit sacerdotem qui eam caste et sinceriter regat⁷. Unde interdicimus ut nullus presumat ecclesiam inter duos vel⁸ plures dividere, quia Ecclesia Christi uxor et sponsa esse debet non scortum sicut Calixtus papa testatur.

ID 3.49] +C 21 q 2 c 4

⁴ cap. viii AdBeCaGcMgPfPhRbTbTcVmVo; om. Ea; cap. iiiv Oa; cap. iii PhSf; no insc. Pt. Non posse dividi ecclesiam inter plures presbiteros cap. xliii add. Vo

⁵ sponsalis CaMgPfTb; sponsa Tc

⁶ plures *CaMgPfTb; duos Tc

⁷ regat before caste Tb, not *CaMgPfPhTc

⁸ inter add. Ca, om. *FbMgPfTbTc

45

[Que pena maneat presbitero¹ qui suam reliquerit² ecclesiam melioris ambitione]³.

Ex concilio Meldensi, cap. x⁴

Si quis de ordine sacerdotali contemptu minoris ecclesie, ambitiose et improbe ad potioem aspiraverit, canonica erga eum diffinitio conservetur⁵, hoc est ut utraque careat.⁶

ID 3.52] +C 7 q 1 c 32

¹ Que pena man. presb. (presbiterum AdBeCaCeGcPrSfVmVo²)

AdBeCaCeEaGcMgPfPrRb²SfVmVo²; Quod man. pena presbitero Tc

² reliquerit BeGcPfRbVmVo; relinquit CaMgTc; reliquit Ad

³ in mg. AdBeCaDaGcMgMpPfPrRb²SbTc, in text Ea(no insc.)SfVmVo(adding xliiii); om.

MoOaPcPq(but see c 43)PtTbVp

⁴ Ex concilio only Pc; no insc. MoPt

⁵ conservetur *CaMgPfTb; servetur Tc

⁶ Nemini ecclesiam presbitero dare vel auferre absque consensu episcopi sui licet add in mg with tie mark Ra

46

[Quod nullus debeat ecclesiam dare vel auferre absque consensu episcopi sui]¹. Ex

concilio Cabillonensi, cap. xlii²

Inventum est quod multi arbitrii sui temeritate et³, quod est gravius, ducti⁴ cupiditate presbiteris quibuslibet absque consensu episcoporum suorum ecclesias dant

¹ Quod nullus debeat (debet Sf) - cons. ep. sui (ep. sui cons. Sf) in mg.

AdBeCaCeDaGcMgMpPfPrRb²SbTc, in text SfVmVo(adding xlv); Quod nullus debeat dare aut auferre eccl. absque cons. episcopi sui Ea(no insc.); om. OaPcPtTbVp

² xlii *AdCaPfTbTcVo; corr. fr. xl to xlvii Mg²; no insc. Pc

³ et *CaTbTc; vel Be; om. AdEaGcMgPfPhRb

⁴ ducti *OaPhTb; deducti AdBeCaDaEaGcLdMgMqPaPcPfPkPrRbSbTcTdTfVo

vel auferunt. Unde oportet ut canonica regula⁵ servata⁶ nullus absque consensu episcopi sui cuilibet presbitero ecclesiam det. Quam si iuste adeptus fuerit hanc non nisi culpa gravi⁷ coram⁸ episcopo canonica severitate amittat.

ID 3.88] +C 16 q 7 c 38

⁵ corr. fr. ecclesia Mo

⁶ servata *CaMgPfTb; servetur ut Tc

⁷ culpa gravi *AdEaGcMgMpPfTc; culpam gravi Ca; gravi culpa PhTb; culpa gravius Pr

⁸ cora Ca

47

¹Ex concilio Magontiensi, cap. xxviii²

Ut³ laici presbiteros non⁴ eiciant de ecclesiis neque constituent sine consensu episcoporum suorum.

ID 3.87] C 16 q 7 c 37 is widely var.

¹ Quod (Ut Da) laici presbiteros non eiciant neque constituent *add in mg.* CaDa

² xxviii AdBeCaGcMgPcPfPhQeVm; xxiii OaRb; xxvii Ex Pr; v Tb; xxvii Tc; xxxviii Vo, *adding* Non posse laicos eicere presbiteros de ecclesiis suis cp. xlvii

³ om. Ra

⁴ laici presb. non] nulli laici presb. Ce

48

*Ex eodem concilio*¹

Ut nullus omnino munera exigit a presbiteris² propter³ commendationem⁴ ecclesie.

ID 3.89]

¹ Ex eod. concilio AdBdBeCeDaEgGcMgPcTbTcVmVo; Ex concilio eodem cap. v Ca; Ex concilio eodem Cc; Ex concil' Mag' Ea; Ex conc. Magintiensi (Magunt- Rb) OaRb; Ex eod. capitulo Pf; Eodem concilio Sf. Que - ecclesia *add. in mg.* Ca (*cf c 49*); Non debere munera exigi a presbiteris pro adipiscendis ecclesiis cp. xlvii *add.* Vo

² a pres.] a presb. vel pro sua *over erasure*, vel pro alterius ecclesia sive *in mg.* Ce

³ pro Ce; preter *add. ss* Mg²

⁴ commend- *BeLdOaPhQeTcTb; emend- AdBdCaEgGcHaLkPfMgMqPcPkPqPrRbSbTdTfVmVo; emendatione Ce

49

[*Que*¹ pena danda sit² presbiteris munera dantibus vel³ pro sua vel pro⁴ alterius ecclesia]⁵. *Ex concilio Rothomagensi, cap. v*⁶

¹ Que BeCaEgGcMpPf Rb²Vm; Quod MgTc

² danda sit BeCaGcMgPf Rb²TcVm; sit danda EaSf

³ dantibus vel BeCaEaGcMgPf Rb²TcVm; dedisse Sf

Sancitum est atque omnibus modis prohibitum ut si quis presbiter inventus fuerit alicui clerico vel laico munera dare aut dedisse, aut aliam⁷ pecuniam tribuere, ut alterius presbiteri ecclesiam vacantem⁸ pretio redimat, pro hac cupiditate seu rapina seu presumptione turpis lucri gratia deiciatur⁹ a clero, et alienus existat a regula¹⁰.

ID 3.90] +C 7 q 1 c 33

⁴ pro BeEgGcPfTcVm; om. AdCaEaMgSf

⁵ in mg. AdBeCeDaEgGcMgMpPfPrRb²SbTc (in mg. to c 48 Ca), in text VmVo(adding cap. xlviii); om. MoOaPcPtTbVp

⁶ Ex conc. - v *AdBeCaEgMgPf RbTbVo; om. EaMoPcPhTc (MoPc with no break); Ex conc. Romagensi cap. v Oa; Ex concilio Vp

⁷ aliam BeCaPfTbVo; aliquam AdEaEgMg RbTc

⁸ vac- *CaMgTbTc; vag- Pf

⁹ deic- *CaMgPfTc; eic- PhTb

¹⁰ sacerdotum add. MoPcTc, presbiterorum add. ss Eg²Mg², om.

*AdBbBeCaCcDaDbEaEgGcLeLgLkMfMgMhMjMkMmMpObOdOeOfPfPhPtRbSbTbVaVmVoBra
nt

50

[Quod presbiter sive quilibet clericus¹, quecumque² post diem ordinationis sue adquisierit, proprie relinquat ecclesie, nisi ei³ evenerit, vel alicuius⁴ dono vel iure hereditario]⁵. Ex concilio Remensi, cap. vi

Investigandum est si nihil patrimonii habens presbiter quando proventus est ad ordinem ecclesiasticum postea emerit predia, cuius⁶ iuris sint⁷, quoniam ecclesie ad quam de nihil⁸ habenti promotus est debent iuxta canonicam auctoritatem esse.

ID 3.94] X 3.25.1

¹ cl. quil. Ce

² quec- AdCaMgPfTcVm; quodc- Sf

³ om. Ce

⁴ alicuius AdCaMgPfVm; alio Tc

⁵ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPr Rb²(against c 51)SbTc, in text Pq²VmVo; om. OaPcPtTbVp. vi add. in mg. Be²

⁶ cuius *CaMgPfTb; eius Tc

⁷ sint *AdCaMgTbVm; sunt Pf; non sint Tc

⁸ nihil *AdMgMqPf; nihilo BeCaGcTbTcVm

51

¹De eadem re². Ex concilio Arausico³, cap. liiii⁴

¹ De eodem add. in mg. CaDa

² De eadem re AdBeCaCeMgOaPcPfPrSbTcVmVp; De eodem Vo; om. PhPtTb

³ Agatensi Sb (not Da), cf XP 2.28.1 (2)

⁴ liiii *GcMgPf RbTcVmVo(adding xlviii); lvii Be; viii Ca; liii PhSfTb; cap. liiii om. Ad

Presbiter⁵ cum diocesim tenet, de his que emerit ad ecclesie nomen scripturam faciat, ut ab eius quam tenet ecclesie⁶ ordinatione non discedat.

ID 3.95] C 12 q 4 c 3

⁵ Resbiter Mn

⁶ eius quam ten. eccl. *AdBeGcOaTbTcVm; eius eccl. quam ten. CaMg; eiusdem eccl. quam ten. Pf

52

De eadem re¹. Ex concilio Carthaginensi, cap. xlvii²

Placuit ut episcopi, presbiteri, diaconi vel quicumque clerici qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quecumque predia sui nominis³ comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur obnoxii, nisi ad ecclesiam ad quam titulati sunt, eadem ipsa contulerint. Si⁴ autem ipsis propria libertate⁵ alicuius vel successione cognationis⁶ aliquid evenerit, faciant inde quod velint.

ID 3.96a] C 12 q 3 c 1a, var.

¹ De eadem re AdBeCeEaMgOaPcPf RbTcVmVp; De eadem in mg. Ca; Ex eadem Gc; Ex eadem re Pr; De eodem DaVo (Vo after corr.); om. PhPtSbSfTb

² cap. xlvii BeCaLdMgOaPf RbTdVmVo(adding li); cp. xlviii DaSb; cap. xlv Tb; cap. xxxviii Tc; cap. xlviii Vp; om. AdEaPc

³ sui nom. *AdBeCaPfTbTcVmVo; suo nomini Ea; suo nomine Eg²Mg

⁴ Si *AdCaMgPfTc; Sin PhTb

⁵ libertate AdBeCaCeDaEgGcLkMqPfPhPkPqPrPwQeRbSbTbTcTfVmVo; liberalitate *Eg²MgMpPc; largitate Oa

⁶ cognationis *AdCaEgGcPfTbTcTfVo; cognitionis Mg; cogitationis PrVm

53

De eadem re. Eodem concilio cap. xlviii¹

Ut² unusquisque presbiter res quas post diem consecrationis adquisierit proprie ecclesie relinquat³.

ID 3.96b] X 3.25.3

¹ De ead. re. (et add. Da) Eod. conc. cap. xlviii DaPcTc; De eadem re. Eod. conc. xliii Ad; De eadem re. Ex conc. Carthag. cap. xlviii (xlvii Vm) BeCaCeGcPrVm; Ex concilio Cartag' cap. xlviii. De eadem re Mg; De eadem re. Ex (et VoVp) eodem (concilio add. RbVo) cap. xlviii OaRbVo(adding cp. lii)Vp; Item idem Pf; Ex concilio Cartag' cap. xlviii PhPtTb; De eodem conc. cap. xlv... Sb

² Et CeOa

³ eccl. rel. *CaCeGcMgPfPkTc; rel. eccl. PhQeTb; eccl. reliquit Pq

54

[*Ut canticum turpe circa ecclesias¹ non fiat*]². *Ex concilio Cartaginensi³*

Canticum turpe atque luxuriosum circa ecclesias atque in atriis ecclesie omnino contradicimus⁴, quod ubique⁵ vitandum est.

ID 3.77]

¹ -esias Ad²BeCaGcMgPrSbTcVm; oculos Ad; -esiam Da; -esia Pf

² Ut - fiat in mg. AdBeCaCeDaGcHaMgPfPr Rb²SbTc, originally against c 53 Mg, in text Ea(no inscr.)Vm; Turpe canticum non fiat circa ecclesiam Sf; Circa ecclesias canticum turpe vel luxuriosum non debere fieri add. Vo; om. OaPtTb

³ Ex conc. Cart. AdBeCaMgRbTbTcVo(adding liii) ; Ex conc. Eliberitano cp. i PcPrVm (cf c 55); De eadem re et de eadem concilio, cap. xlviii Pf (cf Tc c 53)

⁴ interdicimus Tf. fieri add. AdBeCaHaLdMgTcTdTf, om. *CeGcLdOaMqPf PhRbTb

⁵ est add. TbTc, om. *AdBeCaMgPfPhVm

55

[*Quod pictura in¹ ecclesiis² debeat et non debeat fieri diversis respectibus³*]⁴. *Ex concilio Eliberitano, cap. i⁵*

Placuit picturas in ecclesiis fieri non debere, ne quod colitur et adoratur in parietibus depingatur⁶.

ID 3.40]

¹ in AdCaMgTcVm; om. Pf

² -iis CaMfPfTcVm; -ia Sf

³ et non debeat fieri diversis respectibus AdCaCeMgSbVm; et non debeat fieri diversis de causis Be; et non debeat fieri PfTc; fieri diversis respectibus Rb²; fieri et non debeat diversis respectibus Sf

⁴ in mg. AdBeCeHa²MgPf Rb²SbTc; in text Vm; as rubr. to c 56 Vo; om. CaDaOaPcPtTb

⁵ Ex - cap. i AdBeCaLdMgPc(repeated from c 54)PfPhTcTdVo(adding liiii); Ex - cp. xxxvi DaSb?; Ex conc. Cartag' PrVm (cf c 54) ; Ex - Elib. Tb; om. Pt

⁶ -atur *BeCaMgPfTc; -uatur AdSbTbVo

56

Item de pictura¹. Ex epistola² Gregorii pape Secundino Dei recluso directa³

Aliud est enim⁴ picturam adorare, aliud per picture historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scripturam⁵ hoc idiotis patet⁶ picturam

¹ Item de pictura *AdCeDaGcMgMqOaPcPfPrRbVm; De pictura CaVa; Idem de pictura Tc; om. BePtPwSbTb

² Ex epistola *AdEgMqOaPf RbTbTc; Epistola Be; Exempla MgVm; om. CaPt

³ Secundino Dei (om Mg) recluso directa AdBeCaDaLdMgMqPcPfPrTdVmVo; Sereno episcopo assiensi Eg; servo Dei Secundino recluso directa PhSf; Secundino servo Dei recluso Pt; Sec. servo Dei recluso dir. OaRb; servo Dei directa recluso before corr. Tb; Sereno episcopo Massiliensi directa Tc [recte; cf JE 1800, Reg. XI. 10]; Quod pictura debeat et non debeat fieri diversis respectibus add. in mg. GcPr; Quod pictura in ecclesiis debeat et non debeat fieri diversis respectibus (lv add. Vo) add. CaDaRbVo

⁴ enim BeCaMgPfPhTcVoVq²; om. TbVq

cernentibus⁷, quia in ipsa ignorantes vident quod⁸ sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde et precipue gentibus pro lectione pictura est. Quod magnopere tu qui inter gentes habitas attendere debueras ne, dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit quod non⁹ ad¹⁰ adorandum in ecclesiis sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium¹¹ collocatum¹², et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias¹³ non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretionis condidisses¹⁴, sine dubio et ea que intendeas salubriter obtinere¹⁵, et collectum gregem non dispergere sed potius poteras congregare, ut pastoris intemeratum excelleret nomen, non culpa dispersoris incumberet.

ID 3.41] De cons. D 3 c 27 med. has Aliud enim est – pictura est

⁵ -uram *CaMgPfTb; -ura Tc

⁶ patet *BeCaGcPfTb; prestat MgTc

⁷ picturam cern. *AdBeCaPfPhVm; pictura cern. MgTc; cern. picturam Tb

⁸ quod *MqPfTbVm; quid AdBeCaGcMgTc

⁹ om. Pq

¹⁰ ad *PqTcTb; om. AdBeCaMgMqPfPhVm

¹¹ fuit nesc. BeMgPfPhVm; nesc. Tc; nesc. fuit CaTb

¹² collocatum *BeGcMgMqPhTcVm; collatum AdCaPfTb

¹³ -rias *CaMgPfPhTb; -riam Tc

¹⁴ condidisses AdBeCaPhTbTcVo; condidisses DaPrVm; credidisses MgPf

¹⁵ poteras add. Mg, om. CaPfTbTcVm

57

[Quod debeat dari decima et¹ de peccoribus et de omnibus terre fructibus²]³. Ex concilio Magontiensi, cap. xxxviii

Admonemus⁴ atque precipimus ut decimas⁵ omnino Deo dare⁶ non negligantur⁷ quas Deus⁸ dare⁹ constituit¹⁰, quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua¹¹.

¹ et AdMgPfCm; om. Tc

² omn. terre fruct. Ce²MgPfTcVm; terre fruct. omn. Be; omn. terre frugibus Ce; fruct. terre Sf

³ in mg. AdBeCeGc(against c 58)MgPfPrSbTc, in text SfVmVo(adding lvi); xiii. (om. Lj) De decimis in mg. Bd²DbLj, and in text Db, in text Ph; Ut decime dentur in mg. CaDa; Quod debeat decimari et de peccatoribus et de omnibus terre fructibus in mg. Rb²; om. OaPtTbVp. vii add. in mg. Be²

⁴ Admon- *AdBeCaMgPfTbVo; Dein mon- Oa; Ammonuimus Rb; Mon- Tc

⁵ decimas *AdBeCaMgTb; decime PcPfTc

⁶ omnino Deo dare Pc²Vm; omn. dare AdBeCaTb; omn. dare Deo Mg; Deo omn. dare Mq; omn. dari Pf²Vo; omn. dari Deo PcTc

⁷ -antur PcPfTc; -ant AdBeCaMg; -atur MqPh; -atis Tb

⁸ ipse add. *MgPc, om. AdCaMqPfTbTcVm

⁹ dare CaMgPfTb; dari Tc

¹⁰ const- *CaMgPfPhTc; inst- Tb

¹¹ sua *AdBeRbTbTcVmVo; om. CaMgPf

ID 3.197] +C 16 q 2 c 2 Palea

58

¹*Ex concilio Rothomagensi, cap. iii*²

Omnes decime terre sive de frugibus³ sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi⁴ sanctificantur. Boves et oves et capre que sub virga pastoris transeunt⁵, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino⁶. Non eligetur nec bonum nec malum nec altero⁷ commutabitur. Si quis mutaverit et quod mutat et quod mutatum est sanctificabitur Domino, et⁸ non redimetur. Sed quia multi inveniuntur modo decimas dare nolentes, statuimus ut secundum Domini nostri Iesu Christi preceptum⁹ admoneantur semel et secundo et tertio. Si non emendaverint anathematis vinculis¹⁰ constringantur usque ad satisfactionem et emendationem congruam.

ID 3.196] +C 16 q 7 c 5, incl. Palea

¹ Quod debeat dari decima (et *add.* Da) de pecoribus et de omnibus terre fructibus *add. in mg.* CaDa; De decimis dandis *in text* Ea; De eodem *add.* Vo

² cap. iii *AdBeCaDaMgOaPfTcVo(*adding* lvii); cap. xxx Ph; cap. xxxviii Ph²SfTb; *om.* GcPrVm; *no insc.* EaPt

³ frugibus *CaEaMgPfTb; fructibus Tc

⁴ illi *CaMgPfTc; ipsi Tb

⁵ et *add.* CaTb, *om.* *BeGcMgPfTc

⁶ sanct. Dom. *CaPfTbTc; Dom. sanct. Mg

⁷ altero *CaMgPfTb; aliud Tc

⁸ et CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ preceptum *CaMgPfPhTc; imperium Tb

¹⁰ anat. vinc. *CaPfTbTc; vinc. anat. Mg

59¹

[*Quod episcopi et abbates debeant² dare decimas*]³. *Ex concilio Cabilonensi⁴, cap. xviii⁵*

Questi⁶ sunt preterea⁷ quidam sancti⁸ quod⁹ essent aliqui episcopi et abbates qui decimas non dare sinerent¹⁰ ad ecclesias ubi illorum coloni missas¹¹ audiunt.

¹ after c 61 LeMqVc, after c 60 Mk; inserted in mid- c 61 without a break at end Mh

² -eant AdBeCaMgPfTcVm; -ent EaSf

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgMpPfPrRb²SbTc; in text Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding* lviii); *om.* OaPcPtTbVp

⁴ Capuan' Pt

⁵ *No insc.* Pc; *this is the last insc. in Rb, which still has mg. rubrics for a while*

⁶ Questi *CcCeGcMfMjMpMqOaPhPrPtQeRaRbSbTbVm; Conqu-AdBbBdBeCaDaEgHaLkMgPcPdPfPqPwRaQaTcVoVpWc

⁷ presbiteri Mn; propterea CePc?

⁸ sancti *OaRbTbVm; fratres CeEaMfMgMjMpPhQaRa; *om.*

AdBbBeCaDaEgHaLd²LkMoMqPdPfPqPwSbTcTdTfVoWc; facti GcLdPkPt; quid. sancti *om.* Mn

⁹ facti *add.* Tc, *om.* *BeCaEaEgMfMgMjMoMpPfPtPyQaTb

Proinde decrevit sacer iste¹² conventus ut episcopi et¹³ abbates de agris et de¹⁴ vineis¹⁵, que ad suum vel fratrum stipendia¹⁶ habent, decimas ad ecclesias deferri¹⁷ faciant. Familie vero ibidem decimas suas ferant ubi infantes eorum baptizantur et ubi per totum anni circulum missas audiunt.

ID 3.198] C 16 q 1 c 46

¹⁰ non dare sin. AdEaEgGcPfPkVm; non sin. dare BeCaMgMq; dare non sin. OaPhQeRbTbTc

¹¹ misas Tb

¹² add. ss Be²

¹³ et *BeCaPhMgPfTc; om. Tb

¹⁴ de *BeCaMgPfPhTb; om. Tc

¹⁵ vicis Lk

¹⁶ suum vel fratrum stipendia (-endum PrVm) *MgOaPhPrQeRbVm; usum et stip.

AdBdBeLkPcPqPwSbVo; usum vel stip. CaCeDaEgGcHaLdPfPkTbTcTf; usum suum vel fratrum stip. Ea; (usum et fratrum ss) stip. Mo; usum suum vel stip. fratrum Mq; usum vel fratrum stip. Qa; usum fratrum stip. Vp

¹⁷ def- *BeCaMgPfTc; aff- Tb

60

[*Quod auctoritate veteris legis danda sit¹ decima*]². Ex concilio Magontiensi, cap. viii³

Decimas Deo et sacerdotibus Dei⁴ dandas Abraham factis Iacob promissis insinuat. Deinde⁵ lex statuit et omnes doctores sancti commemorant, et profecto dignum⁶ erat, ut Israhelite decimas pecorum et frugum⁷ et omnium primitiarum Domino⁸ darent, qui eos⁹ liberaverat a decem plagis quibus percussit Egiptios¹⁰, et in novissima plaga primogenita cunctorum disperdidit, gratiamque suis¹¹ prestitit, ut impetratis pecuniis spoliarent Egiptum. De quibus decimis Augustinus doctor venerabilis¹² dicit¹³, Decime ex debito requiruntur. Quid¹⁴ si diceret Deus, nempe

¹ sit AdBeCaEaGcMgPfTcVm; est Sf

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgMpPfPr Rb²Tc; in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding lviii); Quod ex episcopi – sit sententia in mg. Sb; Abraham, victis quinque regibus, obtulit Melchisedech decimas add. Tc; om. OaPkPfTbVp

³ Mag. cap. viii *AdCaMgPfTbVm; Toletano Tc

⁴ Dei MgPfTbTc; om. Ca

⁵ et add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁶ profecto dignum *CeGcMgOaPhPkPrRbVmVp; preceptum Ad²BeCaEaLdPa²PcTb; proferatum Bd; proph'atum DaLkSb; profectum (preceptum ss) Eg; prophetarumHa; profectum MqPaPfPq; prophetatum PwTfVo; profecto dignum et preceptum Tc; probeatum Td; profectus Vo²

⁷ et frugum *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ Domino *CaMgPfTb; om. Tc

⁹ qui eos *CaMgPfTb; quia eos Deus Tc

¹⁰ perc. Eg. *CaMgPfTb; Eg. perc. Tc

¹¹ suis *CaMgPfTc; om. PhTb

¹² doct. ven. *CaMgPfTb; ven. doct. Tc

¹³ dicit *CaMgPfTc; ait PhTb

¹⁴ Quid CaMgPfTb; Quod Tc

meus est homo¹⁵, mea est terra quam colis, mea sunt semina que spargis, mea animalia que fatigas, meus est solis calor, et cum omnia¹⁶ mea sint tu qui minus accommodas, solam decimam vix merebaris, sed reservo tibi novem, da mihi decimam. Si non dederis mihi¹⁷ decimam auferam tibi novem. Si¹⁸ dederis mihi¹⁹ decimam multiplicabo novem. Cum itaque Iudaicus populus preceptum decimarum tanta diligentia observaret ut²⁰ de quibusque²¹ minimis rebus, ruta videlicet et mentha et cimino²², ut ipse Dominus testatur²³, decimam daret, cur non maiori studio plebs evangelica eamdem impleat iussionem, et cui maior numerus est²⁴ sacerdotum et sincerior cultus sacramentorum? Ideo ergo dande sunt ut hac devotione Deus placatus largius prestat que necessaria sunt, sicut superius ostendimus²⁵. Et ut sacerdotes ac²⁶ ministri²⁷ ecclesie cura et sollicitudine necessitatum corporalium, sine quibus hec vita transigi non potest, relevati liberiores fiant ad meditationem²⁸ divine legis et doctrine administrationem atque spiritualis servitutis²⁹ voluntariam³⁰ expletionem³¹, et ut munus³² populi in cotidiana oblatione Domino immoletur, nec non³³ statuta canonica³⁴ in sustentatione³⁵ pauperum et restauratione³⁶ ecclesiarum proficiant. Quatuor enim partes iuxta canones fieri³⁷ de fidelium oblationibus debent³⁸, ut una sit

¹⁵ est homo *CaPfTc; es o homo Mg; es homo Tb

¹⁶ omnia *CaMgTbTc; om. Pf

¹⁷ mihi CaMgPfTbTc; om. Ad

¹⁸ non add. Ca, vero add. Tc, om. *AdBeMgPfTbVm

¹⁹ mihi *CaMgPfPrTc; om. PhTb

²⁰ ut *CaMgPfTb; et Tc

²¹ quibusque Ad²Mq²PfTb; quibus Ad; quibuslibet Be; quibuscumque CaGcMgMqTc

²² cim- *BeCa²GcTb; cum- AdCaMgMqPfTcVm

²³ Dom. test. *Ca³MgPfTbTc; test. Dom. Ca

²⁴ num. est GcTbTc; est num. AdBeCaMgPf

²⁵ ostendimus *BeCa²MgPfTb; diximus CaTc

²⁶ sacerdotes ac Ad²BeCaMgPf; sacerdos (vel tes ss Da) ac AdDaPrVm; sacerdos et Tb (*after corr.*); sacerdotes et Tc

²⁷ ministri *BePrTcVm; magistri AdCaCeGcHaLdMgPfPh (vel ministri ss)TdTfVo; magister Da (vel tri ss)Tb (mag. et sacerdos *before reversal*)

²⁸ meditationem CaGcMgPfTbTc; emendationem PrVm

²⁹ servitii Ce

³⁰ voluntariam *BePhPrTbVm; om. AdBdCaCeDaGcHaLdMgPfSbTcTdTfVo

³¹ sp. serv. exp. *over erasure* Ca

³² ut munus *BeCa²DaEgLdPaSbTc¹Td; ut unius Ad²BdGc?Ha²LkPf?PrTfVmVo; ut minus CaMgTc; unius CeHaPq; ut in unius Mq; munus PhTb; et unius Pk; in munus Pw?; ut non minus Rb; ?? Pa

³³ nec non *AdBe²CaDaGcLdMqPfPrTdTfVo; nec non iuxta Ad²PhTbTcTd²; secundum Ca²; nec non ita Ha; nec non secundum Mg

³⁴ stat. can. *CaMgPfTc; can. instituta PhTb

³⁵ -atione CaPfTbTc; -ationem Mg

³⁶ -ione CaPfTbTc; -ionem Mg

³⁷ iuxta can. fieri PfTbTc; fieri iuxta can. CaMg

³⁸ obl. deb. CaMgPfTb; deb. obl. Tc

episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, quarta restaurationi ecclesiarum servetur³⁹.

ID 3.199] +C 16 q 7 c 6 has first two lines only

³⁹ quarta restaurationi ecclesiarum (ecclesie Rb) servetur OaPhQeRbTb; quarta ad restaurationem ecclesiarum AdCaCcDaGcHaLgMfMgMjMpPdPrPtPwTcTdTfVmVoVpWc; quarta ad restituendam ecclesiam BdEgLkMoObOeOfPcPfPqRaSbVaWd; quarta ad restaurationem ecclesie BeOdPaSIVoBrant; quarta ad ecclesias reparandas Ce; et restaurationem ecclesiarum proficiant Ea; quarta in restaurationem ecclesie Ld; quarta ad restaurationem ecclesiarum (eccl. rest. Mm) fabrice applicanda LeMhMkMmMq; quarta edificandum Mn

61¹

[Quod tres partes debeant fieri de² decimis, due clero, tertia episcopo]³. Ex⁴ concilio Toletano⁵

De his⁶ que ad ecclesiam a parochianis offeruntur in terris, in vineis, in mancipiis, peculiis, antiquorum canonum instituta servantur, ut omnia in episcopi potestate consistent. De his autem que altaribus offeruntur, tertia pars fideliter episcopis⁷ deferatur⁸, due clericis⁹. Decime autem¹⁰ secundum quosdam singulis annis tertia pars, aut in tertio tota¹¹. Sed tamen nos¹² sequentes Romanos¹³, singulis annis quartam partem, aut in quarto anno totam episcopi recipiant¹⁴.

ID 3.202] C 10 q 1 c 7 var. to episcopis deferatur

¹ after c 62 Vp

² de AdBeCaMgPfTcVm; om. Sf

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgMpPfPrRb²SbTc, in text VmVo(adding lx); De legitima possessione Ph; om. OaPcPtTbVoVp. Fabrice applicande in mg. Bb

⁴ Ex AdBeCaMgPfTb; De MoTc

⁵ cap. viii add. SfTb, om. *AdBeCaGcMgOaPfTcVmVo; no insc. Pt; Mk runs this on without a break from c 59 (qv)

⁶ his *MgPfTbTc; illis Ca

⁷ fid. ep. CaMgPfPhQeTc; ep. fid. Tb

⁸ Le ends cap. here, but adds episcopis deferatur. Due clericis – recipient to end of c 59

⁹ due clericis *CaMgMkMoPfTb; due clerici Mh; om. Tc

¹⁰ sunt add. ss Da

¹¹ episcopi add. in mg. Ld

¹² Sed tamen nos] Si non Oa

¹³ precipimus ut add. QeTb, ut statuimus add. Ph, om. *AdCaCeDaGcHaLdMgMoMpPfTcTdTfVm

¹⁴ due clericis – rec. in mg. Vc²

62

Ex concilio Mediomatricis, cap. iii¹

¹ Med. cap. iii (xiii BeCe, iiii Oa) *Be²CaCeMgOaPfTbVmVo; Med. cap. Ad; Toletano Pt; Mediolanensi MoTc. Ne munera pro decimis dandis exiguntur cp. lxi add. Vo

Decime² quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo³ redimantur, ab episcopis prohibendum est ne fiat.

ID 3.200] +C 16 q 7 c 7

² Decime AdBeCaDaGcMqOaPfPrPtTcVmVo; De decimis MgMpQe²TbVp; []ecime Ph; Decimis QeVp; De his Rb; Decimas SbVq

³ ab eo *CeDa²GcMqOaPhRbSbTcTbVm; om. AdBeCaDaMgMpPfTfVp

63

[*Quod res¹ ecclesie duplici iure possideantur, divino et humano*]². *Augustinus super Iohannem, parte prima, tractatu vi*³

Quo iure defendis villas ecclesie, divino an humano? Divinum ius in scripturis habemus, humanum in legibus regum. Unde quisque⁴ possidet quod possidet?⁵ Nonne iure humano? Nam iure divino Domini est terra et plenitudo eius. Pauperes et divites Dominus ex uno limo fecit, et⁶ pauperes et divites una terra subportat. Iure ergo humano dicitur, Hec villa mea est, hec domus mea est, hic servus meus est. Iura ergo⁷ humana, iura imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana⁸ per imperatores et reges seculi Deus distribuit⁹ generi humano. Item. Tolle iura imperatoris, et quis audebit dicere, Mea est illa villa, meus est iste servus, mea est ista domus? Si autem ut teneantur ista ab omnibus¹⁰, iura acceperunt regum, vultis ut¹¹ recitemus¹² leges ut gaudeatis?¹³ Item. Relegantur leges ubi manifeste¹⁴ preceperunt imperatores eos qui propter ecclesie catholice¹⁵ communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine ecclesie audeant possidere. Sed

¹ om. Sb

² in mg. AdBeCaCeGcMgPfPrRb²SbTc; in text EaSfVmVo(adding lxii); in mg. against Item. Tolle below Lj; xv. De legitima possessione ecclesiarum in mg. Bd²; De decima possessione in text, De legitima possessione in mg. Db, in text Vp; Quod tres partes debeant fieri de decimis Pt; De legitima possessione Vp; om. DaOaTb

³ tractatu vi *CaGcMgPfPrSb(subs. canc.)VmVo; Aug. – Ioh. only Ad; tractatu vii BePhSfTb; Aug. – prima Da; Aug. only Ea; om. Eg; tractatus PcTc. No insc. Pt

⁴ quisque *AdBeMgPfTb; unus quisque Tc; quis Ca

⁵ quod poss. in mg. Ph

⁶ et *CaPfTbTc; om. Mg

⁷ sunt add. Tc, om. *AdCaMgPfTb

⁸ iura hum. *GcRbTbTcVm; hum. iura AdBeCaMgPf

⁹ Deus dist. *AdTbTcVm; dist. Deus CaMgPf

¹⁰ omnibus MgPfTbTc; hominibus Ca

¹¹ ut CaMgPfTc; om. Tb

¹² reticea add. in mg. Vp

¹³ gaudeatis *MgPfTbTc; audiat Ca

¹⁴ ubi man. *CaMgPfPhTc; ibi (man. in mg.) Tb

¹⁵ eccl. cath. *MgTbTc; cath. eccl. CaPf

quid nobis et imperatori? Sed, etiam¹⁶ dixi, de iure humano agitur¹⁷, et tamen apostolus voluit serviri¹⁸ legibus¹⁹, voluit honorari²⁰ reges et dixit, Regem veremini²¹. Dicere noli, Quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per iura regum possidentur possessiones²². Dixisti, Quid mihi et regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad²³ ipsa²⁴ iura renuntiasti²⁵ humana, quibus possessiones possidentur²⁶.

ID 3.194] D 8 c 1

¹⁶ iam PhSb; ut *add.* CaMgPc²Tc, *om.* BdCeGcPaPcPfPk

¹⁷ Sed quid - agitur *BdCaCeMgPaPcPfPhPkPrTc; *om.* Tb

¹⁸ -iri *PhTb; -ire AdBdCaGcMgPcPfPh²PwSbTcVm

¹⁹ legibus BdBeGcMgMqPfSbTbTcVo; regibus Ad²CaSb²

²⁰ -ari *MgPfTbTc; -are Ca

²¹ veremini BdCeMqPaPfPhPkPrTbVm; veneremini AdBeCaGcMgSb²Tc; veneramini DaPcPq; uremini Rb; reveremini Vo

²² possid. possess. *CaMgPfPhTc; possess. possid. Tb

²³ ad *CeDa²PhPkPqPrTbSbVm; *om.* AdBdCaDaMgPaPfPwTc

²⁴ ad ipsa *over erasure* Pc

²⁵ iura ren. *CaMgPfTb; ren. iura Tc

²⁶ possess. possid. *CaMgPfTb; possid. possess. Tc

64

[*Quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis*]¹. *Ex concilio Chalcedonensi, cap. xvii*²

Per singulas ecclesias³ rusticanas, parochias⁴ sive possessiones manere⁵ immobiles apud eos⁶ qui eas⁷ retinent episcopos et maxime qui eas sine violentia⁸ iam per triginta annos tenentes gubernaverunt⁹. Si vero intra triginta annos¹⁰ facta fuerit aut fiat de his altercatio¹¹, licere¹² eis qui se dixerint lesos propter eas¹³ movere¹⁴ apud sinodum provincie certamen¹⁵.

¹ Quod - poss. *in mg.* AdBeCaCeDaGcPfPr Rb²SbTc, *in text* LeMqVmVo(*adding* lxiii) (Mq has rubrics inserted in text from here on, in black, having had very few indeed beforehand); Quod – poss. De legitima possessione (*no inscr.*) *in text* Ea; De legitima possessione quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis *in mg.* Mg; *om.* OaPcPtTbVp

² viix Ad; xlviii Pt

³ Per sing. eccles.] Singularum ecclesiarum Pt

⁴ placuit *add.* Pf, *om.* *AdCaMgTbTc

⁵ precipimus *add.* *in mg.* Ce²

⁶ eos *CaMgTbTc; eas Pf

⁷ ss Ad

⁸ vel molestia *add.* *in mg.* Ph

⁹ decernimus *add.* ss Eg

¹⁰ tenentes – annos *in mg.* Ad²

¹¹ de his alt. *CaMgPfTb; alt. de his Tc

¹² licere *MgTb; licet CaPfTc

¹³ eas *CaMgPfTb; eos Tc

¹⁴ here *CaMgPfTb, before certamen PtTc

ID 3.106a] C 16 q 3 c 1

¹⁵ decrevimus add. MgVp, om. *AdBeCaCcGcMqPfTbTcVmVo

65

¹De tricennali possessione²

Gelasius Romane ecclesie episcopus fratribus qui in Sicilia sunt constituti. Illud etiam annecti placuit, ut si, quod absit, facultates ecclesie nec non et dioceses ab aliquibus³ possidentur episcopis⁴, iure sibi vindicent quod tricennalis lex conclusit⁵, quia et filiorum nostrorum principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare quod legum tempus exclusit⁶.

ID 3.144, cf 147b, 212A] C 16 q 3 c 2, as here in earlier version, cf C 13 q 2 c 1 from Facultates

¹ De eodem add. in mg. CaDa

² De tric. poss. AdBeCaDaGcMgMqOaPfPrSb(mg.)TcVmVo(adding lxiii)Vp; De tric. possessionum Ce; Gelasius papa capitulo ii Pt; om. PhRbTb. Ex decretis Gelasii pape add. Pc(subs. canc.)SbTc

³ aliquibus *AdBeCaEgMqOaPfTbVo; vel aliis quibusque Eg²; aliis quibusque MgQa; aliis quibus Tc

⁴ -opis *AdBeMgPfTb; -opi CaTc

⁵ -usit *AdBeCaMgVo; -udit PfPhTbTcVm

⁶ -usit *AdBeCaGcMgPfPhRb²Tb; vel exclusit vel eduxit Pt; -udit RbSbTc

66

¹Gregorius² Petro subdiacono³

Si monasterium⁴ sancti Theodori fines, de quibus causatio commota est, inconcussis⁵ quadraginta annis possedissee⁶ reppereris, nullam deinceps, etiamsi quid sancte Romane ecclesie competere⁷ potuit, patiaris sustinere calumniam, sed quietem eorum modis omnibus procurare⁸.

ID 3.146; for the version of Pt cf AL 5.57, Deusdedit 3. 92] C 16 q 4 c 2 has more at beginning and end, as IIII

¹ De eadem re add. in mg CaDa

² papa add. Tc, om. *AdCaEaMgPfTbVm

³ -onus Pt; De eodem cp lxv add. Vo

⁴ prephatum add. Pt

⁵ inconcussis *AdMgPfPhTcVm; incussis Ca; inconcusse Tb

⁶ possedissee *CaMgPfTb; possidere Tc

⁷ utiliter conferre add. ss Eg

⁸ sed quietem eorum (om. Ce) modis omnibus (omn. mod. Ha) procurare

*AdBdBeCaCcCeDaEaGcHaLdLkPaPhPkPqPwQaSbTbTdTfVmVoWc; sed quietem - procurare (studeas add.ss Eg) inconcussam EgPc; sed quietem - procura MgMqPf; sed quietem - procurare studeas OaRb; Si vero monstratum fuerit intra tempora hec aliquam motam fuisse questionem eorundem finium electis arbitris tranquille et legaliter sopiatur Pt; sed quietem - procurare inconcussam debes Tc; sed quietem - procurare debes VpWd

67

¹*Ex concilio Avernensi*² *de*³ *diocesi per triginta annos*⁴ *possessa*⁵

Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim⁶ per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis⁷ secundum ius legis eius videatur⁸ esse diocesis admittenda non est contra eum actio⁹ reposcendi¹⁰, sed hoc intra unam parochiam¹¹, extra vero nullo modo, ne dum diocesis defenditur, provinciarum termini confundantur.

ID 3.131, 5.175] C 16 q 3 c 4

¹ Quod tricennalis possessio firma sit in mg. Pf (cf c 68); no rubr. or inscr. Ea; De eadem re CaDa mg.

² Avernensi MgPcSb(text)TcVp [as ID 5.175]; Ariminensi Ad; Arruvensi BePfTb; Arrunsi Ca; Arunensi CeVo; Tolet. IIII cp. xxxiiii [as ID 3.131] DaPc²Sb(mg.); Tolet. IIII cap. xxxii Eg; Arrunensi GcHaMqTdVm; Arvernensi Ld; Advvernensi Oa; Arimensi Ph; Arvernico Qa; Arruensi Sf; Arrunensi Td

³ de BeCaMgMq²PfSbTcTdVm; om. AdMqTb

⁴ annos AdCaMgPfSbTbVm; annorum spacia PcTc

⁵ lxvi add. Vo. Avernensi – possessa corr. to Toletano IIII c. xxxiiii Pc

⁶ id est parociam add. ss Ln²

⁷ quamvis CaPfTbTc; quia Mg

⁸ -eatur CaPfTbTc; -etur Mg

⁹ actio *MgPfTbTc; auctio Ca

¹⁰ reposcendi *BdBeCcCeEaEgGcLdLkMgMqOaPa²Pc²PhPk²PqPrQaSbTbVmVoVp²Wc; respondendi AdCaHaPcPfPwRbTcTf; respondendi vel reposcendi Ad²Ca²DaHa²; reposcendi PaPk; poscendi Vp

¹¹ *canc. with* vel provinciam ss Pc

68

[*Quod tricennalis*¹ *possessio firma sit*]². *Ex concilio Toletano, cap. xxv*³

Sicut diocesim⁴ alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non admittit⁵. Ideoque basilice que nove condite⁶ fuerint⁷, ad eum procul dubio episcopum pertinebunt cuius conventus esse constiterit.

ID 3.212] C 16 q 3 c 3 to adimit only

¹ tricenna Ad

² Quod - sit in mg. AdCaCeDaGcPrRb²SbTc, in text CeEaLeMgMqOaTfVmVo(adding lxvii); against c 67 Pf; om. BePcPtTbVp

³ Ex - xxv AdLdMgPfTbTcTdTfVm; Ex - Tol. IIII cp. xxx Da (cf XP 2.38.1); Ex eodem concilio cap. xxxv Eg; Ex - Tol. HaQa; Ex - Tol. <IIII> cp. xxxv Sb; om. Ea

⁴ dicesim Mg

⁵ admittit CaEg(vel adimit ss)MgPfTb; amittit Tc

⁶ condite *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ -erint *MgPfTb; -erunt CaTc

69

[Quod ecclesia que possidet¹ iuramento probare debeat²]³. Gelasius Iusto⁴ episcopo

Dilectio tua⁵ quesita omnium fidelium⁶ fideliter⁷ rerum veritate⁸, si de spatiis quibus memoratur orta contentio⁹, definitio¹⁰ dudum certa processit¹¹, intemerata servetur. Alioquin, si nihil unquam constiterit terminatum, nunc de perscriptione¹² temporum, si qua pars fidit¹³ prebeat sacramentum, ut tamen¹⁴ que hactenus possedissee perhibetur iusiurandum sinatur afferre¹⁵.

ID 3.135, cf 6.105] C 16 q 3 c 7

¹ possidet AdCaMgPfTcVm; tenet Sf

² prob. deb. AdCaMgPfTcVm; proset Sf

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc; in text SeSfTfVmVo(adding lxvii); om. MqOaPcTbVp

⁴ Iusto *AdBeCaGcMgPfSeTcVm; Iustino SfTb

⁵ studeat add. MgMoTcVo, om. *AdBeCaDaDbMqPfRbSeTbTfVm

⁶ om. BeVo

⁷ fideliter *BeDbGcMgMq²OaSeTbVmVo; firmiter AdCaPfTc; fidelium Mq

⁸ ut add. MgTc, om. *CaDbPfTbVm

⁹ et add. Mg, om. *CaDbPfTbTc

¹⁰ tua add. Pf, om. *CaDbMgTbTc

¹¹ -essit *CaPfTbTc; -esserit Mg

¹² de persc- *CaCeHaPfRbTb; de prosc- AdPrTcTf; de presc- BeCaDaLdMg; per descriptionem Gc; descriptione Ha²

¹³ fidit AdBeMgTb; fidei CaPfTc

¹⁴ ut tamen *CaCcMgTbTc; de his Pf

¹⁵ aff- AdBdCaCcGcEgMgMoSeTbTc; off- Ad²Pf; offerre Rb

70

[Que penitentia sit danda incentoribus ecclesiarum]². Ex decretis³ Iulii pape

Si quis ecclesiam comburit, quindecim annos peniteat, et eam sedule restituat, et pretium suum pauperibus tribuat.

ID 3.127] +C 17 q 4 c 14, Palea

¹ Mn resumes; LeMq have rubric but neither insc. nor text for c 70

² Que pen. – incent. (incensoribus AdCeMg) eccles. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPrSbTc, in text Ea(no insc.)LeMq(in black)SfVm; Que pen. sit danda Pf; Que pen. incentoribus ecclesiarum sit danda Pt; Que pen. danda sit incendiariis Rb² in mg.; Que – incent. Tf; Que pen. sit danda crematoribus lxxviii Vo; om. OaPcTbVp

³ -etis AdCaMgPfTb; -eto TcVm

71

¹Ex concilio² Magontiensi, cap. vii³

¹ De eodem add. in mg. Da; De invasoribus ac vastatoribus rerum ecclesiasticarum add. Ea(no insc.)Vo

² decreto Ad

³ lxxviii add. Vo; cap. vii om. Be

Quisquis fastu⁴ superbie elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo sacratas⁵ atque ad⁶ honorem Dei sub regie munitatis⁷ defensione constitutas, inhoneste tractaverit vel infringere presumpserit, aut incendia vel vastationes ausu temerario perpetraverit, quasi invasor et violator ecclesie Dei, que est domus Dei vivi, communione omnium fidelium abscidatur.

ID 3. 125] +D 30 c 9 widely var.

⁴ Quisquis fastu] Si quis fatu (*after corr.*) Pk; Si quis fastu Rb

⁵ vel conse *add. ss* Da

⁶ ad CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ regie munitatis AdCaCeEaGcMqPaPcPfTcVoVp; rege mun. Mg; regie emunitatis BeOaPhPrTbVm; regie immutatis Pq; regie eternitatis Rb

72

¹[*Quid faciendum sit de² raptoribus ad ecclesiam confugientibus*]³. Ex⁴ concilio Calcedonensi⁵, cap. iii⁶

De raptoribus autem feminarum⁷ id⁸ constituendum esse censuimus⁹, ut si ad ecclesiam raptor¹⁰ cum rapta¹¹ confugerit¹², et feminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, et parentibus reddatur, et raptor mortis vel penarum¹³ impunitate concessa, liberam habeat eundi facultatem¹⁴. Si vero parentes mulieris ecclesiasticis viris obedire noluerint, excommunicentur.¹⁵

¹ viii in mg. Be²

² ss Be²

³ Quid – confug. (fug- Gc) in mg. AdBeCaDaGcLdPfPr Rb²SbWc, in text Ea(*no inscr.*)LeLmMqSfVmVo(*adding lxx*); *om.* LfOaPcPtTbTc; (xvi *add.* Bd) De confugientibus ad ecclesiam in mg. (*also in text* Db, with De rapt. conf. ad eccl. quid fac sit below Lj) BdCbDbLj, in text PhVp; De fugientibus ad ecclesiam. Quid - confug. Mg mg, in text MmMo

⁴ Ex AdBeCaCbLdLfLjLmMgPfPtTbWc; De Tc

⁵ Calc. BeCaCbGcLdLfLjLmMoOaPcPfPhPtRaTbTcTdVmWc; Caldonensi Ad; Aurelian' DaPc²; Aureliani Eg; Aureliano Mg; vel Aurelianensi *add. ss* Ra²; Aurelianensi SbVp. [*Chalcedon is the implicit insc. of ID, for Orleans see BD 3.191, ID's source*].

⁶ iii BeCeLdLmMoMqOaPcPfPhTbTcTdTf; ii AdCaCbGcLdLfLjPkPrPtVoWc; ii DaEg?MgPc²=SbVm; Ex - iii *om.* CcPa. Calc. conc. only Qa. Qe fo. 113v (*end of quire*) ends. After the loss of a leaf it resumes in c 85 below

⁷ De - feminarum *om.* Pq

⁸ De rapt. – id] Ad Pq

⁹ const. esse cens. *Ad²BeCa²EgLdMgPfPhPtQaVmWc; const. esse censeamus Ad; const. cens. Ca; constituimus Tb; constitutum esse cens. Tc

¹⁰ ad eccl. raptor *AdBeCbCcLdLfLjLmMgPfTbTcWc; raptor ad eccl. Ca

¹¹ rapta *AdBeCaLdMgPfPtQaTbTc; raptura Lf

¹² confugerit AdBe²CaCcLdLjLmMfMgMhMjMkMmMnMoPdPfPhPtQaRaTbWc; fuerit Be; fugerit CbDbLfTc

¹³ vel penarum *AdBeCaEgLdMgMoPfPhPtTcWc; penarum Lm; *om.* Tb

¹⁴ lib. hab. eundi fac.

AaAbAdBdBeCaCbCcCeDaDbEaEbEcFcGcKaLbLdLeLfLgLjLkLmMfMgMhMjMkMmMqOaObOe OfPaPdPfPhPkPqPrPtPwQaRaRbSbSdSeSgTbTfVaVmVpWaWbWcZa; lib. hab. abeundi fac. Mn; lib. eundi hab. fac. OdVoVosm.; aut serviendi conditione subiectus sit aut redimendi se (liberam habeat

ID 3. 108] C 36 q 1 c 3 is widely var.

add. Eg²) facultatem EgTcVt(with Hispana, C. Orleans [511], c 2, against BD 3.191, ID); lib. eundi fac. hab. Brant. Eg²Ra continue: Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur et raptor a patre superioris conditionis satisfactione <vel non> teneatur obnoxius. For liberam habeat eundi fac. MoPc have aut serviendi conditionem subiectus sit (? add. ss Mo) aut redimendi se (et sic add. ss Mo) liberam habeat (eundi add. in mg. Mo) facultatem. Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur, et raptor a patre superioris conditionis satisfactione non teneatur obnoxius.

¹⁵ Si vero - excommunicentur at foot of leaf with tie mark Mo²

73

[Qua ratione sint¹ reddendi² ad ecclesiam confugientes]³. Ex eodem concilio⁴, cap. iiiii⁵

Servus qui ad ecclesiam confugerit pro qualibet culpa, si a domino pro commissa culpa⁶ ecclesiasticum⁷ sacramentum suscepit, statim ad servitium domini sui redire cogatur, et postquam dato sacramento domino suo⁸ fuerit consignatus⁹, si aliquid pro eadem culpa qui accusatur probatus fuerit¹⁰ pertulisse, pro contemptu ecclesie et prevaricatione fidei a communione¹¹ catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab ecclesia defensatus, sacramentum domini sui clericis¹² exigentibus, de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat¹³ occupari.

ID 3. 109] +C 17 q 4 c 36b is var.

¹ sint AdCaMgPfTcVm; sunt EaSf

² servi add. Pf; om. AdBeCaEaMgSfTcVm; sint redd. after confug. Vo

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc; in text Ea(no inscr.)LeMnMqSfVmVo(adding lxxi); om. OaPcPtRbTbVp

⁴ eod. conc. BeCaDaPfTcVo; concilio Calcedonensi AdGcMqOaPrSeSfTbVm; conc. eod. Mg

⁵ iiiii AdBeCaMqPfTb; iii DaGcMgPcPrSbSeSfTcVm; vii Vo. Ibidem only Pt

⁶ si a domino – culpa in mg. Mq²

⁷ -icum *CaPfTbTc; -ici Mg

⁸ dato sac. dom. suo*CaMgPfTb; dom. suo dato sac. Tc

⁹ restitutus Ra; vel consignatus in mg Ra²

¹⁰ fuerit *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ communione *CaMgPfTb; communicatione Tc

¹² clericis *BeGcTbTcVm; cleris AdCaMgMqPf

¹³ -eat *CaMgPfTb; -et Tc

74

¹Gelasius² Bonefacio episcopo³

¹ De eodem add. in mg. DaCa, in text Vo

² papa add. PfTc, om. *AdCaMgPfTb

³ ex concilio apud Theodonisvillam cap. xi (x Pc, ix Se) add. LeOaPcSe, apud villam Theodonis cap. x add. Tc, Ex concilio apud Theodonis add. Vm (cf c 75), om. *AdBeCaDaGcMgPfTbVp, lxxii add. Vo

Servus post sacramentum sibi prestitum reddatur invitus⁴.

ID 3.115 end] +C 17 q 4 c 32 at end

⁴ Servus - invitus *om.* Se

75

¹Ex concilio apud Theodonis villam, cap. xi²

Servum³ confugientem ad ecclesiam, seu in atrium ecclesie, aut in officinas regularium fratrum vel in curtem, aut in domum episcopi, quia hec in antiquis canonibus pro emunitate tenentur, nemo abstrahere audeat, neque inde donare aut⁴ ad penam vel ad⁵ mortem, ut honor Dei et sanctorum eius pre omnibus conservetur. Sed rectores ecclesiarum pacem et vitam ac membra ei⁶ cum iuramento obtinere studeant. Tamen legitime componat⁷ quicquid inique fecerat⁸, et si insecutor magistris ecclesie obedire noluerit, canonice constringatur.

ID 3.111] +C 17 q 4 c 9 is very remote

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa; De eadem re *add.* Vo

² Ex - xi (xl Be) *AdBeCaGcMgMqPfTbVm; Item Ea; Hillerdensi concil' cap. vi *in mg.* Pc (*cf c 76*); Apud – cp. xi. lxxiii Vp; *om.* OaRb(*with no break*)SeTc, *cf c 74*.

³ Reum Vo

⁴ aut GcMgTbVm; *om.* BeCaPfTc

⁵ vel ad *CaMgPfPhVm; aut ad Tb; vel Tc

⁶ ei CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ componant, *with* vel *compreciant in mg.* Ph

⁸ vel *compreciant in mg.* Ph²

76

¹Hilerdensi concilio², cap. vi³

Nullus⁴ clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam fugientem extrahere audeat vel flagellare presumat⁵. Quod si fecerit, donec digne peniteat a loco cui honorem non dedit⁶ sequeatur.

ID 3. 117] +C 17 q 4 c 19a

¹ Ut nullus clericorum servum suum aut discipulum ab ecclesia vi extrahere presumat *add. in mg.* CaDa. Item (*no inscr.*) Ea; De eodem *add.* Vo; Ex *add.* AdBePf, *om.* CaMgTbTcVo

² Hil. conc.] conc. Ilerbensi Be

³ vi CaLdMgPcPfTbTcTdVo(*adding lxxiii*) ; viii DaPc²Sb; vii GcPrVm

⁴ episcoporum *add.* Py

⁵ presumat *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ dedit *BeEaGcMgMqOaPfTbTcVmVp; dederit BdCaCc; ?? Ad

77¹

*[Qua ratione sint reddendi inimici ad ecclesiam confugientes²]³. Ex concilio⁴
Chalcedonensi⁵, cap. v⁶*

Similiter in Maticensi⁷ sinodo decretum est, ut⁸ hi qui fugiunt suos⁹ inimicos, aut in¹⁰ ecclesiam, aut in¹¹ atrium ecclesie, aut in domum episcopi, aut in claustrum regularium, non inde abstrahantur, nisi prius supra sacra securitate accepta a persecutore, de morte, de¹² debilitate et omnium penarum genere sint securi, etiam si servi sint¹³ illorum qui eos insequuntur, ita ut ei¹⁴ cuius rei criminosi fuerint, de satisfactione conveniat¹⁵. Quod si is¹⁶ qui supra sacra prius iuraverat¹⁷ convictus fuerit iuramentum¹⁸ violasse, reus periurii a communione privetur quousque satisfaciatur.

ID 3. 110] + C 17 q 4 c 32 is very remote indeed

¹ after c 78 Vp

² inim. ad eccl. conf. AdBeCeDaMgPfPrTcVm; ad eccl. conf. inim. Ca; inim. ad eccl. fugientes GcVm

³ in mg. AdBeCaGcMgPf Rb²SbTc, in text LeMqVmVo(adding lxxv); om. OaPcPtTbVp

⁴ concilio CaMgPfTbTc; eodem PrVm

⁵ Calcedonensi Pc; Calcedonum PhTb; Maticense Vo

⁶ v *AdCaMgPfTb; vi BeTc

⁷ Maticensi BeTb; Maticensi AdPcVoVp; Maticense CaDaGcMgMqPhPkPrRb; Macense Ce; Manticensi Pf; Matizensi Tc

⁸ ut *MgPfTbTc; aut Ca

⁹ suos *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ in *CaMgPfTb; ad Tc

¹¹ in *CaMgPfTb; ad Tc

¹² de MgTbTc; om. Pf; et Ca

¹³ servi sint *MgPfTbTc; sint servi Ca

¹⁴ ei *CaMgPfTb; eis Tc

¹⁵ -iat *CaPfTb; iant MgTc

¹⁶ is *MgTb; his CaPfTc

¹⁷ iuraverat *CaPfTbTc; intraverat Mg

¹⁸ iuramentum *AdCaMgTbTc; sacramentum Pf

78

*[De his qui ad ecclesiam confugientibus iniuriam faciunt¹]². Ex concilio Toletano,
cap.³ xii⁴*

¹ faciunt Mg; fugiunt Pf

² in mg. MgPf Rb²Sb, in text Gc; De his qui ad ecclesiam confugiunt Be(mg.)CeSf; De his qui confugium ad ecclesiam faciunt in text Ca(after cap. xii)PrVmVo(adding lxxvi); De eodem in mg. CaDa; De his qui ad – faciunt et de his qui ad ecclesiam confugiunt in text Ea(no inscr.); Quid de his qui ad ecclesiam fugiunt faciendum est after insc. Ld; De his qui ad eccl. confugientibus nocte in black, with De his qui ad eccl. confugientibus again in red after insc. Mq; om. AdOaPcPtTbTcVp

³ cap. PfTbTc; om. AdCaGcLdMgOaPhVo

⁴ x DaSb; cap. xii om. Be

Pro his qui quolibet⁵ metu vel terrore ecclesiam appetunt, consentiente pariter ac iubente domino nostro Ervigio rege, hoc sanctum concilium definivit ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam⁶ residentes inde abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis vel dampni seu spoliationis residentibus in loco sancto inferre, sed esse potius his ipsis qui ecclesiam petunt per omnia licitum intra triginta passus⁷ ab ecclesie ianuis progredi, in quibus triginta passibus uniuscuiusque ecclesie in toto circuitu reverentia defendantur⁸. Sic tamen ut hi qui ad eam confugiunt, in extraneis vel longe separatis ab ecclesia⁹ domibus nullo modo abscedant¹⁰, sed in hoc sancto triginta passuum numero absque domorum extraneorum receptaculo progredientes, aditum obtinebunt, ut adquisite¹¹ nature usum debitis¹² exeant locis, et nullo teneantur eventu necessitudinis¹³, qui se dominicis defendendos commiserunt claustris. Si quis autem hoc decretum violare temptaverit, ecclesiastice excommunicationi subiaceat, et severitatis regie feriatur sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugium fecerunt, si iuxta priscorum canonum¹⁴ instituta hi qui eos repetunt¹⁵ sacramenta reddiderunt¹⁶, et sacerdos ecclesie ipsius ab ecclesie non abstraxerit¹⁷ foribus, aut fuga talium si evenerit sacerdoti¹⁸ querenda est, aut dampnorum¹⁹ sententia, secundum electionem principis huiusmodi²⁰ sacerdotibus irroganda.

ID 3.121] + C 17 q 4 c 35, with beg. abbreviated

⁵ quolibet *CaMgTbTc; quoslibet Pf

⁶ conf. ad eccl. *AdCaMgPf; ad eccl. conf. PhTb; conf. ad eccl. vel Tc

⁷ trig. pass. *CaMgPfTb; pass. trig. Tc

⁸ -antur *MgPf; -atur CaPhTbTc

⁹ -esia CaMgTbTc; -esie Pf

¹⁰ abscedant *BeMgPfTb; accedant CaCcTc

¹¹ adquisite AdBdBeGc?HaOaPcPfPh(vel consuete ss)PkPqPrPwSbTdVo; ad requisite CaCcDa; ad exquisite Mg; ad quesite Gc²LkMq; ad cogentis Tb; ad Tc

¹² debitis *MgPfTbTc; debeant Ca

¹³ necessitudinis *CaMgPfPhTc; necessitatis Tb

¹⁴ prisc. can. *CaMgPfTb; can. prisc. Tc

¹⁵ corr. fr. ? in mg. Ad

¹⁶ -erunt MgPfTb; -erint CaTc

¹⁷ abstr- *CaMgPfTb; extr- Tc

¹⁸ sacerdoti *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁹ dampnorum *BdBeCaCeDaGcLkMqOaPaPcPhPkPqPrPw²RbSbTbVm; dampnatorum AdMgPfPwTcTf; dominorum Vo?

²⁰ in mg. Tb

79

[*Quot modis fiat sacrilegium*]¹. *Iohannes VIII*² in libro *Gotice*³ legis

⁴Sacrilegium enim committitur si quis infregerit ecclesiam vel triginta ecclesiasticos passus⁵ qui in circuitu ecclesie fuerint, vel in domibus que infra predictos passus fuerint⁶, aliquid inde diripiendo⁷ vel auferendo, seu qui⁸ iniuriam vel ablationem⁹ rerum intulerit¹⁰ clericis arma non ferentibus vel monachis sive Deo devotis omnibus ecclesiasticis personis. Non¹¹ enim capelle que infra ambitum murorum castellorum sunt, mittuntur vel¹² ponuntur in hac observatione. Similiter etiam sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro¹³, sive sacrum de non sacro¹⁴. Non sacrum vero de non¹⁵ sacro¹⁶, quia¹⁷ non potest computari in crimine sacrilegii, secundum mundanarum legum censuram debet emendari, vel secundum morem¹⁸ patrie.

ID 3. 98c] +C 17 q 4 c 21 med., var.

¹ Quot – sacr. in mg. AdBeDaGcPfPrRb²SbTc; in text Ea(no inscr.)LeSfVmVo(adding lxxvii); xvii. De sacrilegio in mg. Bd²; De sacrilegio. Quot (Quod Mg) modis - sacr. in mg. CaMg; De sacrilegio LjPhVp; om. OaPcPtTb. viiii in mg. Be²

² VIII *AdBePcPfPtTbTc; IX Ca; XI Mg; VII Vm; nonus octavus Vp

³ Gotice *AdCaMgPfTbVm; Cotire PkSf; Geotice OaTc

⁴ Sic add. Pk

⁵ eccl. pass. *CaMgPfTb; pass. eccl. Tc

⁶ vel in domibus - passus fuerint *AdCaCcMgPfTb; om. Tc

⁷ inde dirip. *CaMgPfTb; dirip. inde Tc

⁸ qui *CaMgTbTc; om. Pf

⁹ abl- CaMgTbTc; obl- Pf

¹⁰ -erit *CaMgPfTb; -erint Tc

¹¹ Non *CaMgPfTb; Neque Tc

¹² mittuntur vel *CaMgPfTb; om. Tc

¹³ non sac. de sac. *MgPfTbTc; sac. de non sac. Ca

¹⁴ sac. de non sac. *MgPfTbTc; non sac. de sac. Ca

¹⁵ non CaGc²MgPfTbTc; om. GcPrVm

¹⁶ non sacrum – sacro ss Ad²

¹⁷ quia *BeCaTcVo; quia quod AdCeDaGcMgMqPkPrSbTbVm; quod Pf

¹⁸ morem *CaMgPfTb; legem Tc

80

[*Que*¹ sit lex sacrilegii]². *Idem in eodem libro*³

Inspectis legibus Romanis ubi habebatur de sacrilegiis, invenimus ibi a Iustiniano imperatore legem compositionis sacrilegii constitutam, scilicet in quinque

¹ Que AdCaMgPfTc; Quid Vm

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc, in text LeMqPtVmVo(adding lxxviii); om. PcTbVp

³ Idem in eod. lib. DaEgPfSbVo; Iohannes VIII (om. Ce) in libro Gotice (Godice Pr) legis AdCaCeMgMqPhPrSfTb; Item in eodem Be; Iohannes VIII in eodem Gc; Idem ibidem Pt; Item in lib. eod. Tc; Idem in eodem Vp

libras auri optimi. Sed nos leviolem legem precipimus esse tenendam, que a Carolo est⁴ constituta pio principe de compositione sacrilegii⁵, videlicet in triginta libras argenti examinati, id est sexcentorum solidorum summam⁶ argenti purissimi. Ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, istam leviolem⁷ compositionem emendet⁸ ipsis episcopis vel abbatibus, sive personis⁹ ad quos querimonia sacrilegii iuste pertinuerit. Et si ipse reus sacrilegii¹⁰ facere noluerit, tandiu excommunicationi subiaceat usque quo¹¹ predictam compositionem sexcentorum solidorum persolvat. Et si¹² in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus eius cum psalmis et himnis non deferatur ad sepulturam. Et precipimus ut in fine codicis mundane legis scribatur hec¹³ lex¹⁴. Hucusque lex pape.

ID 3. 98b]

⁴ a Carolo est *CaMgPfTb; est a Carolo Tc

⁵ sacrilegii *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ summam *CaMgPfTb; om. Tc

⁷ leviolem AdCaPfTb; levem Tc; leniolem Mg

⁸ et add. Mg, om. *CaPfTbTc

⁹ personis *Ca²MgPfPhTc; perponis ? Ca; sanctis Tb

¹⁰ reus sac. *CaMgPfTb; sac. reus Tc. istam leviolem compositionem – sac. in mg. Pc²

¹¹ usque quo *AdMgPfTb; quousque Tc; usque post Ca

¹² ss Tb

¹³ est add Pc

¹⁴ id est ita incipit add. ss Pc; que sic incipit add. Vp

81

[*Quot¹ passus habeat atrium maioris ecclesie, quot² minoris*]³. Ex concilio

Antioceno⁴, cap. v⁵

Nicholaus episcopis omnibus. Sicut antiquitus a sanctis patribus statutum⁶ est, statuimus ita ut maior ecclesia per circuitum sexaginta⁷ passus habeat, capelle vero vel⁸ minores ecclesie, triginta. Qui autem confinium eorum⁹ confringere¹⁰

¹ Quod Mg

² quod Mg

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrRb²SbTc; in text Ea(no inscr.)LeMqSfVmVo(adding lxxviii); De libertorum tutela after insc. Ph; Quot (corr. fr. quod) passus habeat atrium ecclesie Pt; om. OaPcTbVp

⁴ Antioceno *AdBeCaEgMgPhTb; Agatensi PfTc; Anticeno Sf

⁵ v *AdBeCaEgGcMgPfPrTbVo; x Tc (this is properly the insc. to ID 3.103); i Vm. cap. v om. Pt

⁶ statutum *CaMgPfTb; constitutum Tc

⁷ sexaginta *CaMgPfTb; quadraginta Tc

⁸ vel *CaMgPfTb; et Tc

⁹ eorum *MgPfTbTc; earum Ca

¹⁰ confringere *CaEgPfTbTc; constringere Mg; om. Gc

temptaverit, aut personam hominis vel bona eius inde abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet¹¹ et quod rapuerat¹² reddat¹³, excommunicetur.

ID 3. 104] +C 17 q 4 c 6

¹¹ quousque em. *suppl.* Ca²

¹² -erat *CaMgPfPhTc; -erit Tb

¹³ et quod rap. redd. *ss* Be²

82

[*Quod ecclesia debeat¹ tueri liberos legitime factos*]². Ex Agatensi concilio³, cap⁴.

xxviii

Liberos legitime a dominis suis factos⁵ ecclesia⁶, si necesse fuerit, tueatur⁷.

Quod si quis ante audientiam aut pervadere eos aut exspoliare⁸ voluerit vel presumpserit, ab ecclesia repellatur⁹.

ID 16. 51] +D 87 c 7

¹ -eat CaGcPfTcVm; -et SfVo

² in *mg.* AdBeCaCeDaGcPfPr Rb²SbTc, in *text* LeMqSfVmVo(*adding* lxxx); (xviii *add.* Bd) De libertorum tutela in *text* Ea(*no inscr.*)Ph, in *mg.* Bd²Vp; De libertorum tutela. Quod - factos Mg *mg.*; *om.* PtTb. x *add.* in *mg.* Be²

³ Ex Agat. conc. PfTc; Agat. conc. BeCaDaPhPrTbVmVo; Conc. Agat. Mg; Agantense conc. Sf

⁴ cap. *BeMgPfTbTc; *om.* Ca

⁵ a dom. suis factos *AdCaMgPfPr; factos a (*corr. fr.* ad Ph) dom. suis PhTb; a dom. suis Tc

⁶ ecclesia *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ ecclesia *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

⁸ ex- *ss* Tb

⁹ repell- *AdBeCaDbMgMqPfPrRbTcTf; depell- GcWd; pell- SlTb; expell- Vo

83

¹Toletano concilio IIII², cap. lxxiii³

Liberti⁴, quibuscumque⁵ manumissi sunt atque ecclesie patrocínio commendati existunt, sicut regule antiquorum patrum constituerunt⁶, sacerdotali defensione a cuiuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum sive in peculio quod habere noscuntur.

ID 16. 52] +D 87 c 8

¹ De eodem in *mg.* CaDa, *text* Vo. Ex *add.* AdPfTc; *om.* BeCaGcMgSfPcPtTbVmVoVp

² *om.* Vo

³ lxxiii AdBeCaDbMgPrTbTcVm; lxxii DaPf; lxxvii Sb; lxxviii Vo; lxxviii Vp. Ob *has here* Vita - xlvii (*from* 83A *below*). IIII – lxxiii *om.* Ea

⁴ qui a *add.* DaEg²Pc², quia *add.* Db, a *add.* PqTcVo, *om.* *BeCaGcMgPfPrTb

⁵ *corr. fr.* cuique Pc

⁶ sicut regule - const. *AdCaDbMgPcPfTb; *om.* Tc

83A¹

²*Vita beati³ Gregorii, libro III⁴, cap. xlvii⁵*

Libertatem cuiusque⁶ hominis Gregorius contra iudicum insolentias liberis nichilominus vocibus defendebat.

ID 16.53]

¹ in

AbAdBdBcCaCbCcCeDaDbEaEbEcEgFcGcHaKaLaLcLdLeLfLgLhLjLkLmMfMgMhMjMkMmMnMoMpMqObOdOePaPcPdPfPhPkPqPrPtPwQaRbRfSbSdSeSkSgSlTbTcTdTfVaVmVoVpWaWbWcW; om. AaLbOaOfPy(*appears as 89A*)Brant

² De eodem in mg. Ca, in text Vo; De eadem re in mg. Da. In add. PcTc, om. *BeCaMgMqObPfTbVm

³ beati *Ad(*before* Vita)CaCbMgMqOdPc(*before* libro)PfPkTb; om. Ea; sancti TcVp

⁴ II Be

⁵ xlvii *AdBeCaCbMgOdPfPkPtTbVmWc; clvii FcPc; clvi Tc; lvii. lxxxii Vo *after corr.*. ObPw have *insc. of c 84 here*; lib. – xlvii om. Ea; Vita – xlvii om. Mo; Petrus diaconus vel vita – xlvii Ra mg.

⁶ cuiusque *AdCaCbEaGcMgOdPcPfPhPkPrTbWc; quibuscumque Be; cuiuslibet Cc; quoque FcOe; cuiuscumque RbTc

84

¹*Ex concilio Arausico, cap. vi²*

In³ ecclesie manumissos vel per testamentum ecclesie commendatos, si quis in servitutum⁴ vel in obsequium vel ad colonariam conditionem imprimere temptaverit, animadversione ecclesiastica cohercebitur⁵.

ID 3. 154] +D 87 c 6b

¹ De eodem in mg. Ca, in text Vo

² Ex - vi (vii Da) *here* BeCaDaMgOaPc(mg.)PfPrSbTbTcVmVo(*adding lxxxiii*); om. Mo; *as insc. of c 83A* ObPw; Ex conc. Toletano cap. iii Sf (*cf c 85*)

³ In CaMgPfTc; om. BeOa; []n SFTb

⁴ servitutum *CaMgPfTb; servitium Tc

⁵ coherceatur SIWd

85

[*Quod episcopi res ecclesie alienare, donare, mutare¹ non debeant absque concilio clericorum suorum*]². *Ex concilio Toletano III³*

¹ don. mut.] commutare Rb; mut. don. Vo

² Quod – conc. (consilio DaSb, om. Mq) cl. suorum (suorum cl. Ca) in mg.

AdBeCaCeDaGcPfPrRb²SbTc, in text MqPtVmVo(*adding lxxxiii*); (xix. add. Bd) De alienatione et commutatione ecclesiasticarum rerum (rerum eccl. BdLj) in mg. Bd²LeLjVp, in text Ph; De commutatione et alienatione in text Ea(*no inscr.*); Quod episcopi ecclesie – absque consensu cl. suorum Le; De commutatione et alienatione. Quod - suorum in mg. DbMg, and in text Db; Quod – mutare non debent sine clericorum suorum consensu in text Sf; om. PcTb. xi add. in mg. Be²

³ III AdCaGcMgPfPrVm; cap. iii MqPhSfTbTc; cap. iiii Oa; II Vo; om. Be

Hec sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit res ecclesie alienare, quoniam et antiquioribus canonibus hoc prohibetur. Si quid vero quod utilitatem non gravet ecclesie, pro suffragio⁴ monachorum vel ecclesiis⁵ ad parochiam suam pertinentium⁶ dederint, firmum maneat. Peregrinorum⁷ vel clericorum et⁸ egenorum necessitati salvo iure ecclesie prestare permittuntur pro tempore que potuerint⁹.

ID 3. 167]

⁴ eccl. pro suff. AdBeCaMgOaPhTcVm; pro suff. eccl. Pf; pro suff. Tb

⁵ ecclesiis *BeCaMgTb; ecclesiarum PcPfTc

⁶ -entium PcPfTc; -entibus BeCaMgTb. Qe resumes

⁷ vel laicorum add. Mg, om. *CaCcPfTbTc

⁸ et *CePcPhPqTbTcSbVm; vel AdBdBeCaMgPfPkPwVo

⁹ -erint *GcMg²PhPkPqPrRb²TbTc; -erunt AdBeCaMgPfRb; ecclesie prestare perm. – potuerint in mg. Mq²

86¹

²Ex concilio apud Valentias³, cap. l⁴

Irrita erit⁵ episcoporum donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiastice absque collaudatione et subscriptione⁶ clericorum⁷.

ID 3. 231] C 12 q 2 c 52b var.

¹ cc 86-87 reversed Le(before corr.)Lm

² De eodem add. in mg. CaDa, in text Vo; Quod res que inconsulte fecte sunt licite a successoribus emendentur in mg. Mq² (repeated before c 87 in main hand)

³ -tias MgPfTb; -tiam BeCaTc

⁴ l AdBeMgPfPrTbTcVm; i CaVo(adding lxxxv)Vp; whole insc. in mg. Mq²Pc

⁵ Irrita erit in mg. Mq²; Mq originally ran c 86 from episcoporum donatio onto end of c 85.

⁶ subscriptione *AdBeMgPfRbTbTc; susceptione Ca; subiectione Oa

⁷ et commutationes rerum add. Rb (cf c 86)

87

[Quod res¹ que² inconsulte³ facte⁴ licite⁵ a successoribus emendentur]⁶. Ex⁷ concilio apud Belvacum⁸

Ut⁹ commutationes rerum¹⁰ ecclesiasticarum valde caveantur et subtilissime, si aliquando fieri debent, inspiciantur. Que autem inconsulte facte¹¹ sunt, iuxta

¹ obsc. corr. Mm

² que AdBeCaEaMfMgMhMmSfTcVm; om. Pf

³ sunt add. AdCaCeDaEaMqPrSbTcVmVo (MqPr after facte), om. MgMhMkMmPfSf

⁴ et add. AdTcVo, sunt consulte et add. GcMgPrSfVm, consulte et add. Sf; om. CaPf

⁵ illicite Vo

⁶ -entur CaPfTcVo; -etur MgSf. Rubric in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfSbTc, in text Ea(no inscr.)LeMhMkMmMqSfVmVo(adding lxxxvi); om. MjOaPcPtRbTbVp

⁷ De Mf

decretum canonicum¹² Hilarii pape, quas illicite decessor episcopus admiserit, vel ab aliis illicite commisse sunt, ab eo qui successor est emendentur¹³.

ID 3. 232] X 3.19.2

⁸ apud Belv. BeCaMfMgMjMkMmMnPC²PtTbTcVm; apud Selv...tu.. Pc; Belvagensi Pf; Apud Belvacensem Vo; Quod – Belv. om. Mo

⁹ Ut AdBeMgMkMqPhTcVmVo; Et CcCeEaMoOaPfRaTbVp; []t Ca

¹⁰ Rb *begins cap here (cf end of prev. cap.)*

¹¹ autem inconsulte facte *CeGcMqOaPhTbVm; inconsulte facte AdLdPcSbTcVo; non inconsulte facte Ad²Tf; non (vel in ss Da) consulte facte BeCa(facte *over erasure*)DaEaHaMgPfTd; non consulto Vp

¹² canonicum *CaMgPfTb; canonum Tc

¹³ emendentur *AdBeEaGcMgPf²PkRbTcVm; emendetur CaPhTbSbVo; emendantur OaPf

88

¹Ex concilio Bracarensi², cap. xxxi³

Quicumque⁴ presbiter de iure tituli sui quolibet modo aurum⁵, argentum, vel gemmas, vestes quoque⁶ si sunt⁷, vel si accesserint⁸ aliqua mobilia ad ornamenta divina aliquid in perpetuum alienare temptaverit, donator, alienator ac⁹ venditor honoris sui amissione multetur.¹⁰

ID 3. 241]

¹ Ut nullus presbiter de iure tituli sui aliquid alienare presumit *add. in mg.* CaDa; Item de eadem re *in text* Ea(*no insc.*); Quod presbiter sit deponendus qui aliquid de ecclesia sua alienaverit vel donaverit vel alicui venderit *add. in mg.* Sb; De eodem *add.* Vo

² conc. Bracarensi AdBeCaEgMgOaVm; Bracharensi conc. Da; conc. Bracanensi Gc; Bracanensi conc. PcPfTc; conc. Cartaginensi PhSfTb; Bracacensi concil' Vo

³ xxxi *AdMgPcPfTbTcVmVo(*adding lxxxvii*); xxi Ca. *Insc. in mg.* Pc

⁴ Quodcumque Rb

⁵ et *add.* Tc, om. CaMgPfTb

⁶ vestes quoque *CaMgPfTb; vestesque Tc

⁷ sunt *PfTbTc; sint CaMg

⁸ -erint *CaMgTbTc; -erunt Pf

⁹ ac *CaMgPfTc; om. Tb

¹⁰ multetur amiss. SIVo. A considerable space is left before c 89 in MnPk

89¹

[Qui² libri in ecclesia sint³ legendi, et quamdiu et quando legendi]⁴. Ex concilio Aurelianensi, cap. iii⁵

¹ to Raphael only Ea

² Qui AdBePfTcVm; Quot CaMg

³ in eccl. sint BeGcPfVm; sint (sunt Ad) in eccl. AdCaMgTc

⁴ Qui - quando (sunt *add.* Sb) legendi (*om.* Pf) *in mg.* AdBeCaCeGcPfPrSbSITc, *in text* CeVmVo(Vo *adding lxxxviii*); Incipit liber quartus *add.* Ce, *repeated in mg.*; Quot libri sint in ecclesia legendi – legendi *in mg.* Da; De scripturis *in mg.* Db; De scripturis et conciliis autenticis et non autenticis Ph; De script. et conc. aut. et non aut. Qui libri - quando legendi *in mg.* Mg; Quid sit legendum in ecclesia, et quid non *in mg.* Rb²; *om.* EaMqOaPcPtSfTbVp. xii *add. in mg.* Be²

Nihil⁶ aliud in ecclesia legatur aut cantetur nisi⁷ que auctoritatis divine sunt, et patrum orthodoxorum sanxit auctoritas. Nec falsa angelorum nomina colantur⁸, sed ea tantum⁹ que prophetica et evangelica docet scriptura, id est, Michael, Gabriel, Raphael¹⁰.

ID 3.250]

⁵ Aurel. (-ensium Mg, -iano Sf) cap. iii *AdCaMgPfPtTcVo; Cartaginensi, cap. xxxi Tb; Ex – iii om. Sl

⁶ Large initial 'N' (cf rubric) CePhPk (and compare Conspectus for Pa)

⁷ ea add. PhTb, om. *AdCaMgPfTc

⁸ ang. nomina colantur BeCaDaEaMg; ang. nomina colant AdPt; ang. coluntur nomina CeEg; ang. colantur nomina Eg²PcTc; ang. colant nomina GcMqOaPfPkPrRbSbVm; nomina angelica colant SlVo; ang. nomina Tb

⁹ ea tantum *CaMgPcPfTb; eorum Tc

¹⁰ Raphael *CaMgTbTc; Tobial Cc

¹De ordine librorum veteris testamenti²

Genesis liber unus³. Exodus⁴ liber unus. Leviticus liber unus. Numerus⁵ liber unus. Deuteronomii liber unus. Iesu Nave liber unus. Iudicum⁶ liber unus. Regum liber unus⁷. Ruth liber unus. Paralipomenon liber unus⁸. Psalmorum⁹ CL liber unus¹⁰. Salomonis liber unus¹¹. Iob liber unus. Thobie liber unus. Hesdre liber unus. Hester liber unus. Iudith liber unus. Machabeorum liber unus¹².

Ordo prophetarum¹³

Isaie liber unus. Ieremie cum Cinoth, id est Lamentationibus suis¹⁴ liber unus¹⁵. Ezechiel liber unus. Daniel liber unus. Osee liber unus. Amos liber unus.

¹ Ex decretis Gelasii papae add in mg. Mg

² De ordine librorum veteris (et novi add. Tc) testamenti *Ad(mg)BeCaDaGcMgOaPrTcVmVo; Ordo librorum veteris testamenti LaPfPhPtQeSfTb; De ordine – test. De libris autenticis Mq; Quid in ecclesia legendum sit et candandam de vet... in text, subs. canc., De ordine lib. vet. test. ex decretis Innocentii pape in mg. Pc; De ordine librorum qui in ecclesia per totum annum leguntur in mg. Sb; Ex decretis Gelasii pape. Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti legantur Vp (cf c 90)

³ lib. unus BeCaMgPf; unus liber (and so passim) Tb; libri quatuor Tc

⁴ -odus *CaMgPfTb; -odi Tc

⁵ -erus *CaMgPfTb; -eri Tc

⁶ Deut., Ies. Nave, Iud. *CaMgPfTb; Ies. Nave, Iud., Deut. Tc

⁷ lib unus BeCaPf; libri quatuor MgTc; unus liber Tb

⁸ lib. unus CaPf; libri duo MgTc; unus liber Tb

⁹ David add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁰ lib. unus CaMgPf; unus liber Tb; om. Tc

¹¹ liber unus AdBeCaPfVo; libri v Mg; unus liber Tb; libri tres Tc; Vm inserts here from below Osee – Malachie lib. i. Be places Paralipomenon – Sal. lib. i after Hester

¹² liber unus BeCaGcPf; libri duo MgTc; unus liber PhQeTb

¹³ Ordo proph. PfTb (after Ysaie unus liber) ; De ordine prophetarum AdCaDaMgVm; om.

BeGcPrPfTcVoVp

¹⁴ cum Cinoth - suis (om. Pc) *CaMgPc²PfTb; et Lament. suis Pr; om. PcTc

¹⁵ Ieremie cum Cin. - lib. unus (unus liber Tb) *MgPfTbTc; om. Ca

Michee liber unus. Iohel liber unus. Abdie liber unus. Ihone liber unus. Naum liber unus. Abacuc liber unus. Sophonie liber unus. Aggei liber unus. Zacharie liber unus. Malachie liber unus.

*Ordo librorum novi testamenti*¹⁶

Evangeliorum libri quattuor. Secundum Matheum liber unus. Secundum Marcum liber unus. Secundum Lucam liber unus. Secundum Iohannem liber unus. Actuum Apostolorum liber unus. Epistole Pauli numero quatuordecim¹⁷. Ad Romanos epistola una. Ad Corinthios¹⁸ due. Ad Galathas¹⁹ una. Ad Ephesios²⁰ una. Ad Philipenses²¹ una. Ad Colosenses²² una. Ad Thessaliconenses²³ due. Ad Thimotheum due. Ad Thitum una. Ad Philemonem una. Ad Hebreos una. Apocalipsis Iohannis²⁴ liber unus.

*Ordo septem epistolarum canonicarum*²⁵

Petri apostoli epistole²⁶ due. Iacobi apostoli²⁷ epistola una²⁸. Iohannis apostoli²⁹ epistole³⁰ tres. Iude Zelotis apostoli epistola³¹ una
[ID 4.61-2]

¹⁶ Ordo lib. novi test. MgPfTb; De ordine librorum novi testamenti Ad²BeCaDaGcPrVm; Liber novi testamenti Sf; om. PtTcVoVp

¹⁷ num. quatuordecim *MgTbTc; xiiii Ca; num. duodecim Pf

¹⁸ epistole add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁹ epistola add. Tc, om. *CaMgPfTb

²⁰ epistola add. Tc, om. *CaMgPfTb

²¹ epistola add. Tc, om. *CaMgPfTb

²² epistola add. Tc, om. *CaMgPfTb

²³ epistole add. Tc, om. *CaMgPfTb

²⁴ Ioh. *CaMgPfTc; om. PhTb

²⁵ Ordo - can. *AdBeCaDaGcMgPfTb; Septem – can. Sf; Ordo epist. can. PrVm; om. PtTcVoVp

²⁶ Petri ap. epp. *CaMgPfTb; Epp. Petri ap. Tc

²⁷ ss Tb

²⁸ Iac. - una before Petri CaCcTc, after due *BeGcMgPfTb

²⁹ apostoli *CaPfTbTc; om. Mg

³⁰ epistole *CaMgPfPh; om. TbTc

³¹ epistola *CaMgPfTb; om. Tc

90¹

[Ordo librorum qui legendi sunt a Septuagesima usque in Epiphaniam]². Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti leguntur³

¹ Wc has a widely variant version: In Septuagesima cantatur et legitur In principio, id est Pantatheum Moysi usque ad passionem Domini –

² Ordo - usque in Epiphaniam in mg. BeGcPfPrRb²Sl, in text Ad²BeCaCeDaSfVm(second rubric); xx. (om. Vm) De scripturis et conciliis autenticis Bd²(mg.)Vm; Ordo – usque in Epiphania Domini as

In Septuagesima ponunt⁴ Eptaticum⁵ usque in quindecim dies⁶ ante Pascha, quinta decima die ante Pascha ponunt⁷ Iheremiam usque in cenam Domini. In cena Domini legunt tres lectiones⁸ de Lamentatione Iheremie, Quomodo sedet sola civitas etc⁹. Et tres lectiones de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, et tres de apostolo ubi ait ad Corinthios, Convenientibus vobis in unum. Secunda lectio sic incipit, Similiter¹⁰ postquam cenavit. Tertia, De spiritualibus autem nolumus¹¹ ignorare, fratres. In Parasceven¹², tres lectiones¹³ de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo¹⁴ LXIII, et tres de Apostolo ubi ait in epistola ad Hebreos, Festinemus ingredi in illam requiem¹⁵. Secunda lectio, Omnis namque pontifex. Tertia, De quo¹⁶ nobis grandis sermo¹⁷ est. In Sabbato sancto, tres lectiones de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor¹⁸, et tres de apostolo, ubi ait¹⁹ in Epistola ad Hebreos, Christus adsistens pontifex, secunda lectio ubi ait²⁰, Testamentum enim, tertia²¹, Umbram enim habens lex bonorum futurorum²². In Pascha Domini omelias ad ipsum²³ diem pertinentes. Infra hebdomadam²⁴ homilias. In octava²⁵ Pasche²⁶ ponunt²⁷ Actus apostolorum, et

second rubric in text Vm; Ordo - ad Sept. in text EgMgSbTc; Ordo librorum veteris et novi testamenti, scil. quando et quo tempore legendi sunt a Sept. usque ad xl. Pc mg.; om. CeLeMqTbVoVp

³ Quando (Qualiter Pf) - leg. (leg. om. Oa, legantur LeMqVo) BeGcLeMgMqOaPfPrSITbTcVo(adding lxxxviii); *as second rubr. in mg. Ad³, as first rubric Vm; before c 89 Vp; Quo tempore libri - legantur et quo ordine Pt; om. DaCa*

⁴ In Sept. ponunt *MgPfPhTbTc; A Sept. Ca; In Sept. Qe

⁵ Eptaticum AdBeMgPfPh(obsc. corr.)TbVmVo; Epatiticum Ca; Eptategum Ca²; Enptaticum Oa; Emptaticum Qe; Eptateucum Tc. Epta v theos divinus v. libri Moysi et Iudicum et Iosue *add. in mg. Ad*

⁶ quindecim dies *AdBeCaTbTc; quinta decima die Pf; quintam decimam diem Mg

⁷ ponunt *CaMgPfTb; cant' Tc

⁸ -iones *MgPfTbTc; -ione Ca

⁹ etc CaMgPfPh; plena populo etc Tb; *om. Tc*

¹⁰ et calicem *add. PhTb, om. CaLdMgPfTcTf*

¹¹ vos *add. CaMg, om. PfPhTbTc*

¹² -even PfPhTb; -eve CaMgTc

¹³ tres *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

¹⁴ psalmo CaMgPfTb; ipso Tc

¹⁵ in illam requiem *MgPfTbTc; *om. Ca*

¹⁶ quo *MgPfTbTc; qua Ca

¹⁷ gr. sermo est CaMgPhTc; sermo gr. est Pf; gr. est sermo Tb

¹⁸ Exaudi Deus orationem meam cum deprecor (de Vo, *om. Be*) AdBePc²PrTbVo; *om. CaPcPf; Exaudi Mg; Exaudi Deus orationem Tc*

¹⁹ ait *CaMgPfTb; dicit Tc

²⁰ lectio ubi ait *MgPfTc; *om. Ca; ubi ait PhTb*

²¹ enim *add. Mg, om. *CaPfTbTc*

²² lex bon. fut. MgPfTc; lex fut. bon. PhTb; *om. Ca*

²³ ipsum *CaMgPfTb; ipsam Tc

²⁴ Infra hebdomadam *CaMgTbTc; In hebdomada Pf

²⁵ -ava Pf; oct' Ca; -avis Mg; -abas Tb; -avas Tc

epistolas canonicas, et Apocalipsim usque in octavis²⁸ Pentecosten²⁹. In octava³⁰ Pentecosten ponunt librum³¹ Regum et Paralipomenon, usque in Kalendis Augusti. In dominica prima mensis Augusti ponunt Salomonem usque in Kalendis Septembris, et tunc³² ponunt Iob³³, Tobiam, Hester, Esdram, Iudit³⁴, usque in Kalendis Octobris. In dominica prima mensis Octobris ponunt Machabeorum³⁵ usque in Kalendis³⁶ Novembris. In dominica prima mensis Novembris ponunt Ezechiel et Daniel³⁷, et minores prophetas, usque in³⁸ Kalendis Decembris.³⁹ In dominica prima mensis Decembris ponunt Isaiam prophetam usque in⁴⁰ Nativitatem Domini. In vigilia Natalis Domini legunt primum⁴¹ de Isaia⁴² tres lectiones. Prima lectio, Primo tempore alleviata est⁴³, secunda, Consolamini⁴⁴, tertia, Consurge. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes. In Natali⁴⁵ sancti Stephani, omelias⁴⁶ de ipso die, in Natali⁴⁷ sancti Iohannis, similiter, in Natali⁴⁸ Innocentum, similiter, in Natali⁴⁹ sancti Silvestri, similiter. In octava⁵⁰ Domini⁵¹ omelias de ipso die. In dominica prima post Nativitatem Domini ponunt epistolas Pauli, usque in Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Isaia. Prima lectio sic incipit⁵², Omnes sitientes⁵³,

²⁶ From here Wc is widely variant and much fuller; see note below.

²⁷ ponunt *CaMgPfPhTc; Pentecosten Tb

²⁸ -avis Mg; oct' CaTc; -av' Pf; -abas Tb

²⁹ -ten Pf; -tes CaTb; -t' MgTc; *corr. fr.* apostolorum Ce

³⁰ -aba Pf; -abas TbTc; -avis Mg; oct' Ca

³¹ librum CaMgTc; *om.* PfTb

³² in Dominica (i *add.* Pc) mensis Sept. *add.* MgPc²Tc, *om.*

*AdBdBcCaCeDaLdLkPcPfPhPkPqPrPwSbTbTfVm

³³ et *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

³⁴ Iudit CaCe²Ld²MgTc; *om.* BdCeLdPfPhPrTbTf

³⁵ Mach. CaPfTb; librum Mach. Tc; Mach. lib. Mg

³⁶ et tunc ponunt Iob – Kalendis *in mg.* Bd

³⁷ -iel, -iel *CaPfTb; -ielem. -ielem MgTc

³⁸ in *CaMgPfTb; ad Tc

³⁹ ponunt Actus apostolorum -in kal' Septembris] leguntur Actus apostolorum quidecim diebus et cantatur apocalipsis, id est - apostolus concorditer predicavit Wc

⁴⁰ in *CaMgPfTb; ad Tc

⁴¹ legunt primum *CaMgPfTb; leguntur primo Tc

⁴² de Isaia *CaMgPfPh; de Ysaia propheta Tb; *om.* Tc

⁴³ est CaMgTc; est terra Be; est terra Za. et terra Nep. Tb; *om.* Pf

⁴⁴ consol' *add.* Pf, consolam' *add.* Ca, *om.* *MgTbTc

⁴⁵ -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale TbTc

⁴⁶ -ias CaMgPfTc; -ia Tb

⁴⁷ -ali *Ca; nat' Mg; -al' PfTc; -ale Tb

⁴⁸ -ali Ca; nat' Mg; natal' Pf; -ale Tb; -ale sanctorum Tc

⁴⁹ -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale Tb; -al' Tc

⁵⁰ -ab' Pf; -abas Tb; oct' CaMgTc

⁵¹ Domini *MgPfTbTc; Dominum Ca

⁵² sic inc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵³ etc *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

secunda, Surge illuminare, tertia, Gaudens gaudebo in Domino⁵⁴. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes.

ID 4. 63] cf +D 15 c 3 end, Palea

⁵⁴ in Domino MgPfTbTc; om. Ca

91

[Quos libros,¹ quos auctores² sancta recipiat ecclesia]³. Ex decretis Gelasii pape⁴

⁵ Sancta Romana ecclesia, post illas veteris vel⁶ novi testamenti quas regulariter suscipimus⁷, etiam has suscipi non prohibet⁸ scripturas, Sanctam sinodum Nicenam CCCXVIII patrum, mediante maximo Constantino augusto, in qua Arius hereticus⁹ condemnatus est, sanctam sinodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore augusto, in qua Macedonius¹⁰ hereticus debitam dampnationem excepit¹¹, sanctam sinodum Ephesinam¹², in qua Nestorius dampnatus est, cum consensu beatissimi¹³ Celestini pape, mediante Cirillo Alexandrine sedis antistite et Archadio episcopo ab Italia destinato, sanctam sinodum Chalcedonensem, mediante Martiano¹⁴ augusto, et Anatolino Constantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana¹⁵ et Eutichiana heresis simul cum Dioscoro eiusque complicibus dampnate sunt. Sed et si qua sunt concilia¹⁶ a sanctis patribus hactenus instituta preter istorum quatuor auctoritatem, et custodienda et recipienda decrevimus. Iam nunc subiciendum¹⁷ de

¹ et add. Tc, om. AdCaMgPfVm

² Quos auct, quos lib. Ce

³ Quos – s. rec. (rec. s. Mq) eccl. (eccl. rec. GcPr) in mg. BeCeGcPfPrTc, in text CaGcLeMqPwVo(adding De libris autenticis et apocrifis lxl)Vp(which adds De libris autenticis); Quos libros - susc. s. eccl. Ad in text; De libris autenticis et apocrifis. Quos – rec. ecclesia (eccl. rec. Vm) in text MgVm; Que scripture recipi debeant et que non in mg. Rb³; Quos libros – ecclesia. De libris autenticis et apocrifis in mg. Sb; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii. Quos libros auctores sancta recipiat ecclesia in text Sf; De libris autenticis et apocrifis (apoc. et aut. Gc) in text *CeGcOaPhPtTb, in mg. Ad²; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii (pape add. Pr) in text PkPr; om. DaPc

⁴ See prev. note for Sf

⁵ Cum add. Oa

⁶ vel *BeCaGcMgOa ; et PfTbTc

⁷ -ipimus *CaMgPfTb; -epimus Tc

⁸ non prohibet CaMgPfTb; iubet [? and over erasure] Tc

⁹ Ar. her. *CaMgPfTb; her. Ar. Tc

¹⁰ Macedonius *CaPfTc; Machedonius Gc; Mazedonius Mg; Nic<h>edonius Tb

¹¹ exc- *CaPfTb; acc- MgTc

¹² -inam *CaMgPfTb; -ianam Tc

¹³ beatissimi *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ Martiano *CaPfTbTc; Martiniano Mg

¹⁵ -iana CaMgPfTb; -ia Tc

¹⁶ sunt conc. *MgPfPhTc; conc. Ca; conc. sunt Tb

¹⁷ est add. CaMgPfSb²Tc, om. *BdCePaPhPkPwSbTbVm

opusculis sanctorum patrum que in ecclesia catholica recipiuntur: Opuscula beati Cipriani martiris et Carthaginensis episcopi, item, opuscula beati Gregorii Nazanzeni episcopi, item, opuscula beati Basilii Capadoceni episcopi, item, opuscula beati Athanasii¹⁸ Alexandrini episcopi, item, opuscula beati Iohannis Constantinopolitani episcopi, item, opuscula beati Theophili Alexandrini episcopi, item, opuscula¹⁹ beati Cirilli Alexandrini episcopi²⁰, item²¹, opuscula beati Hilarii Pictavensis episcopi, item²², opuscula beati Ambrosii Mediolanensis episcopi, item²³, opuscula beati Augustini Ypponensis episcopi, item²⁴, opuscula beati Ieronimi presbiteri, item²⁵, opuscula beati²⁶ Prosperi viri religiosissimi²⁷, item²⁸, epistola²⁹ beati Leonis pape ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum destinata, cuius textum si quispiam usque³⁰ ad³¹ unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit³², anathema sit. Item, opuscula atque³³ tractatus omnium patrum orthodoxorum qui in nullo a sancte Romane ecclesie consortio deviarunt³⁴, nec ab eius fidei³⁵ predicatione seiuncti sunt, sed ipsius communionis per³⁶ gratiam³⁷ Dei usque ad ultimum diem vite sue fuere participes, legendos decernimus³⁸. Item, decretales epistole quas beatissimi pape diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt venerabiliter suscipiende sunt. Item, gesta sanctorum martirum que multiplicibus³⁹ tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessionum triumphis irradiant. Quis ista⁴⁰

¹⁸ Athanasii BdCaMgPfPwSbTcVm; Anastasii CePaTb; Anastasii PhPk

¹⁹ item opuscula *CaMgTb; Item Tc; opuscula Pf

²⁰ Alex. ep. PfPhTb; ep. Alex. MgTc; ep. Ca; item opuscula beati Cir. Alex. ep. om. Be; Item op. b.

Hier. presb. Item op. b. Prosp. viri rel. *add. here from below* Tb

²¹ item *CaMgTbTc; om. Pf

²² item *CaMgTbTc; om. Pf

²³ item *CaMgTbTc; om. Pf

²⁴ item *CaMgTbTc; om. Pf

²⁵ item *CaMgTbTc; om. Pf

²⁶ beati *CaPfTbTc; om. Mg

²⁷ viri rel. *CaMgPfPhTb; rel. viri Tc; Ambr. and Prosp. *before* Hilarius Tb

²⁸ item *CaMgTc; om. Pf

²⁹ epistola *MgPfPhTc; opuscula CaTb

³⁰ ss Tb

³¹ ad *CaMgPfTb; om. Tc

³² rec- *MgPfTb; acc- Tc; suscepit Ca

³³ atque *CaMgPfTb; et Tc

³⁴ deviarunt *CaPfTb; deviaverunt MgTc

³⁵ fidei *CaMgPfTb; fidei Tc

³⁶ per *Pf²Tc; om. CaMgPfTb

³⁷ gratiam *CaPfTbTc; gratia Mg

³⁸ decernimus *CaMgTb; decrevimus PfTc

³⁹ que multiplicibus *CaMgTb; que multipliciter Pf; qui multiplicibus Tc

⁴⁰ ista CaMgTc; ita PfPh; enim ita Tb

esse catholica⁴¹ dubitet et maiora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus sed Dei gratia et adiutorio⁴², universa tolerasse, sed ideo⁴³ secundum antiquam auctoritatem vel consuetudinem⁴⁴ singulari cautela in sancta⁴⁵ Romana ecclesia non leguntur, quia et eorum qui scripsere⁴⁶ nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus aut dictis superflua aut minus apta quam rei ordo fuerit scripta esse putantur. Sicut⁴⁷ cuiusdam Cirici et Iulitte, sicut Georgii⁴⁸ aliorumque huiusmodi passiones que ab hereticis perhibentur conscripte⁴⁹, propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi⁵⁰ oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum predicta ecclesia omnes martires et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneremur⁵¹. Item, vitas patrum Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium heremitarum quas tamen⁵² vir beatissimus scripsit Hieronimus⁵³, cum omni honore suscipimus⁵⁴. Item, actus beati Silvestri apostolice sedis⁵⁵ presulis, licet eius qui scripsit nomen ignoremus⁵⁶, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, et pro antiquo usu multe hec imitantur ecclesie. Item, scriptura de inventione crucis dominice⁵⁷, et alia scriptura de inventione capitis beati⁵⁸ Iohannis Baptiste, novelle quidem revelationes sunt, et nonnulli eas catholici legunt. Sed cum hec ad catholicorum manus advenerint⁵⁹, beati Pauli apostoli⁶⁰ precedat sententia, Omnia probate, quod bonum est tenete. Item, Rufinus vir religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros⁶¹, nonnullas autem⁶² scripturas

⁴¹ ista esse cath.] catholicorum Sb

⁴² -orio *CaMgPfTb; -oria Tc

⁴³ ideo *CaMgTb; iam Pf; ideo iam Tc

⁴⁴ ant. auct. vel cons. (in *add.* Tb) *CaPfTb; ant. cons. vel auct. Tc; auct. ant. vel cons. Mg

⁴⁵ sancta *CaMgPfTb; sacra Tc

⁴⁶ scrips- *PhTbTc; prescrips- AdBdCaCeMgPcPfPk; prescripserunt BePwVm; ea scripserunt DaSb; inscripsere Pa; scripserunt Pr

⁴⁷ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴⁸ *corr. fr.* Gregorii Pc

⁴⁹ consc- *CaMgPfTc; sc- Tb

⁵⁰ subsannandi *CaMgPfTb; subsanni Tc

⁵¹ -emur CaPfTb; -amur MgTc

⁵² tamen *MgPfTbTc; tantum Ca

⁵³ scr. Ier. *PfPhTbTc; Ier. scr. CaMg

⁵⁴ -ipimus CaMgPfTc; -epimus Tb

⁵⁵ ap. sedis *CaMgTbTc; sedis ap. Pf

⁵⁶ licet eius qui scr. nom. ign. (ignoramus MgPh) CaMgPfPh; licet nom. ign. eius qui scr. Tb; licet eius qui scr. ign. nom. Tc

⁵⁷ crucis dom. CaMgPfTc; sancte crucis PhTb

⁵⁸ beati *CePhPkTbTcVm; *om.* BdCe²CaMgPaPcPfPwSb

⁵⁹ adven- *MgPaPfPkSb; perven- CaPhTb; ven- Tc

⁶⁰ apostoli *CaMgTb; *om.* PfTc

⁶¹ op. ed. lib. Ca²MgPfTb; ed. op. lib. Ca; op. lib. ed. Tc

⁶² autem *CaPfTbTc; aliter Mg

interpretatus est. Sed quoniam beatissimus Ieronimus in aliquibus eum de arbitrii libertate⁶³ notavit, illa sentimus que predictum beatum⁶⁴ Ieronimum sentire cognoscimus. Et non solum de Rufino sed etiam de universis quos vir⁶⁵ sepius memoratus⁶⁶ zelo Dei et fidei religione reprehendit. Item, Origenis nonnulla opuscula que vir beatissimus⁶⁷ Ieronimus non repudiat, legenda suscipimus⁶⁸. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda⁶⁹. Item, chronica⁷⁰ Eusebii Cesariensis atque eiusdem historie ecclesiastice libros, quamvis in⁷¹ primo narrationis sue libro tepuerit, et post in laudibus atque excusatione Origenis schismatici unum conscripserit⁷² librum, propter rerum tamen⁷³ singularem notitiam⁷⁴ que ad instructionem pertinet, usquequaque non dicimus renuendos⁷⁵. Item, Orosium⁷⁶ virum⁷⁷ eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessaria adversus paganorum calumpnias⁷⁸ ordinavit, mira⁷⁹que brevitate contexuit. Item, venerabilis viri Sedulii paschale opus quod heroicis descripsit versibus, insigni laude proferimus. Item, Iuvenci⁸⁰ nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur. Ceterum⁸¹ que ab hereticis⁸² conscripta⁸³ vel predicta⁸⁴ sunt, nullatenus recipit⁸⁵ catholica et apostolica Romana ecclesia. E quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda⁸⁶.

ID 4.64] +D 15 c 3a, pt as Palea

⁶³ libertate *MgPfTbTc; voluntate Ca
⁶⁴ pred. beat. PfTb; beat. Tc; beat. pred. CaMg
⁶⁵ vir *MgPfTbTc; ubi Ca
⁶⁶ sepius memoratus CaMgPfPhTc; beatissimus Tb
⁶⁷ beat. *CaMgPfTb; religiosissimus Tc
⁶⁸ suscipimus *CaMgPfTb; suscepimus Tc
⁶⁹ renuenda *CaMgPfTb; removenda Tc
⁷⁰ Cronia Tc
⁷¹ in *CaMgPfTb; om. Tc
⁷² conscripserit *CaMgPf; scripserit Ph?Tb; conscripsit Tc
⁷³ tamen *CaMgTbTc; tantum Pf
⁷⁴ sing. not. *CaMgPfTc; not. sing. Tb
⁷⁵ renuendos *CaMgPfTb; esse removendos Tc
⁷⁶ -osium *CaPfTbTc; -osum Mg
⁷⁷ religiosissimum et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
⁷⁸ calumpnias *CaMgPfPhTc; insidias Tb
⁷⁹ mira⁷⁹que *CaMgPfTb; mirataque Tc
⁸⁰ Iuvenci *CaMgPfTc; Vincentii PhTb
⁸¹ -erum *CaMgPfTb; -era Tc
⁸² sive cismaticis *add.* Lk, vel scismaticis *add.* MgPcTc, *om.*
*AdBdBeCaCeDaHaLdPaPfPhPkPqPwSbTbTfVm
⁸³ conscripta *CaMgPfTb; scripta Tc
⁸⁴ predicta CaMgPfTb; predicata Tc
⁸⁵ recipit *CaMgPfTc; recipiat ecclesia Tb
⁸⁶ in tertio folio Ariminensem synod. et cetera *add.* ss Eg

92

¹*Cassiodorus in prologo tripertite historie*²

Historia ecclesiastica³ que a cunctis⁴ Christianis valde necessaria comprobatur a tribus Grecis auctoribus mirabiliter constat esse conscripta⁵, uno scilicet Theodorico⁶ venerabili episcopo⁷, et duobus disertissimis viris Sozomeno et Socrate, quos nos per Epiphanium scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractatu, Domino iuvante, perducere⁸, et de tribus auctoribus unam facere dictionem⁹. Item, legat intrepidus qui Domino iuvante ad opuscula pervenerit¹⁰, multum utilitatis et notitie lucraturus¹¹ si que posita sunt per hos duodecim libros memorie sue sollicita mente condiderit¹².

ID 4. 143]

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa; Quod ecclesiastica hystoria a tribus Grecis auctoribus sit conscripta, et a quodam scolastico in Latinum translata *in mg.* Sb

² Cassiodorus *after* historie Pt; lxli *add.* Vo

³ Historia ecclesiastica AdMgPfTbVmVo; Historiam ecclesiasticam CaDaOaTc

⁴ cunctis *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵ conscripta AdBeGcMgPfRbTbVo; conscriptam CaDa; composita Oa; scripta PrVm; scriptam TcVp

⁶ -ico CaMgPfTb; -ito Tc

⁷ ven. ep. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ perd- *CaMgPfTb; prod- Tc

⁹ dictionem AdBeCaCeDaHaLdMg²PrTb; distinctionem PfTc; dilectionem Mg

¹⁰ perv- CaMgPfPh; pervenit Tb; ven- Tc

¹¹ lucraturus *AdCaMgPfPhVm; lucratus Tb; lucrabitur Tc

¹² condiderit CaPfTbTcVm; crediderit Mg

93

¹*Augustinus ad Prosperum*² et³ *Hilarium de vita sanctorum*

Non debuit repudiari⁴ sententia libri Sapientie, qui meruit in ecclesia Christi de gradu lectorum⁵ ecclesie Christi tam longa annositate⁶ recitari, et ab omnibus Christianis, ab⁷ episcopis usque ad extremos laicos fideles, penitentes, catechumenos cum veneratione divine auctoritatis audiri. Item. Qui sententiis tractatorum instrui voluit, oportet ut istum librum Sapientie, ubi legitur, Raptus est ne malitia mutaret⁸ intellectum illius, omnibus tractatoribus anteponan⁹, quoniam sic eum anteposuerunt

¹ Quod Liber Sapientie in auctoritate habeatur *in mg.* Sb; lxli *add.* Vo

² Probum Pt

³ ex Vp

⁴ deb. rep.] rep. deb. Ad

⁵ lect- *CaMgPfTb; elect- Tc

⁶ recitari *add.* Pc, recitate *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁷ ab *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ mutaret *CaMgPfPhTc; mutet Tb

⁹ tractatoribus anteponan (-nat Ca) *CaMgPfTb; tractatibus anteposuerunt Tc

etiam temporibus proximis apostolorum egregii tractatores, qui eum testem adhibentes nihil se adhibere nisi divinum testimonium crediderunt. Item¹⁰. Liber Sapientie qui tanta numerositate annorum legi meruit in ecclesia Christi nullam pati debet iniuriam, quoniam resistit eis qui pro meritis hominum¹¹ falluntur.

ID 4. 228]

¹⁰ Item *CaMgPfPhTc; om. Tb

¹¹ hominum *MgPfTbTc; hominis Ca

94

¹Augustinus² de doctrina Christiana, libro II³

Quod⁴ Eusebius⁵ fecit de temporum historia propter divinorum librorum questiones, que usum eius flagitant, suscipimus.

ID 4. 82]

¹ Quod scriptum Eusebii de hystoria semper recipiatur *add.* Sb

² Aug. *AdCaMgTbTc; Item Pf

³ II] VII lxlii Vo

⁴ Que Rb

⁵ quam *add.* Ph

95

¹Isidorus, Etimologiarum² libro VI³, cap. vii⁴

Ieronimus atque Gennadius ecclesiasticos scriptores⁵ toto orbe querentes ordine prosecuti⁶ sunt, eorumque studia in uno voluminis indiculo⁷ comprehenderunt.

ID 4. 89]

¹ Quod multorum scriptorum volumina a Ieronimo atque Gennadio compendiose sint comprehensa *in mg.* Sb

² in *add.* Ad

³ om. Pt

⁴ vii *AdBeGcMgPfTc; vi Ca; ?? Tb; iii PrVm; libro VII lxliii Vo; cap. vii om. Vp

⁵ atque – script. *in mg.* Vo²

⁶ pros- *PfTb; pers- AdCaCeDaGcMgMqPhPrTcVm; consecuti Be

⁷ indiculo *AdCaMgTbTc; indicio Gc; opusculo Pf

96

¹*Beda super Actus apostolorum*²

Dionisius Ariopagita episcopus ordinatus³ Corinthiorum⁴ rexit ecclesiam gloriose, multaue ad utilitatem ecclesie pertinentia, que hactenus manent⁵ ingenii sui volumina⁶ reliquit, cognomen a loco cui preerat accipiens⁷ Ariopagus.

ID 4. 90]

¹ Quod Dionisius areopagita multa utilia volumina composuit *in mg.* Sb

² Ares, virtus, Arius, Mars, pagus villa, Ariopagus id est villa Martis, quia rexit scholas (lxliiii *add.* Vo) Td(*mg.*)Vo; Po has Ares – ibi r... scol' *in mg.*, partly *illeg. in gutter*

³ -atus *CaMgTbTc; -atur Pf

⁴ Corinth. AdCaMgPfPrTbTc; Athenensium *over erasure* Vm

⁵ et *add.* PfTb, *om.* *CaMgTc

⁶ volumina *CaMgPfPhTc; monumenta Tb

⁷ a loco cui pr. acc. *AdPfTbTc; acc. a loco cui pr. CaDaMg

97

¹*Gregorius in Dialogo, libro II*²

Benedictus scripsit monachorum regulam, discretione precipuam, sermone luculentam.

ID 4. 91]

¹ Quod beatus Benedictus regulam monachorum constituerit *in mg.* Sb

² Dial. libro ii] libro Dialogorum Oa; Dialogo ii DaVp. lxliv *add.* Vo

98

¹*Ex Libro pontificali*²

Gelasius³ fecit libros quinque adversus Nestorium et Eutichen⁴, fecit⁵ et tractatus in⁶ modum Ambrosii⁷. Item, libros duos adversus Arium⁸. Fecit autem et sacramentorum prefationes et orationes cauto sermone, et epistolas fidei de limato⁹ sermone multas.

ID 4.94]

¹ Quod Gelasius plures libros adversus hereticos et prefationes et epistolas fecerit *in mg.* Sb

² Ex - pont. *om.* Cc; *in text with Lib'* pontificali *in mg.* Lm. Greg' *add.* Vo

³ Gelasius

*BdBcCaCcCeDaDbGcLdLfLgLjLmMgMqOaOePaPc²PfPhPkPqPrPtPw²SbSITbTcVaVmVpBrant; vel Pelagius *add.* Bd²; Pelagius AdCbObOdOfPwTdTfVo; Ielasius Pc; 'P' *add. in mg.* Mg²

⁴ -cen *BeCbCcLdLjLmTbTc; -cem AdCaLfMgPf

⁵ fecit *CaCbCcLdLfLjLmMgPfPhTb; *om.* Tc

⁶ in *CaMgPfTc; ad Tb

⁷ *suppl in mg.* Lf²

⁸ Arium *CaMgPfTbTc; adversarium Cc

⁹ de limato AdCaCbCcDaGcLdLfLjLmMgPaPfPrSbTb; elimato RbSITc

99

¹*Gregorius episcopus*² *servus servorum Dei Secundino episcopo*³

Inter sacra missarum solempnia, ex his que diebus certis in ecclesia hac legi ex more solent⁴ sancti evangelii⁵ lectiones exposui quadraginta⁶, et quarundam quidem dictata expositio assistenti plebi est recitata per notarium: quarundam⁷ vero explanationem⁸ coram populo ipse locutus sum, atque, ut loquebar, excepta⁹ est. Item. Easdem omelias eo quo¹⁰ dicte¹¹ sunt ordine in duobus codicibus ponere curavi, et priores quidem viginti que dicte sunt, et posteriores totidem.¹²

ID 4. 97-8]

¹ Quod a Gregorio papa lectiones evangeliorum sint exposite et in duobus codicibus comprehense in *mg. Sb*

² Greg. ep. *AdDaGcMgMqPfPrTcVmVo; Ep. Greg. Ca; Gr. BePhSfTb

³ ep- CaCeSfPc²TbTcVmVo; coep- BeGcMgMqOaPcPfPrVp; Sec. ep. *om. Ad; in Pc episcopus s.s. Dei- coep. was subs. canc.*

⁴ *ss Gc²*

⁵ sol. sancti ev. *MqPfTbTc; sancti ev. sol. CaMg; sol. ev. sancti Vo

⁶ exp. quad. *CaMgPfTc; quad. Ph; quad. sollempner exp. Tb

⁷ quar- *CaPfTbTc; quor- Mg

⁸ -onem *CaMgPfTc; -ones Tb

⁹ excepta *CaMgPfTbTc; excerpta Tc²

¹⁰ quo *CaMgTb; quod PfTc

¹¹ dicte *CaMgTbTc; fide Pf

¹² que sub ocul' dicte singul' essent distincte corporibus *add. DaSb²*

[100]¹

Quod dicitis neque Sardicense concilium, neque decreta alia nos² habere sanctorum patrum³ vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est⁴, omnis ecclesia recipit; qua ratione conveniat⁵ ut hec sancta Constantinopoli ecclesia abiceret⁶, et, ut dictum est, non reciperet?

ID 4. 135, cf below c. 117b] +D 16 c 14

¹ in *Brant; om.*

AaAbAcAdBaBdBcCaCbCcCeDaDbEaEgFcGcHaKaLaLbLcLdLeLfLgLhLjLkLmLnMfMgMhMjMk
MmMnMoMqOaObOcOdOeOfOgPaPbPcPdPfPgPhPjPkPmPnPpPqPrPsPtPuPwPxPyQaQbQcRaR
bRfSbSdSeSgSgSkSlTcTdTeTfTgVaVbVcVdVeVgVhVjVkVmVnVoVpVqVtWaWbWcWdWeZa

² decreta alia nos *Brant*; decretalia vos *ID*

³ sanctorum patrum *Brant*; pontificum sacrorum *ID*

⁴ et *add. ID*

⁵ -iat *Brant*; -erit *ID*

⁶ ab- *Brant, ID*; ob- *Migne*

101

¹*Agatho papa omnibus episcopis*²

Sic omnes apostolice sedis sanctiones accipiende sunt tanquam ipsius divini³
Petri⁴ voce firmate.

ID 4.238] D 19 c 2

¹ Quod omnes apostolice confirmationes in summa auctoritate habeantur *in mg.* Sb

² Gesta v. synodi die iii *add.* PrVm (*cf c 102*)

³ ipsius divini *BeCaGcMgPfTbVo; ipse divine Oa; divina Rb; ipsius divina Tc; ipsius Domini Tf;

⁴ Petri *Tc; P. AdGcHaLdMgPcPfPhSfVmVp; precepta Ca; precepti BeLd²Tb; potestate Mq; pape CePaPk; patris Pt; *om.* OaTf

102

¹*Gesta quinte*² *synodi, die iii*³

Sequimur⁴ per omnia⁵ sanctos patres et doctores Ecclesie, Athanasium,
Hilarium, Basilium, Gregorium theologum⁶ et⁷ Gregorium Nisenum⁸, Ambrosium,
Augustinum, Theophilum, Iohannem Constantinopolitanum, Cirillum, Leonem,
Proculum, et suscipimus omnia que de recta fide et condemnatione hereticorum
exposuerunt. Suscipimus autem et alios sanctos et⁹ orthodoxos patres qui in sancta
Dei ecclesia rectam fidem irreprehensibiliter usque in finem sue vite¹⁰ predicaverunt.

ID 4. 99]

¹ Quod dicta tantorum patrum sint recipienda *in mg.* Sb

² vere PtVp

³ iii *BeCaOaPfTbTcVo; iii MgPt; *no inscr.* PrVm (*cf c 101*). Gesta – iii] Die iii gesta V synodi Gc

⁴ Seq. AdMgPfPtRbTbTcVm; [Sequimur Ca; Loquimur Oa

⁵ per omn. *after* patres, *but marked for moving* Tb

⁶ theologum AdCaPfTc; theologum Mg; t<h>eologum Tb

⁷ et *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁸ Nisenum CaMgTbTc; Nazanzenum Pf

⁹ et MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁰ sue vite CaMgPfPh; vite sue BeGcOaPrRbTbTcVo

103

¹*Ex Libro diurno*². *Professio*³ *Romani pontificis*⁴

Sancta octo universalia concilia, id est⁵ Nicenum⁶, Constantinopolitanum⁷,
Ephesinum primum⁸, Chalcedonense quintum et sextum; item Constantinopolitanum⁹

¹ Que concilia sunt autentica *add.* *in mg.* Ca

² diurno *BeCaOaPrTbVm; divino GcMgPfPtTcVo; Ex – diurno *om.* Ad

³ Professio *CeGcPcPhTbTcVm; Professione BeDaLeMgOaPfSbVp; Professionum Ca; De confessione Pt

et¹⁰ septimum, Item¹¹ Nicenum octavum quoque constanter¹² usque ad unum apicem immutilata servare¹³, et pari honore et veneratione digna¹⁴ habere, et que¹⁵ predicaverunt¹⁶ et statuerunt omnibus modis sequi et predicare, quecumque condempnaverunt ore et¹⁷ corde condempnare profiteor.

ID 4. 132/ D 16 c 8

⁴ Romani pontificis *CaGcMgPfPtTb; pont. R. Be; pontificis CeDaOa; Greg' pontificis LeMq; Romanorum pontificis Pc; Romani pontifices Sb; Romanorum pontificum Tc. Prof. Rom. pont. om. Ad
⁵ id est Tb; .i. CaPfTc; primum Mg
⁶ secundum add. Mg, om. CaPfTbTc
⁷ Constantinopolitanum MgPfTbTc; Constantinopolis Ca. tertium add. Mg, om. CaPfTc
⁸ primum CaPfTbTc; quartum Mg
⁹ -anum CaMgPf; -ana Tb; -op' Tc
¹⁰ et CaMgTb; ? Pf; Item Tc
¹¹ Item *MgTbVm; tunc AdPf; om. CaTc
¹² constanter AdMgPfTb; Constantinopol' Tc; Constantinum Ca
¹³ -are *CaMgPfTb; -ire Tc
¹⁴ est add. Tb, om. *CaMgPfTc
¹⁵ que *CaMgPfTb; quecumque Tc; quam Vo
¹⁶ predicaverunt BeCaLkMqPcPkPqPw²OaSbTcVo; preiudicaverunt AdBdCeDaGcMgPaPc²PfPhPrPwTbVm
¹⁷ et *CaMgPfTc; om. Tb

104

¹De quatuor conciliis principalibus². In proemio canonum³

Canones generalium conciliorum a temporibus Constantini imperatoris ceperunt. Inter cetera autem concilia, quatuor constat esse venerabiles sinodos, que totam principaliter fidem complectuntur quasi⁴ quatuor evangelia, ut⁵ totidem paradisi flumina. Harum prima⁶ Nicena sinodus CCCXVIII⁷ episcoporum Constantino augusto imperante peracta est, in qua Ariane perfidie condempnata est blasphemiam, quam de inequalitate sancte Trinitatis idem Arius Alexandrinus presbiter asserebat. Consubstantialem Deo Patri Deum Filium eadem sancta sinodus diffinivit. Hec sinodus acta est temporibus Silvestri pape Romani, Macharii Iherosolimitani episcopi, Alexandri Alexandrini⁸. De hac autem sinodo Leo papa in epistola ad Anatolium Constantinopolitanum episcopum sic ait, Nulla sibimet de multiplicatione

¹ Que concilia sint (sunt Da) autentica add in mg. BeCaCeDaLjLkPfPrSb, in mg. and text Ad, in text MqSfVo, Que concilia de quatuor – canonum as first rubr. in text, Que concilia sint autentica as second rubr. (in mg. Gc) GcVm

² conc. princ. CaGcMgPfPrTc; princ. conc. PhTb. Isidorus add. DaSb

³ De – canonum in mg. Ad³

⁴ quasi CaMgPfTb; om. Tc

⁵ ut CaMgPfTb; vel Tc

⁶ prima OaTc; i CaMgPf; una PhTb

⁷ CCCX et VIII GcOaPfTc; CCX et VIII CaMg; CCCXVIII Tb; CCC et XVIII Vm

congregationis sinodalia concilia blandiantur, neque CCC illis X et VIII⁹ episcopis quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat vel preferre, cum tanto divinitus privilegio Nicena sit sinodus¹⁰ consecrata ut sive per pauciores sive per plures ecclesiastica indicia¹¹ celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Beatus quoque Ambrosius hoc Nicenum concilium in libro de Trinitate his verbis in immensum¹² effert, De conciliis id potissimum sequitur¹³ quod CCCX et VIII¹⁴ sacerdotes tanquam Abrahe lecti¹⁵ iudicio consona fidei virtute victores velut tropheum, toto orbe subactis perfidis extulerunt, ut mihi videatur hoc esse divinum quod eodem numero in conciliis habeamus oraculum quod in historia pietatis exemplum¹⁶.

4 L 4. 1a] D 15 c 1 begins so, but is widely var.

⁸ episcopi *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁹ X et VIII CaMgPf; XVIII TcTb

¹⁰ sit sin. CaMgPfTc; sin. sit congregata vel PhTb

¹¹ indicia Pf; Tc *obscurely altered*; iudicia CaMgTb

¹² in immensum CaTbTc; immensum MgPf

¹³ -uitur CaPf; -uimur MgTc; sequar PhTb

¹⁴ X et VIII CaPf; XVIII MgTb; et XVIII Tc

¹⁵ lecti MgPfTbTc; electi Ca

¹⁶ est *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

105

¹Zepherinus² papa³ episcopis per Siciliam

Sexaginta apostoli sententias prefixerunt⁴ cum aliis quamplurimis episcopis et servandas censuerunt.

ID 4.107b] D 16 c 2

¹ Qua auctoritate capitula Niceni concilii recipiantur *in mg.* Sb

² Zepherinus *AdCaMgPfTb; Severinus Tc

³ omnibus *add.* GcTc, *om.* *CaMgPfTb

⁴ prefixerunt *GcOaPfRbSbTbTcVo; prescripserunt Ad(*obscurely altered*)CaDaMg; predixerunt Ce

106

Athanasius Alexandrinus Marco pape¹

Septuaginta² Niceni concilii capitula que de prefata sinodo iubente domino meo³ Alexandro decreto omnium episcoporum attuli quia⁴ sunt igne combusta

¹ *insc. in text*, BeCaDaOaPtQeSbSfWd, *with no break* AdBeDaGcLeMgMqPhQeRbSbSITbVoVpWc;

Athan. Alex. *and no break* HaPkPy

² *om.* Pk

³ meo *CaMgPfTb; nostro Tc

optamus ut a sancte⁵ sedis ecclesie vestre auctoritate percipere per presentes legatos mereamur. Item. Presentibus nobis octoginta in memorata sinodo capitula tractata sunt, scilicet quadraginta a Grecis Greca edita lingua⁶, et quadraginta a Latinis similiter Latina edita lingua⁷; sed visum est CCCX et⁸ VIII episcopis in predicto⁹ Sancto Spiritu repletis concilio congregatis¹⁰ et maxime iam dicto Alexandro et apostolice sedis apocrisariis, ut decem capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, et ad formam septuaginta discipulorum vel totius orbis terre linguarum septuaginta tanti¹¹ et tam excellentis concilii fierent capitula, que omnem Christianorum informarent orbem.

ID 4. 108]

⁴ quia *CaMgPfTb; que Tc

⁵ sancte CaMgPfTb; sacre Tc

⁶ Greca ed. ling. *AdPfTbTc; ed. Greca ling. Mg; ed. ling. Greca Ca

⁷ et xl a Lat. similiter Latina ed. ling. BeGcSb²TbVmVp; et xl Latinis similiter edita lingua Latina CaDa; et xl a Latinis sim. Latina lingua edita Da²; et a Latinis totidem Mg; om. AdPfSbVo; et xl a Latinis Latina edita lingua Tc

⁸ et CaMgPf; om. TbTc

⁹ concilio add. Tc, om. CaMgPfTb

¹⁰ concilio congregatis *CaMgPfTb; om. Tc

¹¹ tanti *MgPfTbTc; tanta Ca

107

¹Stephanus Liuthobio² Magontino episcopo, cap. xx

Viginti in ecclesia tantum³ sancta Romana habentur⁴, sed quo neglectu⁵ reliqua defecerint⁶ ambiguum est. Arbitrantur enim⁷ plurimi ea Antiocheno inserta concilio.

ID 4. 232b] D 16 c 13

¹ Quod tantum xx capitula eiusdem concilii in Romana ecclesia habeantur in mg. Sb

² Liuthobio BdBeDaMqPc²PfPhSeVo; Luitumbio Ad; Leutherio CaGcPcTcVm; Liutobio (corr. fr. - oioMg) HaMg; Leutorio Ha²; papa Leutobio Pt; Lithobio Sb; Liutheberto Tb; Liuterio Vp

³ in eccl. tantum CaMgPfTc; tantum in eccl. PhSlTb

⁴ capitula add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁵ neglectu *CaMgPfTb; defectu Tc

⁶ -erint *CaMgPfPr; -erunt TbTc

⁷ enim *CeGcMqPaPc²PhPkPrRbTbTcVm; om. AdBdBeCaDaLkMgPcPfPqPhSbVo

108

¹Secunda² sinodus CL patrum sub³ Theodosio seniore Constantinopoli⁴ congregata est, que Macedonium Spiritum sanctum Deum⁵ esse negantem condemnans⁶ consubstantialem Patri et Filio⁷ Spiritum sanctum demonstravit⁸, dans⁹ simboli formam quam tota Grecorum et Latinorum confessio¹⁰ in ecclesiis predicat. Hec sinodus acta est temporibus Damasi pape Romani, Cirilli Ierosolimitani episcopi¹¹, Nectarii¹² Constantinopolitani.

4 L 4. 1b] D 15 c 1 med. to predicat

¹ Stephanus *add.* Be, Ysid' in proemio canonum *add.* DaSb(*mg.*), Idem *add.* PcTc, De secunda synodo *add.* in text Sb, *om.* AdCaGcMgPfPtTbVm(*no break*)VoVp

² Sancta MqRb

³ *om.* Ph

⁴ -oli Tc; -ol' AdCaPf; -olit' Mg; -olim Tb

⁵ verum *add.* ss DaSb

⁶ neg. con. CaMgPfPhTc; con. neg. Tb

⁷ et Filio CaMgPfTc; Filio Ph; Filium et Tb

⁸ esse *add.* Tc, esse Deum *add.* Mg, *om.* CaPfTb

⁹ latius *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹⁰ *corr. fr.* concessio Ca²

¹¹ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹² Nectarii CaMqPfPrTbTc; Nestarii Gc; Nestorii MgRb

109

¹Tertia sinodus Ephesina² prima CC episcoporum sub iuniore Theodosio augusto edita est, que Nestorium duas personas in Christo asserentem iusto anathemate condemnavit, ostendens manere in duabus naturis unam Domini nostri Iesu Christi personam. Hec sinodus acta est temporibus Celestini pape Romani, Iuvenalis Constantinopolitani episcopi³, Cirilli Alexandrini.

4 L 4. 1c] D 15 c 1 med. to personam

¹ Item idem *add.* Pc (*pc*), De tertia synodo *add.* in text, Similiter de tertia synodo *n mg.* Sb, Idem *add.* Tc, *om.* AdBeCaGcMgPfPtTbVmVoVp

² -sina CaMgPfTb; -siana Tc

³ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

110

¹Quarta sinodus Chalcedonensis DC² et XXX sacerdotum sub Martino³ principe habita est. In qua Eutichen Constantinopolitanum abbatem⁴ Verbi Dei et

¹ Item idem *add.* Pc, De quarta synodo *add.* in text, Eodem modo de quarta *in mg.* Sb, Idem *add.* Tc, *om.* AdBeCaGcMgPfPtTbVmVo

² DC] CC Vp

³ Martino MgPfTbTc; Martiniano Ca

carnis unam naturam pronuntiantem et eius defensorem Dioscorum quondam Alexandrinum episcopum, et ipsum rursum. Nestorium cum reliquis hereticis, una patrum sententia predampnavit, predicans eadem sinodus Christum Deum sic natum de Virgine ut in eo substantie et⁵ divine et humane confiteamur naturam. Hec sinodus acta est temporibus Leonis pape Romani, Iuvenalis Ierosolimitani episcopi⁶, Anatholii Constantinopolitani⁷. He sunt quatuor⁸ sinodi principales fidei naturam⁹ plenissime continentes, sed et si que sunt concilia que sancti patres Spiritu Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor auctoritatem omni manent¹⁰ stabilita vigore.

4 L 4. 1d] D 15 c 1 med. to confiteamur naturam

⁴ abbatem CaMgPfTb; *erased in Tc*

⁵ et PfTb; *om. CaMgTc*

⁶ et *add. Tc, om. CaMgPfTb*

⁷ episcopi *add. Ca, om. MgPfTbTc*

⁸ sunt quatuor CaMgPfTc; quatuor sunt PhTb

⁹ naturam CaMgPfTb; doctrinam Tc

¹⁰ -ent CaMgPfTb; -eant Tc

111

Beda de temporibus, cap. dcxxxviii¹

Quinta Constantinopolim² temporibus Iulii pape sub Iustiniano principe contra Theodorum et omnes hereticos.

ID 4.125 pt.] D 16 c 9 end

¹ dcxxxviii AdBdBeCaDaMgPcPhPrSbVm; dcxxxiii GcSeWc; de xxxviii MqSl; dc Pf; dcxxxvii Pt; dcxxxviii Tc; dcxxxv Tb; de.c.xxxviii Vo

² -olim CaMgPf; -oli BeTbTcVm; -olitanam Gc (*corr. fr. -olitanim?*)

112

Beda de temporibus¹

Sinodus Aquileie facta ob imperitiam fidei quintum universale concilium suscipere diffidit², donec salutaribus beati pape Sergii monitis instructa, et ipsa huic cum ceteris Christi ecclesiis annuere consentit.³

ID 4.119]

¹ Beda de temporibus DaMqPhSeSfTb; Beda de temporibus cap. dcxxxviii *repeated from c 111* Ad; Beda in eodem Be; Item de eodem Ca; Idem in eodem GcPcPrTcVmWc; Idem Pf; Item Sl; *om. MgPt*

² -idit *CaMgPfTc; -init Tb

³ -entit *GcPfPhQeTbVm; -ensit BeCaMgSlTcVo

113

Beda de temporibus, cap. dcxxxviii¹

Sexta sinodus universalis Constantinopoli² celebrata est et Greco sermone conscripta temporibus pape Agathonis, exequente ac³ residente piissimo⁴ principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis apostolice sedis et episcopis CL residentibus.

ID 4.125a] D 16 c 9a

¹ Beda de temporibus cap. dcxxxviii (de xxxviii Mq, de.c.xxx.viii Vo) BeCaMgMqQeSbSeSITbVo; Beda de temp. Ad; Idem in eodem cap. dcxxxviii (viii om. Tc) GcPcPrTcVmWc; De temp. prefato cap. Pf; Beda libro Pt

² -oli *BePfTbTc; -olim CaMg

³ ac *CaMgPfTb; et Tc

⁴ et clementissimo add. PhTb, om. *AdCaHaLdMgPfPrTc

114¹*Ex Libro pontificali²*

Leo³ iunior⁴ suscepit sanctam sextam sinodum⁵ que per Dei providentiam nuper⁶ regia urbe celebrata est Greco eloquio scripta, exequente ac residente piissimo ac⁷ clementissimo magno⁸ principe Constantino.

ID 4.124b]

¹ after c 116 GcPrVmWd

² pontificali *AdCaMgPfTbVo; pontificum GcPrTc; Pc obsc. corr.

³ Nec Oa

⁴ minor CeSl

⁵ sext. sin. *CaMgPfTc; sin. sext. PhTb

⁶ in add. Tc, om. CaMgPfTb

⁷ ac *TbTc; et CaMgPf

⁸ magno *CaMgPfTc; om. PhTb

115

In prologo historie Anastasii bibliotecarii Romane¹ ecclesie

Sufficere arbitror ad preconium Theophanii chronographi², quod a sede approbatus sit apostolica³, quando scilicet vicarii eius una cum CCCL patribus in Nicena urbe secundo convenientes universalem sinodum celebrarunt. Siquidem et⁴ laus eius in eodem septimo sancto concilio reperitur.

¹ om. BeCe

² -graphi *MgPfTbTc; -fragi Ca

³ approb. sit apost. *BeOaPrTcVm; approbatus apost. AdCaGcMgRbSbVoVp; prob. sit apost. Ce; approbatur apost. Pf; approb. apost. sit PhSfTb

⁴ et *CaMgOaTbTc; om. Pf

ID 4.129]

116

Adriani pape¹ ad Carolum, cap. xxv²

Ipsam septimam sinodum suscepimus, nam si eam minime recepissemus, ad suum pristinum vomitum erroris fuissent reversi Greci, qui pro tot³ millibus animarum Christianorum interitu habemus reddere rationem.

ID 4.128]

¹ Adriani pape AdCaCeMgOaSf; Adrianus papa BeDaGcPfPrSbTcVmVo; Arriani pape PhTb

² xxv AdMgPfTbTc; xv Ca

³ pro tot *MgPfTbTc; propter Ca

117

¹Sexta sinodus, cap. ii²

Confirmamus sanctorum patrum canones et sinodos, id est Nicenam, Antiochenam, Neocesariensem³, Grangrensem, Antiochenam, Laodicensem, Constantinopolim⁴, Ephesinam, Chalcedonensem, Sardicensem⁵ et Carthaginensem, et opuscula Theodosii Alexandrini⁶ episcopi, et Dionisii Alexandrini episcopi et⁷ martiris⁸, et Gregorii thaumasturgi Neocesariensis episcopi⁹, Athanasii Alexandrini episcopi¹⁰, Basilii Cesarie Cappadocie episcopi, Gregorii Niseni¹¹ episcopi, Gregorii theologi¹², Amphilocii Biconiensis¹³ episcopi, Timothei Alexandrini episcopi, Cirilli Alexandrini episcopi, Germani Constantinopolitani episcopi, Cipriani Carthaginensis episcopi et sinodum suam. *Nicholas¹⁴ Photio*. Quod dicitis neque Sardicense

¹ Que sinodi et quorum dicta habeantur in auctoritate *in mg*. Sb

² ii MgOaPfTbTc; i Ad; iii Gc; Sexta – ii *om*. Vo

³ Neoces- *CaPfTbTc; Necces- Mg

⁴ pol' MgPfTbTc; -polim Ca

⁵ -icensem *MgPfTc; -iensem Ca; -ionensem Ph; -iocensem Tb

⁶ Alex. *MgPfTbTc; *om*. Ca

⁷ Dion. Al. ep. et CaPfTc; *om*. Mg

⁸ et mart. *add. ss* Sb²

⁹ *corr. fr.* ep. Neoc. Ca²

¹⁰ et Dionisii Alex. - Alex. episcopi *om*. PhTb, in CaGc(Mg)PfTc; martiris et Gregorii thaum. – episcopi *in mg*. Mq²

¹¹ Niseni *CaMgPfTb; Miseni Tc

¹² -ogi *CaGcPf; -ogii MgTb; -ogi episcopi Tc

¹³ Biconiensis CaMgPfVo; Bicomensis Gc; Bichonensis Oa; Biconensis Tb; Hiconiensis Tc

¹⁴ Nich. *AdBdCaCeGcMgPaPcPhPkPqPwOaQeSbTbTcWc; Nichil LkMqPfVm.

AdBdCaCeLeLkMgMqOaPaPfPhPkPqPrPwQeSfTbVmWc *with no break*; Nici *with no break* Wd. RbSIVoVp *have neither break nor insc.*

concilium neque decretalia vos¹⁵ habere pontificum¹⁶ sanctorum vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur¹⁷, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est et omnis ecclesia recipit, qua ratione convenerit ut hec sancta Constantinopolitana ecclesia abiceret¹⁸ et¹⁹, ut dictum est, non retineret?

ID 4.134] D 16 c 7b to et sinodum suam; ID 4. 135] +D 16 c 14 from Nicholas; cf above, 2.100

¹⁵ vos *CaMgTc; nos GcOaPfPhPrQeSITbVo

¹⁶ nostrorum *add.* Tb, *om.* *CaMgPfPhTc

¹⁷ fac. cred. trib. *CaMgPfTb; cred. trib. fac. Tc

¹⁸ abiceret *CaMgPfTb; reciperet Tc

¹⁹ *add.* Tc²

118

Quod in ecclesiasticis iudiciis auctoritas canonum¹ et decreta Romanorum pontificum preferenda sint² dictis Augustini, Ieronimi³ et aliorum⁴. Leo IV episcopis Britannie⁵

De libellis et commentariis aliorum non convenit aliquos iudicare et sanctorum conciliorum canones relinquere vel decretalium regulas, id est que habentur apud nos simul cum canone, in illis⁶ et quibus in⁷ omnibus ecclesiasticis utimur iudiciis, id est, apostolorum, Nicenorum, Anciranorum, Neocesariensium, Grangrensiarum, Antiocensium, Laodicensium, Calcedonensium, Sardicensium⁸, Carthaginensium, Affricensium, et cum illis regule presulum Romanorum Silvestri, Sirici, Innocentii, Zosimi, Celestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Simachi, Simplicii, Ormisde et Gregorii iunioris. Isti omnino sunt et⁹ per quos iudicant episcopi, et per quos episcopi simul et clerici iudicantur. Nam si tale emergerit vel contingerit inusitatum negotium quod minime possit¹⁰ per istos finire, tunc si¹¹ illorum quorum meministis dicta¹² Ieronimi, Augustini, Ysidori, vel ceterorum similiter sanctorum doctorum¹³ similium¹⁴ reperta

¹ auct. can. AdBeCaCcMgPfTbTc; can. auct. FcOe

² sint BeCaTc; sunt AdCeDaFcMgOePfTb

³ Aug. Ier. CaCcFcMgOePfTb; Ier. Aug. Tc

⁴ *Rubric in text here CaMgPfPh, as distinct cap. 117A CcFcOeTb, in mg. AdBeCeDaGcObTc, as end of c 117 MqOdSbSIVoWc, om. PcPkPrPtRbSfVmVp. Quod sanctorum canonum dicta et Romanorum pontificum decreta in ecclesiasticis negociis sint preferenda add. in mg. Sb*

⁵ Leo – Brit. *om.* Ad; Leo papa episcopis Britannie lxii Pt

⁶ can. in illis *CaPfTbTc; illis in can. Mg

⁷ in *MgTc; *om.* CaPfTb

⁸ Calc. Sard. CaMgPhTb; Sard. Calc. PfTc

⁹ et*CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁰ minime possit *CaMgPfTb; non queat Tc

¹¹ si *BdCePaPc²PhPkTbVm; *om.* CaMgPcPfPwTc

¹² quor. mem. dicta *BdCaCeMgPaPfPhPkPwTcVm; dicta quor. mem. Tb

¹³ sim. sanct. doct. CaMgPf; sanct. sim. doct. PcTc; sin. doct. suorum Ph; sim. doct. sanct. Tb

fuerint, magnanimiter sunt retinenda ac promulganda, vel ad apostolicam sedem referatur de talibus. Quam ob causam luculentius et magna voce pronuntiare non timeo quia qui illa que diximus sanctorum patrum statuta¹⁵, que apud nos canones pretitulantur, sive sit episcopus, sive¹⁶ clericus, vel¹⁷ laicus indifferenter¹⁸ receperit¹⁹, ipse convincitur nec catholicam et apostolicam fidem nec sancta vera Christi quatuor evangelia utiliter et efficaciter ad effectum suum retinere vel credere.

ID 4.72] D 20 c 1

¹⁴ si add. CaMgPcPwTc, om. *BdCePaPc²PfPhPkTbVm

¹⁵ statuta *CaMgPfTb; instituta Tc

¹⁶ sive *MgTbTc; sive sit Ca; vel Pf

¹⁷ vel MgPfTb; sive sit Ca; sive Tc

¹⁸ non add. Tc, om. CaMgPfTb

¹⁹ et add. Mg, om. *CaPfTbTc

119

¹Augustinus ad Ieronimum, epistola viii²

Ego solis eis scripturarum libris qui iam canonici³ appellantur didici hunc timorem honoremque referre, ut nullum eorum auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam. Aut si aliquid in eis⁴ offendero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem quod dictum est, vel minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet⁵ sanctitate doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia⁶ mihi vel per illos auctores et canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat persuadere⁷ potuerunt.

ID 4.74] D 9 c 5

¹ Quis timor aut quis honor libris canonicis impendatur in mg. Sb

² lxiii add. Pt

³ -ici *MgPfTbTc; -icis Ca

⁴ al. in eis CaMgPfTb; in eis al. Tc

⁵ quantalibet *CaMgTbTc; quantumlibet Pf

⁶ sed quia *AdBeCaTcVp; scilicet quia GcPfTbVmVo; si qua Mg

⁷ non add. Rb

120

Augustinus in¹ prologo libri III² de Trinitate

Noli³ meis litteris quasi scripturis canonicis inservire, sed in illis et quod non credebas cum inveneris, incunctanter crede. In istis autem et quod certum⁴ non habebas nisi certum intellexeris, noli firme retinere⁵.

ID 4.71] D 9 c 3

¹ libro *add. and canc.* Ca

² III Vo

³ *corr. fr.* Soli Ca

⁴ et *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁵ retinere AdBeGcMgOaPcPfPrRbTbVmVo; tenere CaDaTcVp; credere Ce

121

¹Epistola prima Augustini² ad Ieronimum

Mihi³ videtur exitiosissime credi aliquid in sacris libris esse mendacium, id est eos homines per quos nobis illa scriptura ministrata est atque conscripta, aliquid in suis libris fuisse mentitos⁴. Alia questio est utrum scriptorem sacrarum scripturarum mentiri oportuerit, immo non alia sed nulla questio est.

ID 4.216a]

¹ Quod non debeat credi in sacris libris eorum auctores mentitos fuisse *in mg.* Sb

² (Ex *add.* Pt) Epistola prima (tercia Pc, prioris Vo) Aug. *(*but as inscr. to ID*

4.215)AdCaMgPcPrPtTbTcVmVo; Eiusdem epistola Pf; Epistola una. Augustinus ad Ier. Sf

³ Nichil CePkPyTf; Nichi *before corr.* Sb

⁴ fuisse ment. *CaMgOaTbTc; ment. fuisse Pf; ideo (*for id est*) – esse mentitos *in mg.* Vo²

122

[Que concilia sunt respuenda, et que scripta¹ apocrifa]². ³Ex Libro pontificum⁴

Sergii pape temporibus, Iustinianus⁵ imperator⁶ concilium⁷ in regia urbe fieri iussit. In quo et legati sedis apostolice convenerunt⁸, et decepti subscripserunt⁹.

¹ que scr.] scripta sunt Ad; que scripta sunt CeGc; que scripta sint Mq

² Que conc. sunt (sint Sf) - apocrifa PfSbSf; *in mg.* AdBeCeLh²Pc; *as end of c 121* Mq; *om.* Mg(*cf c 123*)OaPrPtTbTcVmVoVp; Que sunt respuenda et que scripta sunt apocripha *in mg.* CaDa; Quod quedam concilia propter capitula ritui ecclesiastico contraria sint negligenda *add. in mg.* Sb

³ Sergii pape *add.* Gc

⁴ -ali PtVp

⁵ *corr. fr.* Iustianus CaCeMg

⁶ Iust. imp. *CaMgTbTc; imp. Iust. Pf

⁷ concilium *BeCa²MgPfTb; *om.* CaTc; *superscr. after urbe* Tc²

⁸ coven- Pf

⁹ *corr. fr.* consc- Ca²

Compellebat¹⁰ autem et ipsum subscribere sed nullatenus acquievit, pro eo quod quedam capitula extra ritum ecclesiasticum fuerant in eis annexa.

ID 4.79a]

¹⁰ -ebat *BeMgPfTbVo; -ebant CaTc

123

¹*De notitia librorum apocriforum qui a sanctis patribus² dampnati sunt eterna dampnatione³*

⁴Ariminensem⁵ sinodum a Constantino cesare Constantini filio congregatam, mediante Tauro prefecto, extunc⁶ et in eternum confitemur esse dampnatam⁷. Item. Itinerarium nomine Petri apostoli quod appellatur sancti Clementis libri⁸ octo apocriphi⁹. Actus nomine Andree apostoli apocriphi¹⁰. Actus nomine Thome apostoli apocriphi. Actus nomine Petri apostoli apocriphi. Actus nomine Philippi apostoli¹¹ apocriphi. Evangelia¹² Thadei nomine¹³ apocripha. Evangelia nomine Barnabe apostoli¹⁴ apocripha. Evangelia¹⁵ Thome apostoli quibus Manichei utuntur apocripha.¹⁶ Evangelia nomine Bartholomei¹⁷ apostoli apocripha. Evangelia nomine Andree apostoli apocripha. Evangelia que falsavit Lucianus aprocrifa.¹⁸ Evangelia que falsavit Ycius, apocripha¹⁹. Liber de infantia Salvatoris apocriphus. Liber de

¹ Que concilia sint respuenda et que scripta sint apocripha *in mg.* Mg, De apocrifis *in mg.* Pf, Quod scripta multorum sint apocripha, id est incerta *in mg.* Sb

² patribus *AdDaMqPfTbTcVm; *om.* CaGcMg

³ eterna dampnatione *AdCaGcMgPcTbTcVmVo; eterna redemptione Pr; *om.* BeCeMqPf.Wc. De – dampn. *in mg.* Lh². De notitia apocriforum librorum Pt. *No rubric* Ph

⁴ Rb *text adds at beginning:* Ceterum que ab hereticis vel scismaticis scripta vel predicata sunt nullatenus recipit sancta et apostolica Romana ecclesia. [Je quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt credimus esse subdenda. In primis (*cf c 91 end above*)

⁵ Arim- *BeCaMgPfTbVm; Primi- Vq; Erim- Tc; Crim- Py

⁶ et nunc *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁷ conf. ess damp. *CaMgPfTc; damp. esse conf. Tb

⁸ libri *CaMgTbTc; librorum Pf

⁹ -cryphi *CaMgTbTc; -cryphum Pf

¹⁰ -iphi MgPfTc; apoc' Ca; -iphum Tb

¹¹ Phil. ap. *CaMgTc; ap. Phil. Pf; Phil. Tb

¹² Mathie ap. Evangelium nomine Petri apostoli ap. Evangelium nomine Iacobi minoris apocr' *add in mg* Sb², where Evang. Thadei is over erasure

¹³ *om.* Sb

¹⁴ nom. Barn. ap. CaPfTbTc; Barn. ap. nom. Mg

¹⁵ nomine *add.* CaMfMgMhMjMkMmPtRaTb, *om.* *PfTc

¹⁶ (apoc. quibus man. utuntur Mk) Evangelia nomine Petri apostoli apocripha *add.* Mg, *om.*

*BeCaGcMfMhMjMkMmMoPaPfPtRaTbTcVo. Evangelia nomine Barnabe – utuntur apocr. *om.* OaPk.

¹⁷ *corr. fr.* Petri Pc

¹⁸ Evangelia que falsavit Lucianus aprocrifa *in mg.* Pc

¹⁹ Evan. que fals. Yc. apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

nativitate Salvatoris et²⁰ de sancta Maria, vel de²¹ obstetrice Salvatoris apocriphus. Liber qui appellatur Pastoris²² apocriphus. Libri omnes quos fecit Leutius²³ discipulus diaboli apocriphi. Liber qui appellatur fundamentum apocriphus²⁴. Liber qui appellatur thesaurus, apocriphus. Liber qui est de filiabus Ade vel²⁵ Genesis apocriphus. Centimetrum de Christo Virgilianis²⁶ compaginatum versibus²⁷ apocriphum. Liber qui appellatur Actus Thecle et Pauli apocriphus. Liber qui appellatur Nepotis apocriphus. Liber proverbiorum ab hereticis conscriptus et sancti Sixti nomine signatus, apocriphus. Revelatio que appellatur Pauli apocripha. Revelatio que appellatur Thome apostoli²⁸ apocripha. Revelatio que appellatur Stephani apocripha. Liber qui appellatur Transitus sancte Marie apocriphus. Liber qui appellatur²⁹ penitentia Adam³⁰ apocriphus. Liber Diogie nomine³¹ gigantis, qui post diluvium cum dracone ab hereticis pugnasse perhibetur, apocriphus³². Liber qui appellatur Testamentum Iob apocriphus. Liber qui appellatur penitentia Origenis apocriphus. Liber qui appellatur penitentia³³ Cipriani apocriphus³⁴. Liber qui appellatur³⁵ Iamne et Mambre apocriphus. Liber qui appellatur Sors³⁶ apostolorum apocriphus³⁷. Liber Iusan³⁸ apocriphus. Liber canonum³⁹ apostolorum apocriphus⁴⁰. Liber⁴¹ Physiologus ab hereticis conscriptus et beati Ambrosii nomine presignatus⁴²

²⁰ et CaMgPf; apoc' . Liber Tb; ap' Tc

²¹ vel de CaMgPf; et de Tb; et Tc

²² Pastoris *CaMgPfTb; De pastore Tc

²³ Leutius *CaPfTc; Leuticius Mg; Lucius Tb

²⁴ Lib. qui app. fund. ap. *here* *CaMgPfTb; *before the Acts of Thecla and Paul in* PcTc

²⁵ Adel *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

²⁶ Virgilianis *CaMgTc; virginalibus Pf; virginal' Ph; virginal Tc

²⁷ comp. vers. *CaMgPfPhTb; vers. comp. Tc

²⁸ apostoli CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁹ appellatur *CaTbTc; vocatur Pf; appellantur Mg

³⁰ Adam *CaMgPfTc; Ade Tb

³¹ Diogie nomine CaMgPfPh; Diogie nomine Tb; Diogenoie Tc

³² apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

³³ cena Da

³⁴ Liber qui appellatur penitentiam Origenis – Cipriani apoc. *in mg.* Mq²

³⁵ penitentia *add.* PcSb²Tc, *om.* *CaMgPfTb

³⁶ Sortes Da

³⁷ Liber qui appellatur Sors apost. apoc. *after* Cipriani ap. DaGcPrVm

³⁸ Iusan PcTcPt; Iusa apostoli MgRa; qui appellatur Iusan PrVm

³⁹ Liber canonum MkMmMoPcRaVm *Brant*; Liber qui appellatur laus Da; Liber canones DbMgRa; Can. liber Tc

⁴⁰ Liber Iusan (Susannae *Migne*) - apost. apoc. *MgMoPc(mg.)PrRa(mg.)TcVm*Brant*; Liber Iusan apoc. *before* Historia Eusebii *below* Pt; *om.*

AdBdBeCaCeDaDbGcLdLgObOdOeOfPaPfPhPkPqPwSbSgSITbVaVo

⁴¹ qui appellatur *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁴² presign- *CaMgPfTb; sign- Tc

apocriphus⁴³. Historia Eusebii Pamphili apocripha. Opuscula Tertulliani⁴⁴ sive Africani apocripha. Opuscula Postumiani⁴⁵ et Galli apocripha. Opuscula Montani et Priscille et Maximille apocripha. Omnia opuscula⁴⁶ Fausti⁴⁷ Manichei apocripha. Opuscula alterius Clementis⁴⁸ Alexandrini apocripha. Opuscula Cassiani presbiteri Galliarum apocripha⁴⁹. Opuscula Victorini Pictavensis apocripha. Opuscula Fausti Reginensis Galliarum apocripha.⁵⁰ Opuscula Frumentii⁵¹ apocripha⁵². Epistola⁵³ Iesus ad Abagarum⁵⁴ apocripha.⁵⁵ Passio Cirici et Iulitte apocripha. Passio Georgii⁵⁶ apocripha. Scripta que appellantur⁵⁷ Salomonis contradictio⁵⁸ apocripha. Philacteria omnia que non ab angelo ut illi confingunt sed magis a demone conscripta sunt apocripha.

Hec et his⁵⁹ similia que Simon Magus, Nicolaus, Cherintus⁶⁰, Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus⁶¹, Photinus et Bonosus qui simili errore defecerunt, Montanus quoque cum suis obscenissimis sequacibus Apollinaris, Valentinus sive Manicheus, Faustus, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Novatus⁶², Sabbatius⁶³, Calixtus, Donatus, et Eustachius, Iubianus⁶⁴, Pelagius, Iulianus et Laciensis Celestinus⁶⁵, Maximianus, Priscillianus⁶⁶ ab Hispania,

⁴³ Liber Lusan *add.* Oe

⁴⁴ Tertulliani CaMgTbTc; Tertullinii Pf

⁴⁵ Postumiani * MgPfTbTc²; Postulamiani Ca

⁴⁶ Omnia op. *CaMgPfPhTc; Op. omnia Tb

⁴⁷ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁴⁸ alt. Clem. *CaMgPfPhTc; Clem. alt. Tb

⁴⁹ Opus. Frumentii ap. *here* PhTb

⁵⁰ Op. Victorini - Galliarum apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁵¹ Frum- *CaMgPfTb; Furm- Tc

⁵² op. Fr. ap. *after Cassian above* PhTb

⁵³ opuscula Ce

⁵⁴ Abagarum CaGcMgPr; Agabarum AdPfTc; Gabarum BePh; Adabagarum Ce; Adagabarum Pa; Abgarum TbVo; et Abagari ad Iesum *add.* DaVo

⁵⁵ Epistola Abagari ad Iesum apoc. *add.* MfMgMhMoPcRaTc; *om.*

*AdBdBcCaCeGcLdLgMjMkMmObOdOeOfPaPfPhPkPqPrPtPwSbSITbVmWc. *For DaVo see previous note.*

⁵⁶ martiris *add.* Tb, *om.* *CaMgPfPhTc

⁵⁷ Scripta que appellantur CaMgPfPhTc; Scriptura que appellatur Tb

⁵⁸ contradictio *CaMgPfTc; conductio PhTb

⁵⁹ his *CaPfTbTc; illis Mg

⁶⁰ Cherintus *CaMgPfTb; Corinthus Tc

⁶¹ -satenus MgPfTb; -satanus Ca; -saheus Tc

⁶² -atus *CaMgPfTb; -atius Tc

⁶³ Sabbatius MgPfPh; Sabacius Ca; Sabastius Tb; Sabatheius Tc

⁶⁴ Iubianus BdBeCaLkSbTbPw; Nibianus DaPhPkPrVm; Libianus Gc; Nibinianus Mg; Iulianus Pf; Nubianus SiVo; Iovinianus Tc

⁶⁵ et *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁶⁶ -lianus *PhPkTbTcVm; -lanus BdCaMgPfPw

Lampedius⁶⁷, Dioscorus, Euticius⁶⁸, Petrus⁶⁹ et alius Petrus, e quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam maculavit, Achatius Constantinopolitanus cum consortibus⁷⁰ suis, nec non et omnes hereses quas ipsi eorumque discipuli sive⁷¹ schismatici docuerunt vel conscripserunt, quorum nomina minime retinemus, non solum repudiata, verum etiam⁷² ab⁷³ omni⁷⁴ catholica et⁷⁵ Romana ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus auctorumque⁷⁶ sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in eternum confitemur esse dampnata⁷⁷.

ID 4.65] +D 15 c 3 med, Palea

⁶⁷ -edius *CaMgPfTc; -ideus Tb

⁶⁸ -icius *CaMgPfTc; -ius Tb

⁶⁹ Petrus *CaMgPfTc; om. PhTb

⁷⁰ consort- *CaMgTbTc; sort- Pf

⁷¹ sive *CaMgPfTb; atque Tc

⁷² verum etiam *PfTbTc; sed CaMg

⁷³ ab *CaMgPfTb; om. Tc

⁷⁴ etiam add. CaMg, om. *PfTbTc

⁷⁵ et MgPfTbTc; om. *Ca

⁷⁶ auct- auct- *CaMgPfPhTc; act- act- Tb

⁷⁷ dampnata *CaMgPfTb; dampnanda Tc

124

¹ Leo IX² contra epistolam Nicete³ abbatis de monasterio Studii⁴

Clementis librum⁵, id est Petri apostoli⁶ Itinerarium et canones apostolorum numerarunt⁷ sancti patres inter apocripha, exceptis capitulis quinquaginta que decreverunt regulis orthodoxie adiungenda.

ID 4.105] D 16 c 3

¹ Quod liber Clementis et canones apostolorum inter apocripha a sanctis patribus numerentur in mg. Sb

² IX *AdBeCaMgPfTbVm; II PcTcVo

³ Nicete *AdBeCaMg²PfTbVm; Nicene Mg; Niceni PcTc

⁴ de monasterio Studii AdCaGcMgPfPhVm; de monasterii studio Gc³Tc; om. Tb

⁵ Clem. lib. *AdCaMgPfTb; Clem. pape lib. Cc; Lib. Clem. PcTc

⁶ apostoli *CcDa²MgPfSbTbTc; om. CaDa

⁷ numerarunt *CaMgMqPcRbSbTb; nunciarunt (vel numeraverunt ss) Ad; numerant Be; numeraverunt GcMq²PfTcVo; numarunt Ph?; numerar' Pr; numeravere Vp

125

¹*Sexta sinodus*,² *cap. ii*³

Placuit huic sancte sinodo ut⁴ amodo confirmata et rata sint canonum apostolorum LXXXV capitula.

ID 4.106] D 16 c 4a

*Epistola Isidori in capite canonum*⁵

Isidorus mercator⁶ servus Christi, lectori⁷ conservo suo. Propter eorum auctoritatem⁸ ceteris conciliis⁹ preposuimus canones qui dicuntur apostolorum, licet a quibusdam apocriphi dicantur, quoniam populares eos¹⁰ recipiunt, et sancti patres eorum sententias sinodali auctoritate roboraverunt, et inter canonicas posuerunt constitutiones. Item. Primus ordo, ut predictum est, de celebrando concilio insertus habetur, et postmodum canonum apostolorum¹¹, ac primorum¹² apostolicorum¹³, id est a sancto¹⁴ Clemente usque ad sanctum Silvestrum, decretorum atque diversorum conciliorum breviarium interpolatum¹⁵ sequens ordinem suum.

ID 4.107] D 16 c 4b

¹ Continues without break from c 124 AdCadaLeMqPfPrSeVmVp(no insc.)Wd

² synodo add. Vo

³ Sexta – ii] Sexta ii, with Secunda sinodus in second hand, subs. canc., Pc

⁴ ut *EgMgPfTbTc; aut Ca

⁵ Ep. (om. Le) - can. om. Se; in text, but run on from c 125a AdGcLeMqSlVmVoWcWd; add. ss Pc

⁶ mercator AdBeCaCcEg(later canc.) MgSeTbVmVoWc; peccator Pf; vel peccator ss Se; om. Tc

⁷ proprium add superscr. Tc

⁸ auctoritatem *BeDaGcPhPrTbVmVp; infirmitatem AdBdCaCcCeHaMqPa²PfPkPqPwSbSITfVoWc; infirmitatem vel auctoritatem (vel auct. ss Ld) LdMg; firmitatem LkPaPcTc

⁹ conc- *CaMgPfTc; cons- Tb

¹⁰ populares eos CaMgPf(vel plures add. ss.)SbTb; eos populares, corr. fr. plures eos Pc; eos plures Tc

¹¹ apostolorum *Ad(over erasure and repeated in mg.)MgPfTbTc; om. Ca

¹² primo Gc

¹³ -olicorum *PfPrTcVm; -olorum CaGcMgPhTb; ac prim. ap. om. Rb

¹⁴ Rb ends

¹⁵ -atum CaMgPfTb; -atur Tc

126

¹*Adrianus*² *papa ad Carolum, cap. xvii*³

Vite patrum sine probabilibus auctoribus⁴ minime in ecclesia legantur. Nam⁵ ab orthodoxis⁶ titulate⁷ et⁸ suscipiuntur et leguntur. Magis enim passiones

¹ Quod vite sanctorum patrum sine magnis auctoribus in ecclesia non recipiantur in mg. Sb

² Adrianus CaMgPcPfTc; Arrianus PhSfTb

³ xvii AdCaGcMgPfTbTc; xvi Da; xviii PrVm; cap. xvii om. Vo

⁴ auctoribus *AdBeCaMgPfPhPrSeVo²; actoribus Oa; auctoritatibus TbTc; auctores Vo

sanctorum⁹ martirum sacri canones censent ut liceat eas etiam in ecclesia legi cum anniversarii dies eorum celebrantur.

ID 4.141]

⁵ et ille *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁶ patribus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁷ -late *MgPfTbTc; -lete Ca

⁸ et *CaMgPfPhTc; *om.* Tb

⁹ sanctorum *CaMgPfTb; *om.* PcTc

127

¹Augustinus contra Faustum, libro II, cap. ii

Legunt scripturas apocriphas Manichei, nescio² quibus sutoribus³ fabularum sub apostolorum nomine scriptas, ut que suorum scriptorum temporibus in auctoritate sancte ecclesie recipi mererentur, si sancti homines et iusti et docti, qui tunc in hac vita erant et⁴ examinare⁵ talia poterant, eos vera locutos esse⁶ cognoscerent⁷. Ibi tamen legunt apostolum⁸ Thomam, cum esset in quodam⁹ nuptiarum convivio peregrinus et prorsus incognitus, a quodam ministro palma percussus¹⁰, imprecatum fuisse homini continuam sevamque vindictam. Nam cum egressus fuisset¹¹ ad fontem ut inde aquam convivantibus ministraret, eum leo rugiens interemit, manumque eius qua caput apostoli levi ictu percusserat, a corpore evulsam¹², secundum vocem eiusdem apostoli id optantis atque imprecantis, canis intulit mensis¹³ in quibus ipse discumbebat apostolus.

ID 4.151a]

¹ Quod Manichei legant scripturas apocrifas sub apostolorum nomine titulas ut eis credatur *in mg.* Sb

² a *add.* AdCaMg, *om.* *OaPfTbTc

³ sutoribus *AdBdBeCaCeDaGcLkOaPaPfPhPkPqPrQeSbSITb; scriptoribus MgPcPwTcVp; autoribus Vm; *corr. fr.* factoribus *to* fictoribus Vo

⁴ et *CaMgTb; *om.* PfPhTc

⁵ -are *CaMgPhTc; -ari PfTb

⁶ esse *CaMgPfPhTc; *om.* Tb

⁷ *obscurely corr.* Pf

⁸ apost. *CaMgPfPhTc; *om.* Tb

⁹ in quodam *CaMgPfTc; *om.* PhTb

¹⁰ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹¹ fuisset *CaMgPfTb; esset Tc

¹² evul- CaPfTbTc; avul- Mg

¹³ int. mens. *AdCaMgOaTb; mens. int. PfTc

128

Item¹, cap. iiii²

Quod beata³ Maria patrem habuerit⁴ ex tribu Levi sacerdotem⁵ quemdam⁶ nomine Ioachim canonicum non est.

ID 4.151b]

¹ Item *AdCaMgPfTb; Augustinus Ea; Item in eodem Sb; Idem Tc

² cap. iiii *AdGcPfTbTcVmVoWd (GcPrVm *treating insc. as text run on from c 127*); cap. secundo CaMgSb; cap. vicesimo secundo Da; *om.* Ea

³ sancta La

⁴ -uerit *CaMgPfTc; -uit PhTb

⁵ -otem *MgPfTbTc; -otum Ca

⁶ hominem *add.* Ca, *om.* *AdEaMgOaPfTbTc

129

¹Ieronimus² ad Letam³, De institutione filie⁴

Caveat⁵ omnia apocripha et si quando ea⁶ non ad dogmatum veritatem sed ad signorum reverentiam legere voluerit, sciat non eorum esse quorum titulis⁷ prenotantur⁸, multaque in his admixta vitiosa et grandis esse prudentie aurum in luto querere.

ID 4.155]

¹ Quod omnia apocripha sint cavenda, et que teneri, que vitari, debeant caute discernenda *in mg.* Sb

² Gr' Pt

³ Letam *AdBeCaGcMgPfTbVm; Alletham Pc; Oletam Sf; Athletam Tc; Aletam Vo

⁴ filiorum Pt. Ieronimus *only* Ea

⁵ Paveat CePr(*obsc. corr.*)

⁶ ea *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ -ulis GcPfTbVmVo; -uli AdBeMgTc; -ulus Ca

⁸ -antur *MgPfTbTc; -atur Ca; preponuntur Ce

130

[Quod episcopi non debeant legere libros gentilium¹].² Concilium IIII Cartaginense, cap. ix³

Episcopus⁴ gentilium libros non legat, hereticorum autem⁵ pro necessitate et⁶ tempore.

¹ leg. lib. gent. (gentium Gc?Vm) BeGcPfSbVm; lib. gent. leg. AdDaMgSfTc; gent. lib. leg. Ca; lib. leg. gent. Mq

² *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc, *in text* MqSfVm; Quod episcopus non debeat legere libro gentilium Ea (*no insc.*); Non debere gentilium episcopos legere libros Vo; *om.* OaPcPtTbVp

³ ix GcLeOaPrTbVm; ii AdCaPcTcVo; xx Be; lxi Ce; xvi DaSb; ??Pf; viii Mg; xi Sf

⁴ Christus Lc

⁵ autem *BeEaMgTbTc; aut AdCaGcLeOaPrVmVo; nisi Pf

⁶ et *AdEaGcPfPrTbVmVo; aut pro BeCcPcTc; aut MgOa; vel pro Ca

ID 4.160] D 37 c 1

131

¹*Ieronimus ad Damasum*², *De prodigo filio*³

Sacerdotes Dei omissis evangelis et prophetis videmus comedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium, et id quod in⁴ pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.

ID 4.162] D 37 c 2

¹ De eadem re *add.* Vo

² Ier. ad Dam. *GcPfTbTcVm; Ier. ad Amadum Ad; Ad Dam. Ier. CaMg; Ieron' Ea; Ad Dam. Vp

³ De prod. fil. *AdGcMgPfTbTcVo(*adding, either here or against the previous canon, lxxxviii*)Vp; prod. filio Be; De fil. prod. Ca; *om.* Ea

⁴ in *CaMgPfPhTc; *om.* Tb

132

¹*Rabanus*² *de pressuris*³ *ecclesiasticis, parte*⁴ *secunda*⁵

Legimus de beato Ieronimo, quoniam cum librum legeret Ciceronis⁶, ab angelo est correptus⁷, eo quod vir Christianus paganorum intenderet figmentis⁸.

ID 4.164] D 37 c 7

¹ Quod beatus Ier' propter librum Ciceronis quem legebat ab angelo sit correptus *in mg.* Sb; De eodem *add.* Vo

² *after* eccl. PrVm, *om.* Vo

³ pressuris *MgPfTbTcVm; institutionibus CaGc

⁴ partibus Ad

⁵ secunda *AdBeCaMgPfPrSbTbVo(*adding xci*); prima DaPcTc; parte sec. *om.* Vp

⁶ leg. Cic. *CaMgPfTc; Cic. leg. PhTb

⁷ -eptus *CaMgPfPhTc; -ectus Tb

⁸ int. fig. *CaMgPfTb; fig. int. Tc

133

[*Quod*¹ *legendi sint*² *gentilium libri*]³. *Beda super Regum librum II*⁴

Turbat⁵ acumen legentium et deficere cogit, qui eos a legendis secularibus litteris omnimodis estimat prohibendos, quibus ubilibet inventa⁶ utilia, quasi sua sumere licet. Alioquin Moises et Daniel sapientia vel litteris Egiptiorum

¹ Qui Gc

² sint BeCaMgTc; sunt CePf

³ Quod – libri *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrTc, *in text* Vo; Quod leg. sint lib. gent. *in text* Mq, *in mg.* Sb; Quod leg. gent. lib. sint *in text* Sf; Qui leg. gent. lib. *in text* Vm; *om.* PcPfTbVp

⁴ super Reg. lib. II *BeCaDaMqPfTbVo; librum Regum Ad; in libro II reg. GcPrVm; super lib. Reg. lib. [ii ??] Mg; super librum Reg. II, libro Tc

⁵ Turbat *MgPfTbTc; Turbat Ca

Chaldeorumque⁷ paterent eruditi, quorum⁸ tamen⁹ superstitiones simul et delicias horrebant, nec ipse magister gentium aliquot versus poetarum¹⁰ suis vel¹¹ scriptis¹² indidisset¹³ vel dictis.

ID 4.85] D 37 c 8

⁶ sunt add. CaMg, om. *PfPhTbTc

⁷ non add. CaMg Pf²Tc, om. Pf

⁸ quorum *CaMgPfTb; quoniam Tc

⁹ tamen *CaPfTbTc; tantum Mg

¹⁰ poetarum *CaMgPcPfTb; om. Tc

¹¹ vel *CaMgPcPf; om. PhTbTc

¹² scriptis AdCaPfTbVo; scripturis MgPcTc

¹³ -isset MgPfTbTc; -isse Ph

134

[*Qua ratione¹ legendi sint²*].³ *Ambrosius super Lucam, libro I⁴*

Legimus aliqua ne legantur⁵; legimus ne ignoremus; legimus non ut⁶ teneamus sed ut repudiemus.

Arsenal 713 fos 136v-7] D 37 c 9

¹ ratione AdBeCaDaMgPfTc; ordine Vm

² leg. sint CaMgTc; leg. sunt BePf; sint leg. SbSf

³ in mg. AdBeCaCe(against c 135)DaGcPfPrMgSbTc, in text MqSfVmVo; om. EaPcPtTbVp

⁴ Amb. sup. Luc. lib. (om. Sf) I (II Tc) AdBeCaPfSfTbTcVmVoVp; Ambrosius Ea; Lib. i Amb. sup. Luc. Mg; om. Pt

⁵ legantur AdBdBeCeEaGcHaLdMqPfPqPrPwSbTdTfVmVoA; negligantur

CaDaHa²Lk(pc)MgPa²PcTcTd²Vp; negligenter Pa; legamus PhQeTb; legantur Pk

⁶ non ut BeCaMgPcPfTb; ut non Tc

135

¹*Ieronimus super epistolam ad Titum, libro VII²*

Si³ quis grammaticam artem⁴ noverit vel dialecticam ut recte loquendi rationem habeat, et inter falsa et vera diudicet⁵. Geometrica⁶ quoque et arithmetica⁷ et musica⁸ habent⁹ in¹⁰ sua scientia veritatem, sed non est scientia illa pietatis. Scientia

¹ Quod artes legantur ut recte locutionis ratio habeatur, et quid verum, quid falsum, diiudicatur in mg. Sb; De eodem add. Vo; cf c 134

² VII AdBeCaGcPcPfPhQeTcVm; VIII MgVp; II TbSf; VI. xciii Vo; Ieronimus (only) Ea. Vo³ in mg: Hoc c. habetur xxxvii di, Si quis

³ Est (Est plane veritas que non habet pietatem ss) Qe

⁴ gram. artem BeCaMgPfTc; grammaticas artem Ph; artem gram. Tb

⁵ non puto ei obesse add. ss Ce², non peccat add. Tc, om. AdBeCaEaMgPfTbVm

⁶ -etrica CaPf; -etria BeMgPhTc; -etiam Tb

⁷ arithmetica BePfPhTc; arimetia Mg; arimetricam Tb

⁸ -ica BeCaMgPfPhTc; -icam Tb

⁹ -ent BeMgPfTbTc; -eant Ca

¹⁰ se add. Be, om. AdCaMgPfTbTcVm

pietatis est nosse legem¹¹, intelligere prophetas, evangelio¹² credere¹³, apostolos non ignorare.

Rabanus Maurus, Enarrationes in epistolas beati Pauli (PL cxii. 655); *Atto of Vercelli*, Expositio (PL cxxxiv. 655); *Arsenal 713 fo 137] D 37 c 10a*

¹¹ legem AdBeCaEaPrTc; om. Pf; legem et Mg; legere Tb

¹² Evang. AdBePfTbTc; om. Mg; in Evang. Ca

¹³ credere BeCaEaMgTbTc; cedere Pf

136

¹*Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii*²

Grammaticorum autem doctrina potest etiam proficere ad vitam dum fuerit in meliores usus assumpta.

ID 4.167b] D 37 c 10b

¹ Qua ratione legendi non sunt in mg. here CaGcTc (cf c 137); Qua ratione non (later canc.) sint legendi Mq; Quod grammaticorum doctrina proficiat si in bonum usum fuerit assumpta in mg. Sb; De eodem add. Vo

² Is. - III (III DaLdSb) cap. xiii *BeCaDaGcLdPcPrSbTbVm; Idem in eodem Ad; whole insc. (as CaTb) placed before c 137, with text here continuing from c 135 BeMgVp; III cap. iii Mq; III cap. xiii Pf (cf c 137); Is. - III Tc; Is. - cap. xiii. xciii Vo

137

[*Qua ratione legendi non sunt*¹]². *Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii*³

Ideo prohibetur Christianus⁴ legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta inanum fabularum⁵ mentem incitant⁶ ad incentiva libidinum. Non enim solum⁷ thura offerendo demonibus immolatur, sed etiam eorum⁸ dicta libentius capiendo.

ID 4.167a] D 37 c 15

¹ sunt AdCaMgSfTc; sint Pf

² in mg. here AdBeCaCeDaMgPfPrVo, cf c 136; om. MqPcTbVoVp

³ Isidorus Sent. libro III (IV Gc) cap. xiii AdBeGcMgPrSfSITbVm; Item Ca; Ysidorus (only) Ea; Idem in eod. cap. xiii MqTc; Idem in eodem Pc; Idem Pf; Idem capitulo eodem Pt; Item Isidorus in eodem cp. xiii Sb; Ysid. in eodem Vo; om. Da

⁴ -ianus *BeMgMqTbTc; -ianis CaPfSITfVo

⁵ inan. fab. *BePfTbTcVo; fab. inan. CaMg

⁶ inc- *Ca; exc- MgPfTbTc

⁷ enim solum *CaMgPfPhTc; solum enim Tb

⁸ et. eorum *CaMgPfPhTc; eorum et. Tb

138¹

[Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis]².

Nicolaus papa³ in concilio⁴ apud Convicinum⁵

Lege⁶ imperatorum non in⁷ omnibus ecclesiasticis controversiis utendum est, presertim cum⁸ conveniat evangelice ac canonice sanctioni aliquotiens obviare⁹.

ID 4.86a] +D 10 c 1a

¹ after c 141 below Le, after c 140 MhMkMmMqVc, after c 139 Ra

² Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis (eccl. iud. CaDa) in mg. CaDaMgTc; Quod lex imp. vel iudiciis ecclesiasticis recipi debeat post legem Dei in mg. Ad; Quod lex imperatorum in iud. eccl. rec. deb. post legem Dei in text EaLeMqSfVm, in mg. BeCeGcPrSbWc; Quod legibus imperatorum in iudiciis ecclesiasticis utendum est post legem Dei in mg. Pf; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Dei (corr. fr. legendi) xcvi Vo; om. MqOaPcPtTbVp

³ episcopis Pc

⁴ -ilio *AdPfTbVo; -il' BeMgTc; -iliis Ca

⁵ -inum *AdBeMqTbTcVo; -inium Pf; -ulum CaMg; Convincianum GcWc. Apud Conv.] adus Vicinum Ce. No inscr. Ea

⁶ Lege *CeGcLdMqOaPhPrSITbVmWc; Legibus

AdBeCaDaEgHaLfMgPaPcPfPoPqPwPySbTcTdTfVoVpVq; Lex Le; Legem Le²

⁷ non in MgPcTc; in AdBeCaCeDaLeMqOaPfPhPqPrSbSITbTfVmVoVqWc; non Vp; om. Gc

⁸ non add. Sb²

⁹ abnuere Oa

139

[Quod lex imperatorum¹ nullius auctoritatis sit² contra legem Dei]³. Adiecti capitulares, cap. xviii⁴

Lex imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus.

ID 4.86b] +D 10 c 1b

¹ -orum BeMgPfTc; -oris Vm

² auct. sit AdCaMgSfTcVm; sit auct. Be; est auct. Pf

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrTcWc, in text EaSfVm; om. Mq(cf c 141)PtSbTbVo(cf c 138)Vp

⁴ (Quod add. and canc. Po) Adiecti (Abiecti Po, Adiecti Sf) - xviii (om. Tc)

AdGcLkPfPoPrPtSfTbTcVmVpWc; xxiiii Ca; Nicholaus episcopis in concilium apud Convicinum BeVo (xcviii add. Vo); Adiecti – xviii. Nicolas papa Mq; Adiectica plures capitulares cap. xvii Pc; om. EaMg

140

Nicholaus¹ in concilio apud Convicinum²

Imperiali iudicio non possunt ecclesiastica iura dissolvi³. Non quod imperatorum leges quibus sepe ecclesia contra hereticos utitur, sepe contra tyrannos

¹ papa add. TbTc, episcopi add. Sf, episcopis add. EaSb, papa episcopis add. GcPc, episcopus add. Sl; om. Pf

atque contra pravos⁴ quosque defenditur⁵, dicamus penitus renuendas⁶, sed eas quas evangelicis et apostolicis⁷ atque⁸ canonicis decretis quibus postponende sunt nullum posse⁹ inferre iudicium asseramus¹⁰.

ID 4.187] +D 10 c 1c, later additions

² Nich. - Conv. (Corinthum Ea, Convincianum Wc) *EaGcPcPfPhPo(before Non quod)SbSfSITbTcWc(cf c 141 for Vm); De eodem Vo; om. with no break

AdBeCaCeDaLdLjLkMgMqPaPkPrPtTfVmVp

³ Adiecti capitulares add. Mg; BdCaCcTf break here

⁴ pravos *CaMgPfPrTcVm; impios Tb

⁵ -itur *MgPfTbTc; -it Ca

⁶ renuendas *CaMgPfTbVm; renuntiandus Tc

⁷ eas quas ev. et (om. SIWc) ap. AdEaMgSIWc; eas evang. et apost. Be; eas que ev. et ap. Ca; eas quas ev. apostolicisque Gc; eas quos ev. ap. Ld; eas quas ap. et ev. PfVo; eas evangelicis apostolicis Ph; eas quod ev. apostolicisque PrVm; quo eas ev. et ap. Tb; quia eas ev. et ap. Tc; eas quidem ev. ap. ID

⁸ atque *AdCaMgPfTbWc; et Tc

⁹ posse *MgPfTbTcWc; om. Ca

¹⁰ -amus *CaMgPfTbWc; -imus Tc

141

¹Sexta sinodus Simachi pape²

Non licet imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata divina³ presumere, nec quicquam quod evangelicis, propheticis apostolicisque regulis obviat⁴ agere.

ID 4.231] D 10 c 2

¹ De eodem add. Vo; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Domini add. Mq (cf c 139)Po(? partly in gutter)

² l. v c. xx add. GcPr; l. v cap. xx. Nicholaus episcopis in concilio apud Convicinum add. Vm (cf cc 140, 142); xcviiii add. Vo; et decretum Calixti, Adriani et Marcellini add. Vp (see Conspectus)

³ mand. div. *CaMgPfTb; div. man. Tc

⁴ -iat AdCaMgMqTc; -iatur GcPfPhPrSITbVmVo

142

[Qualis debeat esse lex]¹. Isidorus, Etimologiarum libro V², cap. xx³

Erit⁴ lex honesta⁵, iusta⁶, possibilis, secundum consuetudinem patrie, loco temporive conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per

¹ in mg. AdBeCaDaGcMgPfPrTc; in text Ea(no inscr.)SfVm; xxi. (om. Lj) De consuetudinibus in mg. BdLj; Qualis esse deb. lex Mq; Qualis (corr. fr. Quod) lex debeat esse Vo; om. CePcPfTbVp

² II Sb

³ cap. xx *AdCaMgPfPhPrTcVm; cap. xxi Da; om. TbVp

⁴ Erit *AdMgPfTbTc; Erat Ca

⁵ et add. AdBeCaEaMgVm, id est add. Pf, om. *MqPhPrTbTcVo

⁶ et add. Tc, om. *AdCaMgPfTb

obscuritatem in cautione⁷ contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

ID 4.168] D 4 c 2 var.

⁷ cautione *AdCaEaMgPc²PfPrVm; captione Pc; cautionem PhTb; cautionis Tc

143

¹Augustinus, *De vera religione*²

In istis temporalibus legibus quamquam³ de his homines iudicent cum eas instituunt, tamen cum fuerint institute ac firmate, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.

ID 4.169] D 4 c 3

¹ Quod iudex (iudices Po) non de legibus statutis iudicare debeat (-eant Po) sed secundum ipsas *add. in mg.* CaDaPo, De institutione legum observanda *add. Po(mg.)Vo*, Quod postquam leges temporales constitute sunt non licet iudicibus de ipsis iudicare, sed secundum ipsas *in mg.* Sb

² c. i *add. Vo*

³ temporalibus legibus quamquam *PaQe²Sb²Vo; temporalibus quamquam BdBeCeEaGcMqPfPhPkQeSbTbWc; temporibus (vel temporalibus *add. ss.* CaPw) quamquam AdBd²CaHaLdLkMgPqPrPwVm; altaribus quamquam Da; temporibus quamvis Pc; temporalibus quamquam Sl; imperialibus quamvis Tc; temporibus [?] legibus postquam Tf; temporibus <legibus *deleted*> quamquam (*adding* legibus *after* his) Vp

144

[*Quare vocentur Theodosiane leges*]¹. Isidorus, *Etimologiarum libro V, cap. i*

Theodosius minor augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum² institutionum a Constantini temporibus sub proprio³ cuiusque imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocant.⁴

ID 4.170] D 7 c 2b

¹ Quare vocentur Theodosiane (-sine Ca, *corr. fr.* Iustiniane Mq) leges *in mg.* AdBeCaDaGcMgPoPrSbSl, *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding* cii); Quibus modis debeat lex constitui *in mg.* Tc; *om.* CePcPf(*cf c 147*)PtTbVp

² factum *CaMgPfTb; *om.* Tc

³ proprio *AdBeCaGcTbTcVm; proprii EaMgPfSlVo

⁴ -ant AdCaGcMgMqTb; -avit BeEaPfSlTcVmVo

145

[*Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus*¹ appellaverit]².

³*Historia Longobardorum*⁴ libro V, cap. xxv⁵

¹ nominibus Be²MgPf; voluminibus Ca

Iustinianus⁶ augustus leges Romanorum, quarum prolixitas nimia erat et inutilis dissonantia mirabili brevitate correxit. Nam omnes constitutiones principum, que utique multis voluminibus habebantur, intra⁷ duodecim libros coartavit, idemque volumen codicem Iustiniani appellari precepit. Rursus, singulorum magistratuum sive iudicum leges que usque ad duo⁸ milia pene libros⁹ erant extense, intra quinquaginta librorum numerum redegit, eumque codicem Digestorum¹⁰ sive Pandectarum¹¹ vocabulo nuncupavit. Quatuor etiam Institutionum libros in quibus breviter universarum legum textus comprehenditur noviter composuit. Novas quoque leges quas ipse statuerat in unum volumen redactas, Codicem Novellarum appellari sancivit¹². Item. Tunc apud Constantinopolim Priscianus Cesariensis grammaticæ artis profunda rimatus est¹³.

ID 4.171] Ff. De origine iuris

² in mg. CaDaGcMgPfSb, in text Ea(no inscr.); before Rursus singulorum below BeCeLgPr; om. MqPcPtSfTbTcVmVoVp; cf c 146

³ Quare vocentur (-antur SfVp) Iustiniane (iustiane Ce) leges add. Ad²(in mg)BeCaCeDbEa(before Quod)GcLgMgPrSfVmVo(adding ciii), om. MfMhMjMkMmMoMqPfPtTbTc; Ex add. Tc, om. CaMgMmMoPfTb

⁴ Longo- *CaMgMhPfTb; Longa- Gc; Lango- Tc

⁵ xxv *AdBeCaPfTbVm; i Tc; xv Mg

⁶ Iustianus Ce

⁷ intra *CaMgPfPhTc; in Tb

⁸ corr. fr. dua Tb

⁹ pene libros *CaMgPfTb; pene librorum MoPc; librorum pene Tc

¹⁰ Dig- *PfTbTc; Deg- CaMg

¹¹ Pan .i. totum. Unde dicitur liber Pandectarum ubi de omnibus continetur in mg. Sb

¹² sancivit *BePfVo; sanctivit AdCaGcMgPcPhTb; sanctificavit PrVm; sanxit Tc

¹³ The passage Tunc - est is found in IDpva, but not in IDcrdm

146

¹Historia Anastasii bibliotecarii Romane² ecclesie³

Removit Iustinianus augustus contrarias leges, faciens singularem codicem, et vocans eum novellas constitutiones⁴, in quibus⁵ non permittit principem, in⁶ quibus

¹ Ex add. Tc, om. *CaMgPfTb. De eodem add. in mg. Ca, Quibus modis debeat lex constitui add. in mg. Mg (cf c 147), in text Ea, Quod Iust' contrarias leges removerit et quemdam librum fecerit quem Novellas constitutiones appellavit in mg. Sb

² om. Ad

³ Hist. - eccl. in mg., Ex concilio Metensi in text Qa. Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus appellatur add. Sf; c.iii add. Vo

⁴ const- *CaMgPfTb; inst- Tc

⁵ quibus *MgPfTbTc; om. Ca

⁶ in *CaMgPfTb; eorum Tc

preest, tenere possessionem, aut edificare domum, aut hereditari⁷ extraneam personam, nisi quis⁸ sibi cognatus existat.

ID 4.172]

⁷ hereditari *AdBeCaEaMgPfTbVm; exhereditari Pf²; hereditare Tc

⁸ quis *CaMgPfTb; qui Tc

147

[Quibus modis debeat lex¹ constitui]². Institutionum libro I, titulo³ ii

Quodcumque imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decrevit, vel edicto precepit, legem esse constat. He sunt que constitutiones appellantur. Plane ex his quedam sunt⁴ personales, que non ad exemplum trahuntur⁵, quod⁶ non hoc princeps vult. Nam quod alicui ob merita indulset, vel si cui penam irrogavit, vel si cui sine exemplo subvenit⁷, personam⁸ non transgreditur.

The whole passage occurs in the Prologue, ed. Brasington 141; ID 4.173]

¹ deb. lex] lex deb. Sb

² Quibus – constitui (construi Ce, institui Vo) in mg. AdBeCaCeDaGcPfPrSb (cf Tc c 144, EaMg c 147), in text VmVo(adding c.v); om. MqPcPtTbVp

³ I tit. ii *BeCaDaFbMgPfPrTb; I Ad; om. Ea; I cap. ii Tc; cap. ii Vm

⁴ qued. sunt PfTbTcVmVo; sunt qued. CaFbMg

⁵ trah- *AdCaPfTbTc; pertrah- Mg

⁶ quod *AdCaFbMgPfTb; quoniam Tc; quia Ca² ss

⁷ subv- CaMgPfTcVm; non subvenit Ph; non convenit (?) Tb

⁸ -onam *CaMgPfPhTc; -ona Tb

148

[Quod liber capitularium¹ auctoritate Zacharie pape confirmatus sit]². Prefatio libri quinti capitulo³

Precedentes⁴ quatuor libelli nonnulla gloriosorum Caroli atque Ludovici imperatorum⁵ continent capitula. Item. Illa que⁶ postmodum a fidelibus sancte Dei ecclesie Pipini et Caroli atque Ludovici⁷ didicimus in iamdictis libellis minime⁸ inserta esse pro Dei omnipotentis amore et sancte Dei ecclesie⁹, ac¹⁰ servorum eius

¹ capitularium PfVmVo; capitulorum BeCaMgSf; capitularum GcSb

² in mg. BeCaCeMgPfSb, in text SfVmVo(adding cvi); om. AdMqPcPtTbTcVp

³ libri quinti capitulo CeDaGcPfPwTbVmVoVp; lib. v BeMqSf; libri quinti capitulo v CaSb(later ? erased); libri quinti capitularium Mg; quinti lib. capitularii Tc

⁴ The 'P' much enlarged Pw

⁵ Car. atque Lud. imp. (-oris Tb) *CaMgPfTb; imp. Car. atque Lud. Tc

⁶ Item. Illa que CaMgPfPrTc; Itaque Ph; Item Tb

⁷ [Illa] - Ludovici *CaMgPfTcVm; om. Tb

⁸ minime *CaMgPfTc; om. PhTb

⁹ Pipini et Caroli – ecclesie in mg. Ha

atque totius populi utilitate, fideliter investigare curavimus, et in tribus sequentibus libellis¹¹ distincte, cum suis coadunare¹² ac Ludovico, Lothario atque¹³ Carolo nobilissimis regibus, filiis videlicet¹⁴ Ludovici imperatoris piissimi, habenda et omnibus Christianorum fidelibus tradenda¹⁵, scribere non distulimus. Item. His itaque peractis, est in fronte primi libelli posita Zacharie pape¹⁶ epistola omnibus episcopis ac reliquis ecclesiastici ordinis gradibus, et cunctis ducibus atque comitibus omnibus Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis¹⁷ directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur sinodales conventus quos sancte Romane et apostolice ecclesie legatus Bonefacius Magontiensis¹⁸ ecclesie archiepiscopus vice supradicti¹⁹ Zacharie pape una cum Carolo magno Francorum principe canonice²⁰ tenuit, ut agnoscant²¹ omnes hec predictorum principum capitula maxime apostolica auctoritate²² fore firmata²³.

ID 4.174]

¹⁰ ac *CaMgPfTb; atque Tc

¹¹ libellis *CaMgPfTb; libris Tc

¹² coadunare *AdBdCeHaLdLkMgPaPcPfPhPqPrPwSbTbTfVmVp; codicibus coadunare BeCaDaPc²Sb²; quod adunare Pk; adunare capitulis Tc

¹³ atque *CaMgPfTb; et Tc

¹⁴ vid. *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ tradenda *AdBeMgPfTcVm; trahenda Ca; tractanda PhTb

¹⁶ pape *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁷ corr. fr. -tas Tb

¹⁸ -ontiensis PfTb; -uciensis MgTc; -unciensis CaVm

¹⁹ supradicti *CaMgPfTc; suprafati PhTb

²⁰ canonice *CaMgPfPhTc; om. Tb

²¹ agnos- *CaMgPfTb; cognos- Tc

²² ap. auct. *MgTbTc; auct. ap. CaMg

²³ confirmata Sl

149

[*Quod liber capitularium¹ confirmatus sit² auctoritate Leonis³ pape IIII⁴*]⁵. Leo IIII

Lothario augusto

De capitulis vel preceptis⁶ imperialibus vestris nostrorumque etiam pontificum predecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis⁷, quanto⁸ valuimus et

¹ capitularium PfPrVm; capitulorum AdBeCaDaMgSf; capitular' Ea; capitularum GcSl; capitularius Vo

² sit conf. Sb

³ om. Da

⁴ IIII AdBeCaDaMgPfVmVo; om. EaGcSf

⁵ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbSl, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cxii); om. MqPcPtTbTcVp

⁶ cap. vel prec. *BdCaCeMgPaPcPfPkPrPwSbTcVmVp; prec. vel cap. LaPhTb

⁷ conservandis *CaPfTbTc; confirmandis Mg

valemus, Christo propitio, et nunc et in evum⁹ conservaturos modis omnibus
profitemur¹⁰. Et si fortasse¹¹ quislibet¹² vobis aliter dixerit vel dicturus fuerit, sciatis
eum pro certo¹³ mendacem.

ID 4.176] D 10 c 9

⁸ quanto *CaPfTb; quantum MgTc

⁹ evum *CaMgPfPhTc; eternum Tb

¹⁰ prof- *CaMgPfTb; conf- Tc

¹¹ fortasse *CaPfTbTc; forte Mg

¹² quislib- MgPfVm; quil- CaTbTc

¹³ esse add. Tc, om. *CaMgPfTb

150

*[Quod nove leges et nove regule auctoritati non contrarie¹ in auctoritate
habeantur]². Gelasius Rufino et Aprili episcopis³*

Quis aut⁴ leges principum aut patrum regulas aut admonitiones modernas dicat
debere contempni, nisi qui impunitum sibi⁵ tantum estimet transire⁶ commissum?

ID 4.179] D 10 c 11, D 54 c 11a

¹ non contrarie add. Be³

² in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb, in text Ea(no inscr.)VmVo; om. MgPcPtSfTbTcVp

³ et Aprili epp. *AdCaMgPfTbVo; et Aprillo epp. PrVm; et Aprili archiepiscopis Sf; om. Tc

⁴ aut *AdCaEaGcMgTbTc; autem PfPrVm

⁵ sibi *CaGcPfTbTcVm; om. MgTc

⁶ est. trans. *CaPfTbTc; trans. est. Mg

151

[Quod leges Romane sint in auctoritate]¹. Item² Theodorico³ regi

Certum est magnificentiam vestram leges Romanorum principum⁴, quas in
negotiis hominum custodiendas esse precepit, multo magis circa reverentiam beati
Petri apostoli⁵ pro sue felicitatis augmento velle servari.

ID 4.180] D 10 c 12

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb, in text VmVo(adding cviii); om. MqPcPtSf(cf c 152)TbTcVp

² Item *AdCaMgPc(after regi)PfTb; Idem PrTcVm

³ Theorico Sf

⁴ principum *CaMgPfTb; regum Tc

⁵ apostoli *CaMgPfTb; om. Tc

152

¹*Leo III Lothario*² *augusto*³

Vestram flagitamus clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, et pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur propriumque⁴ vigorem obtineat.

ID 4.181b] D 10 c 13

¹ De eodem *add. in mg.* CaDa, Ut lex Romana incorrupta permaneat *in mg.* Sb

² Lothario *AdCaMgTbTc; Lotharico Pf

³ Quod reges Romane sint in auctoritate *add. SfSlmg.*; v *add. Sl*; De eodem cx *add. Vo*

⁴ propriumque *AdGcPfTbTcVm; proprium et CaMg

153

¹*Dialogus*² *Augustini contra Petilianum*³

Si in adiutorium vestrum⁴ et⁵ terreni imperii leges assumendas putastis, non reprehendimus. Fecit⁶ hoc Paulus cum adversus iniuriosos Romanum⁷ civem se esse testatur.

ID 4.183] D 10 c 7

¹ Determinatio sententiae quod leges veritati contrarie respuantur, veritati consentaneae teneantur *add. in mg* Be(cf c 154), Quod terrene leges assumantur auctoritate Pauli apostoli *in mg.* Sb

² Dialogus BeCaMgPfPrTb; Ex dialogo Tc

³ -ilianum *Be²GcMgPfTcVo; -ulianum CaPrTbVm; -ilinum Sf; De eodem cxi *add. Vo.* contra Petil. *om. Pt*

⁴ vestrum *CaMgPfPhTc; vestri Tb

⁵ et *CaMgTbTc; etiam Pf

⁶ et *add. Mg, om.* *CaPfTbTc

⁷ -anum *CaMgPfPhTc; -anorum Tb

154

[Determinatio sententiae quod¹ leges veritati contrarie respuantur, veritati consentaneae teneantur²].³ Augustinus⁴ ad Bonifacium

Quicumque autem legibus imperatorum, que pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium.⁵ Quicumque ergo legibus

¹ quod CaPfVm; quid Mg

² teneantur AdCeDaMgPfVm; reverentur Ca

³ *in mg.* AdCaCeDaGcMgPfPrSb, *in text* Ea(no inscr. cf c 151)VmVo(adding cxii); *om.* BeMqPcPtTbTcVp

⁴ Augustinus *AdBeCaMgTbTc; Eiusdem Augustini Pf

⁵ Item *add. PcTc, om.* *CaEaMgPfTb

imperatorum, que contra veritatem Dei⁶ feruntur, obtemperare non vult, acquirit⁷ grande premium.

ID 4.184] D 9 c 1b, which was the earlier form of the cap.

⁶ ver. Dei *AdPfTbTc; Dei ver. CaMg; Dei voluntatem Ea

⁷ sibi *add.* Vp. grande supplicium. Quicumque – acquirit (premium *corr. to* supplicium *in mg.*) Mq

155

[De consuetudinibus que debeant stare, que non]¹. Leo IX² Michaeli patriarche Constantinopolitano³

Scit⁴ sancta⁵ Romana ecclesia quia nihil obsunt saluti credentium diverse pro loco et⁶ tempore consuetudines, si illis canonica non obsistit⁷ auctoritas⁸, quando una fides per dilectionem operans uni Deo commendat omnes⁹.

ID 4.223 var., 5.44 pt. as here] D 12 c 3, which has pt.1 of this cap. and the middle of the next, as QeTb

¹ *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdMgSbTcWc, *in text* VmVo(*adding* ccxiii); De consuetudinibus *in mg.* Db²; *om.* EaMqPcPfPtTb; *for* Vp *see later note*

² IX *AdBeCaLdPfPkPtTbTcVmVo; II EaMg; XI Sf

³ Mich. – Const. *om.* Ea; Leo – patr. Ad; Leo - Const. *om.* Qa; De cons. – Constant.] Nicholaus Michaeli imperatori. Quod non sit resistendum cui canonica non obstat auctoritas Vp (*as Grat.*)

⁴ Sit Qa; Sic Pq

⁵ *om.* Wc

⁶ et *AdBeEaGcMgPfPhPkPtQaTbTcVoWc; et pro Ca; *om.* Vm

⁷ obsistit AdBeCaDaEaLgMgObOdPtQaSgTb; obstitit GcOeOfVoWc; obstatat Tc; obstat Brant

⁸ si (*in add.* Ca) illis - auctoritas

AdBdBeCaCcDaEaEgGcFcLgMgObOeOfPcPwQaSbSgTbTcVc²VpBrant; *om.*

*DbLdMqPaPfPhPkSeSfVcVm; auct. si illis non obsistit can. Se²

⁹ quando (quia Ld) una – comm. omn. (omnes *om.* Pq, homines CePk, omn. comm. PcLk *over erasure* Sl)

*AdBdBeCaCbCeDaDbEaGcLdLgMgMqObOdOeOfPaPcPfPhPkPqPtPwSbSeSfSIVmVoVpWc; quando una - omn. comm. EgSgTcBrant; quoniam fides per dil. – omnes Tf; pro qua eis obviare debemus nichil iudicamus vel eis resistimus (*cf c 156 below, and Gratian*) QeTb

156¹

[Quod consuetudines diverse in diversis ecclesiis constitute maneant, si² contra fidem non sunt³, et veritati consentiunt]⁴. Leo IIII Lothario Augusto

De consuetudinibus quas nobis opponere visi⁵ estis⁶, scribentes per diversas ecclesias diversas esse consuetudines, si⁷ illis canonica non obsistit⁸ auctoritas⁹, pro

¹ Ea *begins with* Ridiculum

² si MgPfTc; si et AdBeDaGcLdSfVo; sed et CaVm

³ sunt LdTcVm; fiunt AdCaDaMgPf(?)SbVo; fuerint BeSf

⁴ Quod (Quas Ad, Quando Vo) – cons. *in mg.* AdBeCaCeDaGcLdLgMgPfPrSbTcWc, *in text* SfVmVo(*adding* cxiii); Quod – fidem non sunt Ld; *om.* MqPcPtTb

⁵ visi *AdBeCaDaDbFdLdMgObOeOfPfPtVm; nisi PcSgTcBrant

qua eis obviare¹⁰ debemus, nil iudicamus vel eis resistimus¹¹. Item. Igmario archiepiscopo. Ridiculum est et satis abhominabile dedecus ut traditiones¹² quas antiquitus a patribus suscepimus infringi patiamur.

ID 4.211b, 212] D 12 c 3b var. for si illis – debere vel posse resisti, c 5 for end, from Ridiculum

⁶ any rubric and text to visi estis removed by plough at head of Lc fo. 88.

⁷ set Ob

⁸ obsistit *AdCaFbMgObTc; obstitit GcPfPhPrSfVm

⁹ De consuetudinibus - auctoritas

*AbAdBdBeCaCeDaDbEbEcEgFbFcGcKaLbLdLeLgLkMgMqObOdOeOfPaPcPfPhPkPqPrPtPwQaS bSdSeSgSITcTfVmVoVpVtWaWbWcZaBrant; om., running pro qua - eis resistimus on to end of c 155 QeTb

¹⁰ eis obv. *CaFbLdMgPfTbVm; obv. eis Tc

¹¹ -imus *CaFbLdMgTbTc; -amus Pf

¹² traditiones *BdBeCaCeDbFbLdLkMgPaPfPrSbTcTfVmVoBrant; tradictiones Ad; contradictiones PhPkQeSfTb

157

[In quibus negotiis debeant valere consuetudines]¹. Ex epistola Pii pape²

Consuetudinem³ laudamus que tamen contra fidem catholicam nil usurpare dinoscitur.

ID 4.66b] D 11 c 6

¹ In - consuetudines in mg. AdCaCeMgTc; De eodem in mg. CaDa, in text Vo; De consuetudine Ea(*no inscr.*); om. BeFbGcMqPcPfPrSbSfTbVm(*cf c 158 below*).

² In quibus – pape] Aug. ad Casulanum presbiterum *later canc.* Pc; Item. Aug' ad Casulanum presbiterum. Laudabilis est consuetudo que nicil fidei contrarium usurpat Vp (*as Grat.*); cxvi *add.* Vo

³ -es Vp

158

¹Augustinus ad Casulanum² presbiterum³

In his enim⁴ rebus de quibus nichil certi statuit scriptura divina⁵ mos populi Dei et instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut prevaricatores legum divinarum, ita contemptores consuetudinum⁶ ecclesiasticarum coercendi sunt.

ID 4.68] D 11 c 7

¹ In (*om.* Sf) quibus negotiis debeant valere consuetudines *add. in mg.* BeCaDaGcPfPrWc, in text SfVm (*cf c 157*)

² Consulandum Vo

³ ad Cas. presb. *om.* Ea (*for Vp see c 157*); repeated from c 157 Pc. De eodem *add.* Vo

⁴ enim *CaEaMgPfTb; *om.* TcVp

⁵ script. div. PfPrTbTcVo; div. script. CaFbMg

⁶ cont. cons. *CaMgPfTb; cons. cont. Tc

159

Ex dictis Basilii¹, cap. xxvii²

Ecclesiarum institutiones³ quasdam scripturis, quasdam vero apostolica traditione⁴ per successiones in ministerio confirmatas accepimus, quedam⁵ vero consuetudine roborata approbavit usus. Quibus⁶ par ritus et idem utrisque⁷ pietatis debetur affectus. Unde quis vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarum hesitaverit? Si enim attemptaverimus consuetudines ecclesie non per scripturas a patribus traditas nihil estimare, quantum religio⁸ detrimenti latura sit despicientibus liquido constabit. Que enim, ut inde⁹ ordiamur, scriptura salutifere crucis signaculo fideles docuit insigniri?¹⁰ Que vel trifariam¹¹ digesta super panem et calicem prolixè orationis vel consecrationis verba commendavit? Nam non modo quod in evangelio continetur vel ab¹² apostolo¹³ insertum secretis¹⁴ didicimus, sed et alia perplura adicimus magnam quasi vim commendantia¹⁵ misteriis. Que orientem versus nos orare¹⁶ litterarum forma prestitit¹⁷? Benedicimus fontem baptismatis oleo unctionis. Huc accedit quod ter mergimus quos¹⁸ baptizamus, oleo ungimus¹⁹, verbis abrenuntiare Satane et angelis eius informamus²⁰. Unde hec et alia in hunc modum non pauca, nisi²¹ tacita ac mistica traditione a patribus ecclesiastico more,

¹ Ex – Bas.] Basilii pape Pt

² cap. xxvii *AdCaMgPfTbTcVo; cap. xxii GcPrVm; om. Ea. In quibus negotiis debeat valere consuetudines (cxvii add. Vo) in mg. LjSb, n text Vo. Ex – xxvii] Inviolabilis est consuetudo que nec humanis legibus nec sacris canonibus obviare monstratur. Augus' 1' Basilii Vp (cf D 11 c 3)

³ Ecclesiarum institutiones AdCaDaEaFbHaLkMgPfTd; Eccles. constitutionum BePw; Eccles. institutionum CeGcLdMqPcPrTcVmVoVp; Ecclesiasticarum institutionum Ce²Ld²PhPtQeSbSITf²Wc; Eccles. consuetudinum Tb; Ecclesiarum consuetudines Tf

⁴ traditione CaMgPcPfTb; institutione Tc; auctoritate (vel traditione in mg.) Tf

⁵ quedam CaGcPfPhTc; quasdam MgTb

⁶ omnibus add. PcTc, om. *CaMgPfTb

⁷ utrique Ca??

⁸ religio *BeCaMgPhTc; Legi Gc²; legio Pf; lectio Tb

⁹ modo Ca??

¹⁰ corr. to -ari Tb

¹¹ vel trifariam *CaGcPfTbVm; multifariam MgPc(vel tri ss)Tc

¹² ab *CaPfTbTc; om. Mg

¹³ -olo *MgPfTbTc; -olis Ca

¹⁴ corr. to decretis Gc²; secreti Pc. misteriis add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁵ commendantia *BeCa³PfPhTcVm; commodantia AdCaGc; ac in commodantiam Mg; commendatia Tb

¹⁶ nos or. *CaMgPfTb; or. nos Tc

¹⁷ prestitit AdBeCaPfTbVm; precepit Tc; prestituit Mg

¹⁸ quos *MgTbVm; quod CaPfTc

¹⁹ ungimus *PfTbTc; unguimus CaMg

²⁰ Vo has Huc usque accedit – informamus marked for insertion here, in the mg, and informamus in the text has been expuncted

²¹ quia add. MgPcTc, om. *CaPfPhTb

reverentiori²² diligentia²³ sunt in ministeriis²⁴ observata silentio, quam publicata²⁵ scripto.

ID 4.69] D 11 c 5

²² -iori *CaMgPfTb; -iore et Tc

²³ diligentia *AdMgPfTb; diligenda Ca; et diligentia Tc

²⁴ minist- *AdCaPfPhSbTcVm; mist- MgSb²Tb

²⁵ -cata *AdBeCaGcMgPc²Tc; -ca LePcPfPhPrQeSbTbVm

160

[*Quis¹ usus, qui² mores debeant teneri*]³. *Constitutionum libro I, titulo i*⁴

Non scripto⁵ in⁶ ius venit quod usus probavit. Nam diuturni mores consensu utentium approbati⁷ legem imitantur. Item. Ea que ipsa sibi queque civitas constituit sepe mutari solent vel tacito consensu principis vel alia postea lege lata⁸.

Inst. 1.2.9; ID 4.194] cf D 12 c 6 for diuturni mores - imitantur

¹ Quis AdCaEaMgPfVm; Qui BeQeSf

² qui AdBeCaEaPfSIVm; vel Mg

³ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrQeSbSIWc, in text Ea(no inscr.)VmVo(adding cxviii); om. FbMqPcPhPtQaTbTcVp

⁴ tit. i AdBePcPfPhPrSITbVmVoWc; tit. ii DaGc; lib. i Qa; cap. i Tc; om. CaFbMg

⁵ Non scr. Bd²GcLeLkMgMqPaPcPfPhPtPwQaQeSITbTcTfVoVp; Conscripto AdBdCeEaHaPkPrPqPySeTd(obsc. corr.)VmWc; Cum scripto BeCe²; Ex non scr. CaDaFbLdSb; Ex scr. Cc; Non ex conscripto Po

⁶ in ius MgPfPhSbTbTf; ius CaDaPcQaSb²Vp; unius Gc; in Pq; minus PrVm

⁷ approb- *BeMgPfPtSITbTcVoWc; comprob- CaFb

⁸ lata AdBeCaCeFbGcMqPaPfPhPkPqPrPtPw²Qe(vel data add. Qe²)SbSITbTfVmVo; data DaLdLeLkMgPa²PcPwTcVpWc

161

[*Quid sit mos, quid sit¹ consuetudo*]². *Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. iiii*³

Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta⁴. Item. Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum⁵ quod pro lege suscipitur cum deficit lex. Nec differt utrum⁶ scriptura an ratione consistat.

ID 4.200] cf D 1 c 4, remote, D 1 c 5a

¹ sit AdCaGcSfVm, om. BeEaMgPf

² Quid – cons. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb, in text Ea(no inscr.)SfVm; Quod consuetudo et usus antiquitus (antiquus SI) sit tenendus ut (si SI) nec legi nec rationi sit contrarius Vo, in mg. Vo; om. MqFbPcPtTbTc

³ Isidorus - lib. V cap. iiii *AdBeDaFbGcMgPfPhSITcVm; Isidorus - lib. V cap. iiii CaVo; Codicum libro VIII cap. ii titul' i Sf; Isidorus - lib. I ...Tb

⁴ scripta *CaMgPfTc; scriptura PhTb

⁵ id est add. Mg, om. *CaPfTbTc

⁶ institutum, subs. canc. Td

162

[Quod consuetudo et¹ usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius]². Codicum³ libro VIII⁴, cap. lii, tit. i⁵

Consuetudo precedens et ratio⁶ que consuetudinem suasit tenenda est, et quicquid contra longam consuetudinem⁷ fiet, ad sollicitudinem⁸ suam revocabit⁹ preses provincie.

ID 4.201] D 12 c 7

¹ vel Sb

² Quod – contrarius *in mg.* AdBeCaDaGcMgPrSb, *in text* MqSfVm; De eodem Vo; Quod cons. – tenendus legi et rationi non contrarius *in mg.* Pf; *om.* CePcPtTbTc

³ Codicum *BeCaFbLdMgPcPfTbVm; Constitutionis Tc; Item Codicum Vp

⁴ VIII BeCaFbMgPfTbTc; V Ad

⁵ capitulo - i *AdBeDaLdPcPfVmVo(*adding* cxxii)Vp; cap. lii CaFbMg; cap. ii tit. i SfTb; concilio Tc

⁶ ratio *CaFbMgPfPhTc; oratio Tb

⁷ longam cons. *CaFbMgPfTb; cons. longam Tc

⁸ vel consue ss Pw²

⁹ revocabit *BeLd²PcPhTbTc; revocavit AdCaFbLdMgPfPwVo; vocabit Gc; revocabis Vm

163

¹Titulo ii²

Consuetudinis³ ususque⁴ longevi non vilis auctoritas est, verum non usque adeo valituram⁵ momento⁶ ut aut rationem vincat aut legem.

Codex 8.52.2; ID 4.202] D 11 c 4

¹ De eodem *add. in mg.* Ca, *in text* Vo

² Titulo ii *AdBeCaLdSbTbVmVo(*adding* cxxii); Titulus ii MgSf, *cf* Ea c 163; Eorundem tit ii Pf; Item Tc. Consuetudo et usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius Ea(*cf* c 162, *no inscr.*)

³ -inis Bd²CaDaLk²MgPfPwSbTcVp; -ines AdBdCeGcHaLdLkPhPqPrQe(vel -is ss)TbTfVm

⁴ ususque *BdBeCcCeDaFbGc²Ha²LdPrPwSbVmVp; iusque AdEaGcLeMqPhPqTbTfSIWc; usque CaPkQe; iurisque LkMgPc(*repeated and canc.*)TcVo; iuris Pf

⁵ valituram AdEaGcLeMgMqPcPfPrTbVm; sui valitura CaFb; valitura BeCcLd(*followed by erasure*)SITcVo

⁶ momento *CcDaLdPw?Sb; memento

AdBeCaCeEaFbGcLeLkMgMqPaPcPfPhPkPqPrQeSITbTfVmVoVpWc; *om.* Tc

164

Nicolaus papa Igmario¹

Mala consuetudo que² non minus quam perniciosa corruptela vitanda est, que nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum ius ab impiis assumitur, et incipiunt

¹ Igmario Be; Lemario Ce; Ignario Pr; *om.* Ea; Quod mala consuetudo vitanda sit (sit vit. Sb) Sbm. Vo, Vo *adding* cxxiii

² que *CaEaMgMqPkPrQeSbVm; *om.* BeGcPcPfPhTbTcWc (GcPf with lacuna)

prevaricationes et varie presumptiones³ celerrime⁴ non compresse pro⁵ legibus venerari, et privilegiorum more perpetuo celebrari.

ID 4.203] D 8 c 3

³ et var. pres. *CaMgTbTc; om. Pf

⁴ celerrime *CaPfTbTc; celeberrime Mg

⁵ pro *MgPfTbTc; pre Ca

165¹

²Isidorus in Sinonimis³, libro II⁴

Usus auctoritati cedat. Pravum usum⁵ lex et ratio vincat.

ID 4.207] D 11 c 1

⁶Augustinus, de unico baptismo⁷ libro III⁸

Veritate manifestata⁹ cedat consuetudo veritati. Plane quis dubitet veritati manifeste¹⁰ consuetudinem cedere? Item. Nemo consuetudinem rationi et veritati preponat, quia consuetudinem ratio et veritas semper excludit, si¹¹ ratio, si¹² veritas optime¹³.

ID 4.208] D 8 c 4, which lacks si ratio - optime

¹ for Vp see *Conspectus after 2. 159*

² De eodem add. in mg. Ca, in text Vo, De eadem re in mg. Da, Quod usus cedat auctoritati in mg. Sb

³ Is. in Syn. *CaMgPfTbVm; In Syn. Is. Tc

⁴ lib. II *AdCaMgPfTbVmVo(adding cxxiii); lib. I Tc; om. Ea

⁵ Po fo. 56v ends, fo. 57r begins (after loss of a leaf or two) in c 181

⁶ De eodem add. in mg. CaDa, in text Vo

⁷ Aug. de unico bapt. *BeCaMgPfSfSkTbVo; Aug' in mg. Ea; Beda PtTc; om. Ad; no inscr. no break PrVm

⁸ lib. III *AdCaMgPfPhTcVo(adding cxxv); lib. II Be; b. I Tb; om. Ea; Beda libro III (only) Pc

⁹ manifestata *DaPrSb²TcTfVm²; manifesta AdBeCaCeEaGcHaLdMgMqPcPfPhPtSbTbVmVo

¹⁰ ver. man. CaMgPfTbVo; man. ver. Tc

¹¹ si *BeCaMgTbTcVo; sit Pf; si sit Pf²

¹² ratio si *BeCaGcMgTbVm; ratio sit Pf; ratio si sit Pf²; ratio et Tc; rationem Vo

¹³ optime *CeGcMqPaPfPhPqPrSbSITbVm; optinet AdBeEaHaMgPtPwTcTfVo(inmundo subscript); exoptinet BdLk; optinetur CaDa(al. optinetur in mg., sic)LdLe; obtine PcPk

166

¹Gregorius VII² Guimundo Aversano³ episcopo⁴

¹ Item de eodem add. in mg. CaDa. Fas lex divina est. Ius lex humana est, au[tem] ius generale nomen. Lex autem iuris est species add. in cramped hand Ea (only Greg. in mg. as inscr.); De eodem add. Vo

² VII *BeCaMgPfTbVmVo; II PcTc; VIII Sf

³ -ano *CaPfPrTbTc; Aussano Be; Aversario MgVmVo; Ausano MqPh; Causano Pt; om. Ad

⁴ VII – episc. om. Ea

Si⁵ consuetudinem fortassis opponas, advertendum fuerit⁶ quod Dominus dicit, Ego sum, inquit, veritas⁷. Non ait, Ego sum consuetudo, sed veritas. Et certe, ut beati Cipriani utamur sententia, quilibet consuetudo quantumvis vetusta⁸, quantumvis⁹ vulgata, veritati omnino¹⁰ postponenda et usus qui veritati est contrarius abolendus est¹¹.

ID 4.213] D 8 c 5

⁵ In CePaPk

⁶ fuerit *CaMgPfTb; est Tc

⁷ Ego – veritas *suppl. ss Vo*

⁸ quantumvis vetusta *AdBeCa² (ss)EaMgPfPrTcVm; quantumvis venusta Ca; quantum vetusta vis Tb

⁹ quantumvis *AdBeMgPfTbTc; quantum Ca

¹⁰ ver. omn. *AdBeEaMgPfTc; ver. omn. est CaTb; ver. est omn. Pr; est ver. omn. Vm

¹¹ est cont. ab. est PcPfPhTc; est cont. ab. AdGcLeMqPrSIVmVo; est cont. est ab. BeCaEaMg; cont. est ab. est Tb

167

¹Ut non cito iudicetur ubi res obscura fuerit²

Revelatione igitur facta³, cedat error veritati, quia et Petrus qui circumcidebat cessit Paulo veritatem predicanti.

ID 4.234 pt.] D 8 c 6 med.

¹ De eadem re *add. in mg. CaDa*

² Ut (Unde Vo) non cito iudicetur (vindictetur Pc) ubi res obscura fuerit (fuerit obs. Ea)

AdBeCaCeEaGcMgMqPcPrSbTcVmWc; De eodem. Unde non cito – fuerit Vo; Idem de eodem Pf; *om. PhPtTb*

³ veritatis *add. ss Sb²*

168

[Quod usus qui¹ nec² auctoritate roboratur, et in aliis locis³ aut vix aut nunquam tenetur, omnino respuatur, quamvis contra fidem non⁴ constituatur]⁵. ⁶Augustinus ad inquisitiones Ianuarii

Omnia talia, que neque sanctarum scripturarum⁷ auctoritatibus continentur, nec de conciliis episcoporum⁸ statuta inveniuntur, nec consuetudine universe ecclesie

¹ *ss Mg*

² nec CaMgPfTcVm; non Sf

³ *om. Ce*

⁴ contra fidem non BeCaMgPfSbTcVmVo; non contra fidem Sf

⁵ *in mg. BeCaCeDaGcPfPrSbTc, in text MgMqSfVmVo; om. AdPtTb. qui nec auctoritate roboratur in aliis locis aut vix aut nunquam tenetur omnino respuatur quamvis contra fidem <non> constituatur in text below after scripturarum Pw*

⁶ *cxxviii add. Vo*

⁷ *For Pw see note to rubr. above*

⁸ *corr. fr. eorum Ca³*

roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omnino nunquam⁹ inveniri¹⁰ possint cause quas in eis constituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur sine ulla dubitatione resecanda estimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit quomodo contra fidem sint¹¹, ipsam tamen religionem quam paucissimis et manifestissimis celebrationum¹² sacramentis misericordia¹³ Dei voluit esse liberam¹⁴. Quam¹⁵ servilibus oneribus¹⁶ premunt¹⁷, ut tolerabilior sit conditio Iudeorum, qui etiam¹⁸ si tempus libertatis non cognoverint¹⁹, legalibus tamen sacramentis non humanis presumptionibus subiciuntur.

ID 4.206] D 12 c 12

⁹ omn. nun. *BeGcMqPfTbVm; nun. omn. AdCaMgTc; omn. vel nun. Vo

¹⁰ -iri *MgPfTbTc; -ire Ca

¹¹ sint *CaMgTbTc; fuit Pf

¹² -ationum *BeTcVo; -ationem AdGcMqPh(vel um ss)Vm; -atorem CaTb; -ationem liberam Mg; -atam Pf; -ationem Tf

¹³ lacuna follows in Pf

¹⁴ liberam *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁵ om. BeVo

¹⁶ oneribus *BeCaDa(over erasure)GcHaLdLkPcPfPhPqPrPwSbTbTf; hominibus Ad²CePk; hominibus vel (ss) oneribus Bd; orationibus Mg; honoribus MqVo; vel honoribus Tc

¹⁷ adeo add. MgTc, om. *AdBeCaPfTb

¹⁸ etiam *GcPfTb; et CaMgTc

¹⁹ -erint CaGcMgPfTb; -erunt *Tc

169

[De observantia Sabbati]¹. Gregorius papa civibus² Rome

Pervenit ad me quosdam perversi spiritus homines prava inter vos³ aliqua et sancte fidei adversa seminare, ita ut die Sabbati aliquid operari prohiberent, quos quid aliud nisi Antichristi predicatorum dixerimus, qui veniens⁴ diem Sabbatum atque dominicum ab omni faciet opere⁵ custodiri? Quia enim mori se et resurgere simulat, haberi vult in veneratione⁶ dominicum diem⁷. Et quia populum iudaizare compellit, ut exteriorem ritum legis revocet, et sibi Iudeorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum.

ID 4.6a] De cons. D 3 c 12a

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcPfPrSb, in text EaMqSfVmVo(adding cxxviii); om. MgOaPcPtTbTcVp

² civibus CaEaPfVm; urbis Sf

³ vos *AdCaMgTcVm; nos BeGcMqPfPrTb

⁴ veniens *PcPhPrSbTbTcVmVo; venientes AdBdBeCaCeDaEaGcHaLdLkMgMqPaPfPkPwTf; venientem Vp

⁵ faciet op. PhTbTcVm²Vo; op. facient BeEaMgPw; facient op. CaGcHa²MqPfPrVm; facient Ha

⁶ vult in ven. *AdBeCaEaMgMqVo; in ven. vult GcPfPhTbTcVm

⁷ Dom. diem *CaMgPfTb; diem Dom. Tc

170

[*De dignitate dominice diei*]¹. *Ex concilio apud Compendium, cap. ii*

Omnes dies dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione et observatione² decrevimus et ab illicito opere abstinere³, et ut mercatus in eis minime sit, nec placitum ubi aliquis ad mortem vel ad penam iudicetur, nec sacramenta iurentur nisi pro pace facienda.

ID 4.16] X 2.9.1 var.

¹ De dign. (corr. fr. dignatione Mq) - diei in mg. Ad(against c 171)BeCaCeDaGcMgPfPrSb, in text Ea(no inscr.)MqVmVo(adding cxxx) ; De die dominico in mg. Tc; De diebus dominicis observatione Tf³; om. OaPcPtTbVp

² et observatione *AdCaGcLkPfTbVm; observare MgTc

³ op. abst. CaMgPfTc; abst. op. Tb. et ab ill. op. abst. expuncted Sb

171

*De eodem concilio*¹, cap.² viii³

Ut⁴ mercatus die dominico in⁵ nullo loco habeatur⁶.

ID 4.21B]

¹ concilio *AdCaGcMgTbTcVm; om. Pf

² capitulo concilio later reversed Ca

³ cxxxi add. Vo; De eodem add. in mg. Da; Que opera fieri liceat in die dominica in mg. Td (cf c 172)

⁴ Ut AdBeCaCe²DaGcMg²PcPfPrTbTcVmVoWc; Et CcCeMgOa

⁵ die dom. in CaMgPfTbTc; in die dom. PrVm

⁶ loco hab. *BeGcMgPfTbTc; hab. loco Ca; modo hab. PrVm; hab. Vp

172

*De eodem concilio*¹, cap. vi²

Tria³ catartaria⁴ opera licet fieri in dominica die⁵, id est, hostilicidia, carra, victualia vel angaria, et, si forte necesse sit⁶, corpus cuiuslibet duci ad sepulcrum.

ID 4.20]

¹ De eodem concilio AdBeCaDaMgTbTc; De tribus operibus in die dominico Ea; De eodem GcSfVm; Item Pf; Item de eodem conc. Sb

² cap. vi *AdBeCaPfTbVo; illeg. Mg; cap. viii PcTc; cap. vii Sb; om. EaLc. De eodem add. in mg. CaDa; Que opera fieri liceat in die dominica cxxxii add. Vo

³ Vria Vo; sunt add. Td

⁴ catartaria PaPfPrSIVm; carthataria AdBdLk²; carartaria Be; carraria CaCcDaLeMqPtSbTbTd²Vo²; carrataria EaMg; cartaria GcPhQeVpWc; cathataria Lk; cartartaria CePcPk; catataria Tc; cartharia Td; carratharia Tf; carria Vo; Tria cat. om. Lc. carateristica, id est determinativa add. ss Pt

⁵ dominica die *CaEaMgPfTb; die dominico PcTc

⁶ ut add. Mg, om. *CaPfTbTc

173

Ex concilio Aurelianensi¹, cap. xiii²

In dominicis diebus vel³ ceteris festis, a vespera usque ad⁴ vesperam non flectant⁵ genua, sed stantes⁶ incurvati orent.

ID 4.36 med., cf c 183 below]

¹ Aurel. CaMgPfTbTcVm; Augustini Sf

² xiii *AdCaPcTbVmVo; xii Tc; MgPf illegible; Item only Ea.

xxii, De ieiuniis et elemosinis in mg. Bd²; Qualiter in dominicis aut in festivis diebus sit orandum in mg. Sb, De non flectendo genu in festis diebus add. Vo

³ vel *AdGcPfTbTcVmVo; et BeCaEaMg

⁴ ad *MgPfTbTc; in Ca

⁵ -ant *CaMgPfTb; -ent Tc

⁶ stantes *CaMgPfTb; om. Tc

174

[De ieiunio clericorum]¹. Omnibus episcopis²

Telesphorus septimus a Petro in decretali suo³. Cognoscite⁴ a nobis et cunctis episcopis in hac sancta et apostolica sede congregatis statutum esse ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes⁵ clerici in sorte Domini vocati a carne ieiunent, quia sicut discreta debet esse vita clericorum a laicorum conversatione⁶, ita et⁷ in ieiunio debet fieri discretio. Has igitur septem hebdomadas omnes clerici a carne et deliciis ieiunent, et himnis et vigiliis et⁸ orationibus Domino inherere die noctuque studeant.⁹

ID 4.25] +D 4 c 4, beginning Statuimus ut septem

¹ De – cler. in mg. BeCaCeDaPfSbWc, in text (Mg adding De ieiunio in mg)

EaMgMqPrPtSfSITbVmVo(adding cxxxiiii); in mg. and text GcPr; De ieiunio et elemosina. de ieiunio clericorum Pr; om. TcVp. xxii. De ieiuniis et elemosinis in mg. Bd; xiiii add. in mg. Be²

² Omn. epp. *BePfPhPrSfTb; [Jeolopholus vii a Petro in dec. suo. De ieiunio clericorum omnibus episcopis Ad; Telesph. - suo de ieiunio clericorum omnibus epp. in text Ca; Omn. epp. Telephorus papa sextus a Petro as inscr. CaEa; Omn. epp. Tel. papa vii a Petro in decr. suo Da; Teles. vii a Petro in decretis suis (-ali suo SbVp) omnibus episcopis as inscr., beginning canon: Cognoscite MgSbTcVp; Thelesphorus papa omn. episcopis Mq; Thelesphorus – decretis suis as inscr. Tc; De ieiunio Th<el> omnibus epp. De ieiunio clericorum in text Vm; Omnibus Vo; Thelesphorus omn. epp. Wc; Telesph. – suo om. PyTf

³ (Omnibus episcopis add. PcPtSIVoWc) Telesph. – suo in text BePcPfPhPrPtSfSITbVoWc; Tel. sept. a Petro omnibus episcopis in dec. suo Gc; as inscr. (in various forms) AdCaEaMgMqPcTcVm; om. Py

⁴ Cognoscite *AdCaEaMgPfTbVm; Recognoscite Tc

⁵ omnes *CaMgPcPfTb; om. Tc

⁶ laic. con. *CaMgPfTb; con. laic. Tc

⁷ et *AdEaPfTbVm; etiam CaMgTc

⁸ vigiliis et *AdCaCeMgPfTc; om. PhTb

⁹ studeamus SI

175

[*Quare*¹ *ieiunium per quatuor tempora distinguitur*]². *De ieiunio quatuor temporum*³

*Benedicto episcopo*⁴

Calixtus papa et martir xv⁵ a Petro Benedicto fratri suo et coepiscopo salutem. Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrari didicisti⁶, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decrevimus, ut sicut annus per quatuor volvitur tempora⁷, sic et nos quaternum solempne agamus ieiunium⁸ per anni quatuor⁹ tempora.

ID 4.26] +D 76 c 1

¹ Quod Ad

² in mg. AdBeCaCeDaGcPfPrSb, in text Ea(no inscr.)MgMqSfVmVo; om DbPcPtTbTcVp

³ De - temp. *BeCaDaGcMgMqPrPtTbTcVo; De iei. temp. Ad; om. EaPf. Calixtus papa add. PfTc, om. *AdCaMgSfTbVm

⁴ Ben. ep. om. Pt

⁵ xv *GcMqPfPhPrQeTbTcVmVo; xii AdBdBeCaDaEaMgPtSbSITfVpWc

⁶ -isti *CaMgPfTb; -istis PcTc

⁷ vol. temp. *CaMgPfTc; temp. vol. PhTb. fieri decrevimus – vol. temp. ss Ad

⁸ ag. iei. *PfTbTc; iei. ag. CaMg

⁹ anni quat. BdCaMgPfTc; quat. anni PhTb

176

[*Quod non sit ieiunandum*¹ *die dominico*² *et quinta feria*]³. *Ad episcopos*

*Hispaniarum*⁴ *Melchiades papa*⁵ *XXVIII a Petro*⁶ *in primo*⁷ *decretali suo*

Ieiunium dominici diei et quinte ferie nemo celebrare debet, ut inter ieiunium Christianorum et gentilium, et⁸ veraciter credentium et infidelium atque⁹ hereticorum, vera et non falsa discretio¹⁰ habeatur.

ID 4.27] *De cons. D 3 c 14*

¹ ieiunandum AdCaEaMgPf; ieiunium PrVm

² -ico MgPfVm; -ica Ca

³ Quod – quinta feria (feria quinta Ea) in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo; om. PcPtTbTcVp

⁴ ad epp. Hisp. here BeCaDaMgPcTbTcVo, after dec. suo GcPfPrVm; Hispan' episcopis after suo Pt; Hispaniorum ad episcopos Ad

⁵ papa *AdBeDaMgMqPcPfPrTbVo; om. CaTc

⁶ xxviii a Petro om. Mq

⁷ primo *AdBeDaMgPfTbTc; uno Vo; om. Ca

⁸ et *MqPfTbTc; non BeCaMg

⁹ atque CaMgTb; et PfTc

¹⁰ discretio *DaEaMgPfTbTc; om. Ca

177

[*Qua ratione sit ieiunandum*¹ in Sabbato]². *Innocentius Decentio Egubino, cap. iv*³

Sabbato vero ieiunandum esse ratio evidentissima monstrat. Nam si⁴ diem dominicum ob venerabilem resurrectionem⁵ Domini nostri Iesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos hebdomadarum dies ipsius diei imaginem frequentamus. Ac sicut sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, Sabbatum pretermittere non⁶ debemus, quia inter tristitiam et letitiam temporis illius videtur⁷ inclusus. Nam utique constat apostolos biduo isto et⁸ in merore fuisse et propter metum Iudeorum se occuluisse, quod⁹ utique non dubium est¹⁰ in tantum eos¹¹ ieiunasse biduo memorato¹² ut traditio ecclesie habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Que forma utique¹³ per singulas tenenda est hebdomadas propter id quod commemoratio¹⁴ diei illius¹⁵ semper est celebranda. Quod si putant semel atque uno Sabbato ieiunandum, ergo et dominica¹⁶ et sexta feria¹⁷ semel in Pascha erit utique celebrandum¹⁸.

ID 4.28] *De cons. D 3 c 13*

¹ iei. sit Sb

² in mg. AdBeCaCeDaMgPfPrSb, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding cxxxvii); om. PcPtTbTcVp

³ Dec. (et add. Gc) Egub. cap. iv AdDaGcPrSfVmVp; Decencio et (om. Mg) Eusebio cap. iv BeCaMg; Dec. Eusebio cp. iii Ce; Egubino Dicencio cap. iv Lk; Decentio eppiscopo cap. iiiii Mq; Egub. et Dec. cap. iiiii Pc; Egub. Dec. Pf; Dec. Euobino cap. iii Pk; Dec. Eusebio cap. ii Tb; Egub. et Dec. Tc; Egubino Dec. cp. iiiii Vo

⁴ si *AdCaEaMgPfPhVm; sicut Tb; cum Tc

⁵ resurrectionem *CaMgPcPfPh; rationem resurrectionis Tb; om. Tc

⁶ pret. non *CaMgPfPhTb; non pret. Tc

⁷ videtur *AdBeEaPfTbVm; esse videtur Tc; videtur esse CaMg

⁸ et *CaMgPfPhTc; om. Tb

⁹ quod *AdPfPrTbVm; quos BeCaTc; quos quidem EaMg

¹⁰ illum add. and canc. Ad

¹¹ eos *MqPhPrSITbVm; om. AdBeCaEaMgPfTcVo

¹² -ato *CaMgTbTc; -ata Pf

¹³ utique Ca²MgPfPhTc; after sing. Ca; om. Tb

¹⁴ commem- *CaMgPfTc; mem- PhTb

¹⁵ diei ill. CaPfTbTc; ill. diei Mg

¹⁶ -ica EaMgTc; -icum BePfTbVm; ic' Ca

¹⁷ et non per singulas ebdomas add. and canc. Pc (with semel ss)

¹⁸ -andum *BeCaEaPfTbVm; -anda MgTc

178

¹Ex² concilio Eliberitano, cap. xxiii³

¹ Quod non sint celebranda ieiunia (iei. cel. Da) in Iulio sive in Augusto add. in mg. CaDa; Que sint (sunt Sb) legitima ieiunia in mg. MgSb (cf c 179), in text Ea(no inscr.); De mundificatione ieiuniorum add. Vo

² Ex CaMgPfTbTc; om. Ad

Ieiunia super abstinencias⁴ per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium, Iulio et Augusto⁵, ob eorundem⁶ infirmitatem.

ID 4.31]

³ xxiii *AdDaMgPfTbTcVmVo(adding cxxxviii); xxiiii Ca

⁴ tes add. ss Mg²

⁵ Iulio et (ss Pr) Augusto *AdBeCaGcPrTbVmVo; Iulii et Augusti EaMgPfTcVp

⁶ eorundem *AdCaMgPfTb; eorum quidem PcTc

179

[*Que sint legitima ieiunia*¹]². *Ex dictis sancti*³ *Apollonii*⁴

Ieiunia sane legitima, id est quarta et sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua⁵ necessitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitaverit⁶, et sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur⁷ ergo qui in his diebus sine aliqua necessitate solverit statuta ieiunia, vel cum tradente tradere Salvatorem vel cum crucifigentibus crucifigere.

ID 4.32] *De cons. D 3 c 16*

¹ leg. iei. AdCaMgSfVm; iei. leg. Pf

² in mg. AdBeCaCeGcPfPr, in text MqSfVmVo(adding cxxxviii); om. DaEaPcPtTbTcVp; in mg. to c 178 SbMg

³ sancti CaMgPfTbTc; beati Ad

⁴ Apollonii *AdBeCaGcPfTbVmVo; Appollonii Ea; Apollini MgSf; Apollinarii PcTc. Insc. in mg. with no break Sb

⁵ gr. aliq. *PfTbTc; aliq. gr. CaMg

⁶ -averit CaMgPfTb; -avit Tc

⁷ -ebitur *MgPfTbTc; -etur Ca

180¹

[*Quibus mensibus et quibus*² *mensium hebdomadibus ieiunia quatuor temporum constituentur*]³. *Ex concilio Magontiensi, cap. ii*⁴

Constituimus ut Quatuor Tempora anni ab omnibus hominibus cum ieiunio observentur, id est in Martio hebdomada⁵ prima, in Iunio secunda, in Septembri tertia, in Decembri quarta, que⁶ fuerit plena⁷ ante vigiliam Natalis Domini⁸, id est feria

¹ added at foot of leaf Ld²

² et quibus AdCaEaMgSfVm; quibusve Pf

³ constituimus Ad. Quibus – const. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb, in text Ea(no inscr.)MqSfVm; De quattuor temporibus cxi Vo; om. PcPtTbTcVp

⁴ Ex – ii CaMgPfSbTbTc; Ex concilio Elibertino cp. xxiii Da (cf c 178)

⁵ in Mart. hebd.*MgPfTbTc; in Mart. added Ca²

⁶ si add. Mg, om. *CaPfTbTc

⁷ plena *CaMgTbTc; om. Pf

⁸ Nat. Dom. *CaMgPfPrTc; om. PhTb

quarta et sexta⁹ et Sabbato veniant omnes ad ecclesiam hora nona¹⁰ cum letaniis ad missarum solempnia.

ID 4.35] +D 76 c 2 to Decembri quarta

⁹ sexta *CaPfTbTc; vii Mg

¹⁰ hora nona *CaMgPcPfTb; om. Tc

181

[De eodem]¹. Ex concilio Salegonstat habito de custodiendo ieiunio²

De incerto autem ieiunio Quatuor Temporum hanc certitudinem statuimus, ut si Kalend. Martii in quarta feria sive³ antea evenerit⁴, eadem hebdomada celebretur⁵. Si autem Kalend. Martii in quinta feria aut in⁶ sexta feria, aut⁷ in Sabbato distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo⁸, si Kalend. Iunii in quarta feria⁹ aut antea evenerint¹⁰, in¹¹ subsequente¹² hebdomada celebretur ieiunium¹³, et si in quinta aut¹⁴ in sexta feria, aut¹⁵ Sabbato contigerit¹⁶, ieiunium in tertiam hebdomadam¹⁷ reservetur. Et hoc¹⁸ sciendum est¹⁹ quod si quando ieiunium mensis Iunii in vigilia Pentecostes secundam predictam regulam²⁰ evenerit, non ibi celebrandum erit; sed in ipsa hebdomada solempni Pentecostes, quia vigiliam²¹ similiter²² et ieiunium celebrare non convenit, et tunc propter

¹ in mg. Ad²BePf; in text AdBe(later canc.)CeGcPhTb; om. CaEaMgMqPcPtTcVmVpWc

² Ex -Sal. (Sale constat BePhPrSfTb, Salgunstat Gc, Saligenestat Mq, Saleconstanensi Pc, Saler' Vp) habito de custodiendo ieiunio *BeCaGcMgMqPhPrSfTbVmVpWc; om. Ad; De cust. iei. Ea; Ex - Sal. Pf; Ex - Sal. habito Pt; De concilio Constantiensi habito de custodiendo ieiunio Tc; Ex conc. Salegunstat - ieiunio. Quibus mensibus et quibus mensium ebdomadibus ieunia quattuor temporum constituentur Vo

³ sive *EaMgPfTbTc; vel Ca

⁴ evenerit *AdCaPfPhVm; evenerint BeMgTc; venerint Tb

⁵ ieiunium add. PhTb, om. *CaMgPfPrTc

⁶ aut in MgPfTb; vel in Ca; om. Tc

⁷ feria aut CaMgPfPr; aut PhTb; et Tc

⁸ in ceteris mensibus fiat add. (omitting rest of canon) Ea

⁹ qu. fer. CaMgTbTc; fer. qu. Pf

¹⁰ -erint TbTc; -erit CaMgPfPr

¹¹ expunct. Tb

¹² subsequente AdCaGcMgPrVm; sequente PfTb; sequenti Tc

¹³ Si autem Kalend' - cel. ieiunium om. Ph; Simili quoque - cel. ieiunium in mg. Vo²

¹⁴ aut BeCaMgPfTb; et Tc

¹⁵ in add. PrTbTcVm, om. BeCaMgPfPh

¹⁶ -erit *CaMgPfPhTc; -erint Tb. Po resumes

¹⁷ tertiam ebdomadam *CaGcMgPfVm; quarta ebd. Ph; tertia ebdomada TbTc

¹⁸ hoc CaMgPfTb; om. Tc

¹⁹ ss Tb

²⁰ pred. reg. *CaMgPfTc; reg. pred. PhTb

²¹ -iliam *CaMgPfTb; -ilia Tc

²² similiter *MgPfPhPrVm: simul CaPcTb; sim' Tc; om. Gc

solempnitatem Spiritus sancti diacones²³ dalmaticis induantur, et²⁴ Alleluia cantetur et²⁵ Flectamus genua non dicatur.

Eodem modo de Septembris ieiunio constitutum est, ut si Kalend. Septembris in quarta feria evenerit²⁶ aut antea, ieiunium in tertia hebdomada celebretur; et si in quinta aut²⁷ sexta, aut Sabbato contigerit²⁸, in quarta hebdomada²⁹ ieiunandum erit. In Decembri vero illud observandum erit ut³⁰ proximo Sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium, quia si³¹ vigilia in Sabbato evenerit, similiter³² vigilia³³ et ieiunium celebrare³⁴ non convenit.

ID 4.33] +D 76 c 3

²³ -ones CaPfTbTc; -oni Mg

²⁴ et *PfTbTc; om. CaMg

²⁵ et *CaPfTbTc; om. Mg

²⁶ -erit CaMgPfPhVm; -erint TbTc

²⁷ in add. CaMg, om. AdPfPhTbTcVm

²⁸ -erit *AdCaMgTbVm; -erint PfTc

²⁹ celebretur et si – ebdomada in mg. Ad

³⁰ ut PfTbTc; ut in CaMg; in Vm

³¹ over erasure Pf

³² similiter Gc²MgPfTb; simul BeCa; sim' Tc; om. Gc

³³ -ilia GcPf; -iliam BeCaMgTb; il' TcVm

³⁴ -are *CaMgPfTb; -ari Tc

182

[*Qua supputatione¹ in Quadragesima videatur anni decima*]². Ex epistola Gregorii pape³

Quadragesima summa observatione est observanda⁴ ut ieiunium in ea preter dies dominicos⁵, qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impenderit, nullatenus solvatur, quia ipsi dies decime sunt anni. A prima igitur dominica Quadragesime usque in Pascha Domini sex hebdomade computantur, quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt⁶. Ex quibus dum sex dies⁷ dominici abstinentie subtrahuntur⁸, non plus in abstinentia quam triginta sex dies⁹ remanent. Verbi gratia,

¹ suppetitione Ce

² Qua - dec. in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSb, in text EaMqSfVmVo(adding cxlii); om. PcTbVp; De supp. in Quad. quomodo videatur anni decima esse Tc mg.

³ Ex ep. Greg. pape *AdBeMgPfPrTcVoVp; Ex ep. beati Greg. pape Ca; Greg' Ea; Ep. Greg. pape Tb; Ex omel' Greg' pape Vm

⁴ obs. est obs. AdCaMgPfPr; veneratione est obs. PhTb; obs. obs. est Tc

⁵ dies Dom. *CaPfTbTc; Dom. dies Mg; Dom. Ph

⁶ fiunt CaMgTbVm; sunt PfTc

⁷ dies CaPfMgVm; om. TbTc

⁸ abst. sub. CaMgPfTc; sub. abst. PhTb

si per trecentos sexaginta¹⁰ quinque dies annus ducitur, et nos per triginta et¹¹ sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus¹², et¹³ ut sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro ieiunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomade ad supplementum quadraginta dierum tolluntur¹⁴, id est quarta feria que Caput ieiunii subnotatur¹⁵, et quinta feria sequens et sexta¹⁶ et Sabbatum. Nisi quatuor istos dies superioribus triginta sex adiunxerimus quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. Quapropter ut omnis decima a nobis Deo rite persolvatur, tollamus decimam anni, et in ea peccata nostra confitendo, corrigendo nos, ieiunando, vigilando, orando, elemosinas¹⁷ dando abstergamus, et carnem nostram decimemus¹⁸, ut ad sanctum Pascha securi¹⁹ pervenire possimus.

ID 4.34] *De cons. D 5 c 16* to nostrorum decimas dare

⁹ in abst. quam XXX et (*om.* CaTc) VI dies (*om.* Tc) *CaMgPfTcVm; quam XXX et VI dies in abst.

Tb

¹⁰ sexag. *MgPfTbTc; l Ca

¹¹ et CaMgTbTc; *om.* Pf

¹² Deo damus *MgPfTbTc; damus Deo Ca

¹³ et *CaPfTbTc; *om.* Mg

¹⁴ tolluntur *PfVo; ponuntur BeCaMgPcTbTc

¹⁵ subnot- *CaMgPcPfTb; prenot- Tc

¹⁶ feria seq. et sexta *CaMgPcPfTb; et sexta sequens Tc

¹⁷ -inas *CaPfTbTc; -inam Mg

¹⁸ et carnem - dec. *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁹ securi *CeDa²GcPhPqPrSbTbVm; *add. ss after* pervenire Be; *om.*

AdBdCaDaEaLkMgPaPcPfPkTcVoVpWc

183

[*Quibus temporibus debeant¹ flecti² genua*]³. *Ex concilio Aurelianensi⁴, cap. xiii⁵*

Ut presbiteri plebibus annuntient quod⁶ in Quadragesima et in⁷ ieiunio Quatuor Temporum, tantummodo ad missarum solempnia genua flectere debeant. In dominicis et in ceteris⁸ festivis diebus⁹ minime. Nec quisquam uno¹⁰ genu solotenus

¹ debeant AdBeCaEaMgPfTcVm; solent Vf

² flecti Ad

³ *in mg.* AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc, *in text* Ea(*no inscr.*)MqSfVmVo(*adding cxliii*); *om.* PcPfTbVp

⁴ I *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵ xiii *AdCaMgPcTbVm; xxiii Be; iii Tc; *in binding* Pf

⁶ quod *CaMgPfTb; ut Tc

⁷ in *BeMg²PfTbTc; *om.* CaMg

⁸ ceteris *AdCaMgPfPrTc; certis PhTb

⁹ festivis diebus GcPfTbVm; diebus festivis BeCaEaMg; festivitibus Tc

¹⁰ flexo Bd; solo Ad

impresso¹¹ orare presumat, sicut Iudei irridentes Dominum in passione eius fecisse leguntur, sed utraque genua in terram ponat¹². Ait enim Apostolus, Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

ID 4.36 mod.]

¹¹ solotenus (solat- Ce)impresso CeGcPaPc²PhPrTbVm; flexo solotenus AdEa; solo Bd; solotenus flexo BeCaDaMgPwTcVp; solatenus MqPf; solotenus PcPqSbVo; solatenus impresso Pk

¹² ponat *MgPfTbTc; ponant Ca

184

[Qua hora sit manducandum in Quadragesima]¹. Ex concilio Cabillonensi, cap. v²

Solent plures qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint, ad horam nonam manducare. Qui nullatenus ieiunare³ credendi sunt, si ante manducaverint quam vespertinum celebretur officium. Concurrentum est enim⁴ ad missam⁵ et auditis missarum solemniis et vespertinis officiis, largitis elemosinis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit ut⁶ ad missam venire non valeat, estimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium solvat.

ID 4.45] De cons. D 1 c 50

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding c et xliiii); om. PcPtTbVp

² Ex decretis Silvestri pape cap. i add. in mg. Mg

³ ss Ca³

⁴ est enim CaMgPfTb; enim est Tc

⁵ -sam *AdGcPfTbVm; -sas BeCaMgTc

⁶ ut *CaPfTbTc; et Mg

185

[Cuiusmodi refectio sit accipienda ieiunanti]¹. Ex dictis Pimenii² heremite

Sint tibi quotidiana ieiunia, et refectio satietatem³ fugiens. Nihil enim prodest tibi⁴, biduo aut triduo⁵ transmissio, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensantur saturitate⁶ ieiunia. Ilico mens repleta torpescit, et irrigata terra corporis huius spinas et carduos germinat⁷.

ID 4.55] De cons. D 5 c 19 to pariter obstruatur only

¹ in mg. AdBeCaCeDaGcMgPfPrSbTc, in text MqSfVmVo; om. PcPtTbVp

² Pimenii BeCaCeDaGcMgPcPfPhPrSbVmVo; Pipinenii Ad; Pimenii Mq; Pigmenii Tb; Pigmetii Tc; Pemenii Sb²Vp. Ieronimus add. ss Qe

³ satietatem *CaMgPfTb; saturitatem Tc

⁴ prod. tibi *BeMgPfPhTc; tibi prod. Ca; prod. Tb

⁵ bid. aut trid. CaMgPfPrTc; trid. aut bid. PhTb

⁶ after corr. Gc

⁷ generat Ce; generabit Vp; in mg. Vo²

186

¹*De eadem re. Item idem*²

Sint tibi ieiunia pura, continua moderataque, id est quotidie esurire et quotidie prandere.

ID 4.56] De cons. D 5 c 20a

¹ Quod tria sunt genera elemosinarum *add. in mg.* Mg

² De eadem re. Item idem AdCaCeQeSITbVp; De eadem re Be; De eadem re. Item idem. Ier' Da; De ieiunio Ea; Idem de eadem re GcPrVm; De eodem item Lc; Item idem de eadem re MgVo; Item de eadem re MqPr²; De eadem re idem Pc; Eiusdem de eodem Pf; De eadem re. Item Ph; Idem PtSbTc; De eodem Wc

187

*Ieronimus*¹

Parcus cibus et semper venter esuriens² triduanis prefertur ieiuniis.

¹ Gregorius *add.* Da, Gr' *add.* Pf, Idem *add.* Ph, papa Gregorius *add.* Pt; ad Furiam *add.* Qe²; presbiter *add.* Tb, Gr. de eodem cxlvii *add.* Vo, *om.* AdBeCaEaMgPrTcVmVp; *before c 188* Be

² semper vent. es. CeGcPfPhPrSITbTcVm; semper es. vent. BeCaEaMg; vent. es. semper Vo

188

*Gregorius*¹

Spernitur ieiunium quod in vesperum² repletionem ciborum³ reficitur.

¹ Gregorius AdCaCeEa(*mg.*)LcMgPrSfSITbVmWc; Ier' Gregorius Be; Isidorus DaMq; Idem Pf; Gregorius episcopus Tb; Gregorius, de elemosina PcTc (*cf 190 below*); De eodem cxlviii Vo; *om.* GcPt

² vesperum BeCaEaPfTbTc; vespertinum Mg

³ rep. cib. BeEaMgPfTbTc; cib. rep. refertur vel Ca

189¹

²*Isidorus*³

Perfectum ieiunium est quando homo noster exterior⁴ ieiunat, et interior orat.

¹ *after c 190 in smaller hand* Ea

² xv *add. in mg.* Be². De elemosina *add.* Ad (*cf c 190*)

³ De elemosina Da; De eodem cxlviii Vo; *om.* Mq; De elementis *add.* Vp (*and cf c 190*); De elemosina *add.* Sl

⁴ noster ext. BeCaEaMgPfTb; ext. noster Tc

190

[*De elemosina*]¹. *Ex concilio Cabillonensi cap. v*²

Diebus vero ieiunii elemosina facienda est, et cibum sive potum quo quisque debuit³ uti, si ieiunaverit⁴, pauperibus eroget. Quia ieiunare et cibos prandii ad cenam reservare non mercedis sed ciborum est incrementum.⁵

ID 4.44]

¹ De el. in text Ea(no inscr.)MqTcVm, in mg. BeCaCeDaGcPfPrQeSb; Item Ad(cf c 189); Hysidorus de elemosina cl after insc. and De eodem before it Vo; om. LcMgPhPtTbVp

² Ex - cap. v BeCaMgPfPtTbTcVm; Gg. Ex – cap. v Pc; Ex conc. Cab. Sf; Gg' de helemosina (with Ex – v as second insc. to c 189) Vp

³ debuit *Ad²BeGcPfTbVo; debeat AdCaEaMgTc; debet uti PrVm

⁴ -erit *MgPfTbTc; -erint Ca

⁵ Oa ends II here, omitting cc. 191-end.

191

[*Qualis debeat esse*¹ *elemosina*]². *Gregorius*³

Elemosina⁴ Redemptoris nostri oculis illa⁵ placet, que non illicitis et iniquitate congeritur, sed que⁶ de rebus concessis et bene adquisitis impenditur.

+C 14 q 5 c 7

¹ deb. esse AdBePfTc; esse deb. Ca

² Qualis – elem. in mg. AdBeCaCeDaGcGcPfPrSbTc, in text LcMqVmVo(adding cli); Item Ea; om. MgPcPtTbVp

³ om. Lc; papa add. Pt

⁴ illa add. Tc, om. BeCaMgPfTb

⁵ illa BeCaEaMgPfTb; om. Tc

⁶ ss Be²

192

[*Quod tria*¹ *sunt genera elemosinarum*]². *Albinus*³

Tria sunt genera elemosinarum, una corporalis, egenti dare quicquid poteris; altera spiritualis, dimittere a quo lesus fueris; tertia delinquentem corrigere et errantes in viam reducere⁴ veritatis.

+D 45 c 12

¹ trina PrVm(before corr.)

² in mg. Ad²BeCaCeDaGcPfPrSbTc, in text Ea(no inscr.)MqVmVo(adding clii); om. MgPcPtSfTbVp

³ Albinus AdBeCaGcLcmgLePcPtSfTb?TcVmVo; Alsinus Pf; Albinus Alsinus Mg; Aibinus Vp

⁴ reduc- AdBeCaMgPcPfTbVm; duc- CcTc

193

*Augustinus*¹

Due² sunt elemosine, una cordis, alia pecunie. Elemosina cordis est dimittere quod lesus es. Nam dare aliquid indigenti aliquando queris et non habes, indulgere peccanti quantum volueris redundat tibi. Elemosina cordis multo maior est quam elemosina corporis. Caritatis elemosina sine terrena substantia sufficit; illa vero que corporaliter datur, si non³ benigno corde tribuitur⁴ omnino non sufficit.

+D 45 c 13

¹ De eodem cliii *add.* Vo² Que LcPy³ si non BeCaPfTc; sine Mg⁴ corde trib. BeCaMgPfPrTcVm; trib. corde PhTb

194

*In decretis Gregorii pape*¹, *cap. cxxviii*²

Neque elemosina reputanda est si pauperibus dispensetur quod ex³ illicitis rebus accipitur, quia qui⁴ hac intentione male accipit ut quasi bene dispense, gravatur potius quam iuvatur.⁵

ID 5.112 end] C 1 q 1 c 27a var.

¹ pape GcMqPrTbTcVm, *om.* AdBeCaEaMgPcPfSf² cap. cxxviii AdBeCaCeGcPcPoPrSfTcVmVo; *om.* Ea; cap.cc.... MgPf; cap. ccxxviii MqPhQe; cap. xxxix Tb; Non debere fieri elemosinam de rebus illicitis *add.* Po(mg.)Vo. Vp *has insc.*: Aug. de doctrina Christiana³ ex *MgPfTbTc; *om.* Ca⁴ qui *EaMgPfTbTc; in Ca⁵ iuvet Sl

195

*[Quod nemo ieiunando vel prandendo discrepet a bonis inter quos versatur]*¹.*Augustinus in libro de doctrina Christiana*²

Quisquis autem rebus pretereuntibus restrictius utitur quam sese³ habent⁴ mores eorum cum quibus vivit, aut intemperans aut superstitiosus est. Quisquis vero⁵

¹ Quod – versatur (habitat Sf) in mg. AdBeCaCeDaGcLdMgPfPr, in text Ea(*no inscr.*)MqSfVmVo(*adding* clv); De modo comendendi in ieiunio et alibi in mg. Cb², in text Lm; *om.* CcPcPtSbTbTcVp² Aug. in libro de doct. Chr. AdCaCbLdLmPcTbVmVo; In libro – Chr. Aug. Be; *om.* CcCe; Aug. de doct. Chr. DaMgTc; *lacuna* Pf³ sese *BdBeFcPfTbTc; se LdMg⁴ habent *AdCeTb; habeant Christiani CaCbDa; habeant BeCcDa²EaGcLdLmMgPfPh?SbTcVmVo⁵ vero *CaLdMgPfTbTc; autem Cc

sic eis⁶ utitur ut metas consuetudinis bonorum inter quos versatur⁷ excedat, aut aliquid significat⁸ aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum sed libido in culpa est. Quid⁹ igitur¹⁰ locis et tempori¹¹ et personis conveniat diligenter attendendum¹² est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim¹³ potest¹⁴ ut sine aliquo vitio cupidinis¹⁵ vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens¹⁶ autem fedissima¹⁷ gule flamma¹⁸ in vilissimum ardeat et sanius¹⁹ quisque maluerit more Domini²⁰ pisce vesci quam lenticula more Esau nepotis Abraham²¹, aut hordeo more iumentorum. Non enim propterea continentiores nobis sunt²² plures bestie quia²³ vilioribus aluntur escis²⁴. Nam²⁵ omnibus huiusmodi rebus non ex earum rerum natura²⁶ quibus utimur, sed ex²⁷ causa utendi et modo appetendi²⁸ vel probandum est vel improbandum quod facimus²⁹.

ID 4.24] D 41 c 1

⁶ *corr. fr.* ei Cc

⁷ versatur *CaLdMgPfPhTcVm; conversatur Tb

⁸ significat *BeCaCbCcLmTbVmVo; sg'c Ld; sig'cat Pf; signc' Tc; sig'e Mg

⁹ Quid *CbGcLdMgTc; Quod BeCaCcLmPfPrTbVmVo

¹⁰ ergo Vo

¹¹ -ori BeCaCbCcLdMgPfTb; -orum Lm; -oribus PrTcVmVo

¹² attendum Tc

¹³ enim *CcCcLdLmMgPfTbTc; non Ca

¹⁴ potest *CaCbCcLdLmMgPfTb; poterit Tc

¹⁵ cupidinis *GcLdLmTbVm; cupiditatis BeCaMgPfTcVo

¹⁶ incipiens Cc

¹⁷ fedissima *CaLdMgPfPhTcVm; fedidissima Lm; fetidissima Tb

¹⁸ fl. gule *marked for reversal* Tb

¹⁹ sanus Cc

²⁰ more Dom. *CaLdMgPfTbTc; Dom. more (*corr. fr.* amore) Cc

²¹ Abrahe Cc

²² nob. sunt *CaLdMgPfTbTc; sunt nob. Cc

²³ quia CbCcLdLmMgPfTbTc; qui Ca

²⁴ al. (aliuntur CbCc) escis CaCbCcLdLmMgPfTb; escis al. Tc

²⁵ in *add.* *Da²Mg; ex *add.* Cb, *om.* CaCcCeDaGcLdLmPfTbTcVm

²⁶ earum rerum nat. *CaCbCcLdLmMgPfTb; nat. earum rerum Tc

²⁷ ex *CbCcDa²GcLmTbVm; *om.* BeDaLdMgPfTcVo

²⁸ *corr. fr.* utendi Lm

²⁹ quod. fac. ss Mh², fecimus Ce

Explicit liber secundus¹

¹ Expl. lib. secundus AdBdCaDbEaHaLeLkMgMqOa(*after c*

190)ObOfPcPfPhPqQeSbSeSfSITbTcTdVoVq; Expl. secundus Od; Explicit secunda pars et liber quartus Pa; Expl. lib. tertius Sg; *om.* BeCeDaEgGcLcOePrPtVmVpWcBrant. LeMh *precede* Explicit *with the rubric to 3.1.*